

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КІНАХ ЯНА ВАЛЕРІЇВНА

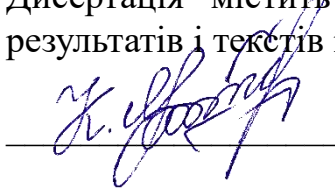
УДК 342.9(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ
ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Я.В. Кінах

Науковий керівник
Курило Володимир Іванович,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Кінах Я. В. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2026.

У дисертації подано теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності, змісту й особливостей адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, а також шляхів його вдосконалення.

Аргументовано, що правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні є складним об'єктом адміністративно-правового регулювання, що поєднує конституційну незалежність судової влади з адаптивними адміністративно-правовими механізмами, водночас адміністративно-правові норми повинні забезпечувати мінімальні стандарти доступу до суду, дотримання принципу пропорційності та збереження процесуальних гарантій, зокрема в умовах цифровізації та кризових ситуацій, а також ефективно адміністративно-правове регулювання потребує гармонізації національних норм з міжнародними стандартами прав людини і чіткої інтеграції інструментів захисту процесуальної надійності в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Розглянуто поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, відповідно до якого встановлено, що державна політика України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану є комплексною системою стратегічних і оперативних

рішень, спрямованих на забезпечення безперервності правосуддя та захист прав людини, до того ж її зміст містить адаптацію процесуальних механізмів, організаційне управління судовою мережею, забезпечення правозахисних гарантій і реагування на соціальні та адміністративні спори в умовах збройної агресії, а особливістю цієї політики є поєднання антикризового управління з дотриманням конституційних засад правосуддя та міжнародних стандартів, що забезпечує стабільність правопорядку і довіру до судової системи.

Опрацьовано правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, тому у підсумку встановлено, що адміністративно-правові норми є основою для реалізації правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, визначаючи межі та процедури організації судової діяльності, а отже, ці норми спрямовані на забезпечення безперервності правосуддя, адаптацію судової системи до змін юрисдикції та впровадження цифрових технологій для покращення доступу до правосуддя, тому це доводить, що чітко визначені адміністративно-правові норми забезпечують дотримання стандартів правосуддя та гарантують рівний доступ до судового захисту в умовах війни, а також пропонується вдосконалити організаційні механізми доступу до суду, забезпечити правову визначеність, зберегти стандарти правосуддя та впровадити чіткі процедури для ефективної адаптації судової системи до умов війни.

Охарактеризовано адміністративно-правовий статус суб'єктів правосуддя в умовах воєнного стану, за допомогою якого з'ясовано, що введення такого режиму суттєво змінює повноваження судових органів, прокуратури та інших структур, забезпечуючи баланс між безпекою та правами людини, а також доведено необхідність чіткої нормативної регламентації повноважень суб'єктів правосуддя для запобігання зловживанням, удосконалення співпраці органів правосуддя з іншими державними структурами, що забезпечує збереження функціональності судової системи через чітке визначення меж повноважень і належний

контроль за реалізацією надзвичайних заходів, ураховуючи обмеження прав та свободи громадян.

Визначено роль Державної судової адміністрації України в забезпеченні безперервності судового процесу в умовах дії правового режиму воєнного стану, де особливу увагу приділено впровадженню інноваційних технологій та адаптації судових процедур до нових реалій, зокрема цифровізації та організації дистанційного судочинства, що є критично важливим для збереження стабільності судової влади та доступу громадян до правосуддя, крім того встановлено, що ефективність діяльності Державної судової адміністрації України залежить від координації з іншими державними органами, забезпечення фінансування судової системи в екстремальних умовах, розвитку механізмів правового захисту громадян та підвищення кваліфікації персоналу судової адміністрації, що є невід'ємною частиною процесу адаптації судової системи до умов воєнного стану, а також від подальшого реформування Державної судової адміністрації України через удосконалення адміністративного забезпечення судів, впровадження новітніх технологій для дистанційного судочинства, оптимізацію нормативно-правової бази та покращення координації між органами судової влади і державними структурами для забезпечення безперебійного доступу до правосуддя.

Установлено напрями реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, якими є: 1) адаптація судової системи до умов воєнного стану шляхом створення спеціалізованих органів для розгляду справ про воєнні злочини та порушення прав людини; 2) перегляд кримінального процесу, зокрема застосування спеціальних процедур для визначення запобіжних заходів та термінових розслідувань; 3) розвиток міжнародної правової співпраці для інтеграції міжнародних норм до національного законодавства та забезпечення контролю за дотриманням прав людини, та форми, якими є: 1) створення мобільних центрів правової допомоги для осіб, що постраждали від війни, а також

використання онлайн-платформ для надання консультацій; 2) упровадження цифрових технологій для забезпечення доступу до правосуддя та зниження навантаження на судові органи; 3) залучення громадськості до моніторингу судових процесів через публічні онлайн-трансляції та співпрацю з громадськими організаціями для забезпечення прозорості та боротьби з корупцією, що відповідають вимогам умов дії правового режиму воєнного стану.

Охарактеризовано адміністративно-правові засоби, що застосовуються під час дії правового режиму воєнного стану як основний інструмент забезпечення стабільності судової системи та захисту прав громадян, з'ясовано, що ці засоби охоплюють широкий спектр інструментів, які містять організаційні, процесуальні зміни та обмеження прав, зокрема свободи пересування й доступу до судових органів, удосконалено механізми нагляду за законністю прийнятих рішень, що сприяють забезпеченню правової визначеності та запобіганню зловживанням, шляхом удосконалення процедур контролю за діяльністю органів виконавчої влади та судових інстанцій, а також через створення ефективних засобів перевірки законності адміністративних обмежень та забезпечення дотримання міжнародних стандартів прав людини.

Узагальнено зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за надзвичайних умов, відповідно до якого забезпечення судової незалежності, адаптація судових процедур до змінюваних умов та використання цифрових технологій для підтримки безперервності судового процесу є ключовими аспектами стабільності правосуддя в кризових ситуаціях, визначено, що важливими є також чітко визначені правові механізми для балансу між безпекою держави та правами людини, що дають змогу ефективно реагувати на виклики, не порушуючи основних прав громадян, і зазначається, що досвід розвинених країн підкреслює необхідність підготовки правників до роботи в умовах надзвичайних ситуацій, що є важливим для підтримання ефективності судових органів у періоди криз.

Запропоновано напрями вдосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, які полягають у вдосконаленні діяльності судової системи України для розгляду справ, пов'язаних із військовими злочинами та порушеннями прав людини, впровадженні цифрових технологій для забезпечення доступу до правосуддя, зокрема через дистанційні судові слухання та електронні сервіси, забезпеченні безпеки суддів та кадрової стабільності через програми захисту та підтримки для суддів, що працюють в умовах воєнного стану, а також адаптації кримінального процесу до специфіки війни, зберігаючи баланс між оперативністю розслідувань та правами осіб.

Ключові слова: правосуддя, суди, судді, судова влада, державна політика, адміністративно-правові засади, воєнний стан, адміністративно-правові засоби, цифровізація, права людини, контроль.

SUMMARY

Kinakh Y. V. Administrative and legal principles for the implementation of Ukraine's state policy in the field of justice under martial law. – Qualifying scientific work as the manuscript.

The thesis for a candidate degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – Open International University of Human Development «Ukraine», National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2026.

Thesis provides theoretical generalization and new solution to scientific problem, which consists in determining the essence, content and peculiarities of administrative and legal foundations of implementation of Ukraine's state policy in the field of justice under the legal regime of martial law, as well as ways to improve it.

It has been argued that justice under the legal regime of martial law in Ukraine is a complex subject of administrative and legal regulation, combining the

constitutional independence of the judiciary with adaptive administrative and legal mechanisms, while administrative and legal norms must ensure minimum standards of access to the courts, compliance with the principle of proportionality and preservation of procedural guarantees, particularly in the context of digitalisation and crisis situations, and effective administrative and legal regulation requires the harmonisation of national norms with international human rights standards and the clear integration of instruments for protecting procedural reliability under martial law.

The author has examined the concept, content and peculiarities of Ukraine's state policy in the field of justice under martial law, according to which it has been established that Ukraine's state policy in the field of justice under martial law is a comprehensive system of strategic and operational decisions aimed at ensuring the continuity of justice and the protection of human rights, its content include the adaptation of procedural mechanisms, organisational management of the judicial network, ensuring human rights guarantees and responding to social and administrative disputes in conditions of armed aggression, and a distinctive feature of this policy is the combination of crisis management with compliance with constitutional principles of justice and international standards, which ensures the stability of the rule of law and trust in the judicial system.

It has been studied the legal basis of Ukraine's state policy in the field of justice under martial law, as a result of which it has been established that administrative and legal norms are the basis for the implementation of justice under martial law, defining the limits and procedures for the organisation of judicial activity, while these norms are aimed at ensuring the continuity of justice, adapting the judicial system to changes in jurisdiction, and introducing digital technologies to improve access to justice, which proves that clearly defined administrative and legal norms ensure compliance with standards of justice and guarantee equal access to judicial protection in wartime. It also has been proposed to improve the organisational mechanisms for access to the courts, ensure legal certainty, maintain standards of

justice and introduce clear procedures for the effective adaptation of the judicial system to the conditions of war.

It has been determined the administrative and legal status of subjects of justice under martial law, which shows that the introduction of such a regime significantly changes the powers of judicial bodies, the prosecutor's office and other structures, ensuring a balance between security and human rights, and proves the need for clear regulatory regulation of the powers of subjects of justice to prevent abuse, improving cooperation between judicial bodies and other state structures, which ensures the preservation of the functionality of the judicial system through a clear definition of the limits of powers and proper control over the implementation of emergency measures, taking into account restrictions on the rights and freedoms of citizens.

It has been defined the role of the State Judicial Administration in ensuring the continuity of the judicial process under martial law, with particular attention paid to the introduction of innovative technologies and the adaptation of judicial procedures to new realities, in particular digitalisation and the organisation of remote court proceedings, which is critical for maintaining the stability of the judiciary and citizens' access to justice. at the same time, it has been established that the effectiveness of the SJA's activities depends on coordination with other state bodies, ensuring the financing of the judicial system in extreme conditions, developing mechanisms for the legal protection of citizens and improving the qualifications of judicial administration personnel, which is an integral part of the process of adapting the judicial system to the conditions of martial law, as well as on further reforming the SJA by improving the administrative support of courts, introducing the latest technologies for remote proceedings, optimising the regulatory framework and improving coordination between judicial authorities and state structures to ensure uninterrupted access to justice.

The author has identified the following areas for the implementation of Ukraine's state policy in the field of justice under martial law: 1) adapting the judicial system to martial law by creating specialised bodies to hear cases of war crimes and

human rights violations; 2) reviewing criminal procedure, in particular the application of special procedures for determining preventive measures and urgent investigations; 3) developing international legal cooperation to integrate international standards into national legislation and ensure monitoring of human rights compliance, and the following forms: 1) creating mobile legal aid centres for war victims and using online platforms to provide consultations; 2) introducing digital technologies to ensure access to justice and reduce the burden on judicial authorities; 3) involving the public in monitoring court proceedings through public online broadcasts and cooperation with civil society organisations to ensure transparency and combat corruption, in line with the requirements of the legal conditions of martial law.

It has been characterized the administrative and legal means applied during the legal framework of martial law as the main instrument for ensuring the stability of the judicial system and protecting the rights of citizens. It has been clarified that these means cover a wide range of instruments, including organizational and procedural changes and restrictions on rights, in particular freedom of movement and access to judicial authorities, it has been improved the mechanisms for supervising the legality of decisions taken, which contribute to ensuring legal certainty and preventing abuse, by improving the procedures for controlling the activities of executive bodies and courts, as well as by creating effective means of verifying the legality of administrative restrictions and ensuring compliance with international human rights standards.

It has been summarised the foreign experience of implementing state policy in the field of justice under emergency conditions, according to which ensuring judicial independence, adapting judicial procedures to changing conditions and using digital technologies to support the continuity of the judicial process are key aspects of the stability of justice in crisis situations. It has been determined that clearly defined legal mechanisms for balancing state security and human rights are also important, as they enable an effective response to challenges without violating the fundamental

rights of citizens, and it has been noted that the experience of developed countries emphasises the need to prepare lawyers to work in emergency situations, which is important for maintaining the effectiveness of judicial bodies in times of crisis.

The author has suggested areas for improving the legal and organisational foundations for implementing Ukraine's state policy in the field of justice under martial law, which consist of improving the Ukrainian judicial system's ability to hear cases related to war crimes and human rights violations, introducing digital technologies to ensure access to justice, in particular through remote court hearings and electronic services, ensuring the safety of judges and staff stability through protection and support programmes for judges working under martial law, and adapting criminal proceedings to the specifics of war, while maintaining a balance between the efficiency of investigations and the rights of individuals.

Keywords: justice, courts, judges, judicial power, state policy, administrative and legal principles, martial law, administrative and legal means, digitisation, human rights, control.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати:

1. Кінах Я. В. Поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 334–342. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.4.53>.

2. Кінах Я. В. Правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та місце серед них адміністративно-правових норм. *Наше право*. 2024. № 3. С. 539–547. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2024.3.73>.

3. Kinakh Y. V. Administrative and legal status of subjects implementing the state policy of Ukraine in the field of justice under the legal regime of martial law. *Journal of Law and Social Sciences «Legal, Economic Science and Praxis»*. 2025. No. 16. Pp. 25-30. (Hungary). URL: <https://lesp.hu/administrative-and-legal-status-of-subjects-implementing-the-state-policy-of-ukraine-in-the-field-of-justice-under-the-legal-regime-of-martial-law/>

4. Кінах Я. В. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 510–516. DOI: <https://doi.org/10.71404/ep.2025.1.72>.

5. Кінах Я. В. Ідентифікація сутності та особливостей правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1 (34). С. 1112–1123. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.97>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кінах Я. В. Місце та особливості Державної судової адміністрації в системі суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи* : тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 груд. 2023 р.). Харків :

НДІ ППСН, 2023. С. 503–506. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2023.1.144>.

7. Кінах Я. В. Напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2024 р.). Харків : НДІ ППСН, 2024. С. 357–360. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2024.2.102>.

8. Кінах Я. В. Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії* : тези доп. учасників II наук.-практ. конф. (Київ – Харків, 21 листоп. 2025 р.). Київ : НДІ СБППФБ, 2025. С. 9–12. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2025.3.2>.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	24
1.1. Сутність та особливості правосуддя як об'єкта правового регулювання	24
1.2. Поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану...	42
1.3. Правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та місце серед них адміністративно-правових норм.....	61
Висновки до розділу 1.....	80
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	82
2.1. Адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	82
2.2. Місце та особливості Державної судової адміністрації в системі суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	95
2.3. Напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	109

2.4. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	128
Висновки до розділу 2.....	141
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	144
3.1. Зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за надзвичайних умов та можливості його використання в Україні.....	144
3.2. Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	158
Висновки до розділу 3.....	169
ВИСНОВКИ.....	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	174
ДОДАТКИ.....	196

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні виникає необхідність адаптації адміністративно-правових засад для забезпечення ефективного функціонування правосуддя в умовах екстремальних ситуацій. За таких обставин важливим є визначення ролі органів державної влади, суддів та інших учасників адміністративного процесу для забезпечення прав і свобод громадян під час війни, що передбачає адаптацію процесуальних норм та механізмів для ефективної роботи судової системи в умовах надзвичайних ситуацій. Водночас особливу увагу слід приділити створенню спеціалізованих судових органів для розгляду справ, пов'язаних із порушеннями прав людини та воєнними злочинами, оскільки вони вимагають особливих процесуальних процедур і ресурсів для швидкого та ефективного розгляду, що сприяє відновленню справедливості навіть у кризових умовах.

Окремим проблемним аспектам адміністративно-правових засад здійснення правосуддя в Україні присвячували свої наукові дослідження такі провідні вітчизняні науковці, як О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, А. М. Бернюков, В. С. Бігун, І. В. Білих, В. П. Бойко, О. О. Вітушинська, Б. О. Гірський, А. Г. Греку, О. В. Гулак, О. Ю. Дубинський, О. А. Дурач, А. В. Завидняк, Н. В. Ільчишин, В. І. Курило, Б. О. Логвиненко, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, А. Г. Полянський, О. Б. Северінова, М. І. Смокович, В. І. Теремецький, І. Ю. Ткаченко, Н. В. Шелевер, О. В. Щерблюк та багато інших. Проте питання адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану залишається недостатньо висвітленим. Зокрема, багато досліджень фокусуються на загальних аспектах адміністративно-правових засад, однак питання адаптації цих засад до специфіки правового режиму воєнного стану, а також впливу таких змін на судову систему і забезпечення прав людини в умовах надзвичайних ситуацій потребують більш детального дослідження.

Отже, актуальним науково-практичним завданням є формування цілісних адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, яке б забезпечувало стабільність та ефективність судової системи, дотримання прав людини й верховенства права навіть у надзвичайних умовах, що включає удосконалення процесуальних норм, створення спеціалізованих судових органів, а також інтеграцію новітніх технологій для підтримки безперервності правосуддя, зокрема через дистанційні засідання та електронний документообіг.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Роботу виконано відповідно до Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225/2021; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020; Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21; цільових комплексних науково-дослідних робіт Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»: «Воєнно-стратегічний розвиток сучасної України: міжнародно-політичні виклики, державні інтереси, безпека» (номер державної реєстрації 0124U000322); «Актуальні питання права та соціально-економічних відносин» (номер державної реєстрації 0124U001037).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб за допомогою використання сучасних методів наукового пізнання, а також на підставі опрацювання наукових поглядів учених, норм чинного законодавства та практики його застосування визначити сутність, зміст та особливості адміністративно-правових засад реалізації державної політики

України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення норм чинного законодавства у відповідній сфері.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

- встановити сутність та особливості правосуддя як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- визначити поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану;
- опрацювати правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та визначити серед них місце адміністративно-правових норм;
- охарактеризувати адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану з метою визначення особливостей їхніх повноважень, меж компетенції, механізмів взаємодії та контролю;
- розкрити місце та особливості Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України) в системі суб'єктів реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану;
- визначити напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану;
- охарактеризувати адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, сформулювати їх авторське визначення та запропонувати напрями вдосконалення механізмів контролю за законністю їх застосування;
- узагальнити зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за надзвичайних умов та опрацювати можливості його використання в Україні;
- запропонувати напрями вдосконалення правових і організаційних

засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Об'єктом дослідження є правові відносини, які виникають у процесі реалізації державної політики України у сфері правосуддя.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, сукупне використання яких дало змогу визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. Так, за допомогою логіко-семантичного методу з'ясовано сутність та особливості правосуддя як об'єкта адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.1), а також поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану (підрозділ 1.2). Метод документального аналізу та формально-юридичний метод дали змогу опрацювати правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та визначити серед них місце адміністративно-правових норм (підрозділ 1.3), проаналізувати адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану (підрозділ 2.1) та визначити місце та особливості ДСА України в системі суб'єктів реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану (підрозділ 2.2). Для того щоб встановити напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану (підрозділ 2.3), а також охарактеризувати адміністративно-правові засоби її реалізації (підрозділ 2.4), використано структурно-логічний і системно-функціональний методи. Узагальнення зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері

правосуддя за надзвичайних умов та опрацювання можливості його використання в Україні (підрозділ 3.1) здійснювалося за допомогою порівняльно-правового методу. З метою вдосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану (підрозділ 3.2) застосовано методи моделювання і прогнозування.

Науково-теоретичні засади дослідження становлять праці фахівців з філософії, соціології, психології, теорії управління, загальної теорії держави та права, адміністративного права й інших галузевих правових наук. Нормативно-правовим підґрунтям дослідження є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють формування та реалізацію державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. Інформаційною й емпіричною основою дисертації є статистичні матеріали, узагальнення практичної діяльності суб'єктів з питань формування та реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, довідкові видання тощо. У процесі підготовки дисертації використано також особистий досвід професійної діяльності дисертанта.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є однією з перших спроб після початку повномасштабного вторгнення російської федерації визначити сутність і особливості адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану й надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на їх удосконалення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано розуміння правосуддя як особливого об'єкта адміністративно-правового регулювання, що є специфічною правовою

реальністю, яка поєднує конституційну автономію судової влади з адаптивними адміністративно-правовими механізмами, спрямованими на забезпечення безперервного та ефективного судового захисту в екстраординарних умовах воєнного стану, що зумовлює необхідність тимчасової модифікації процесуальних гарантій, застосування спеціалізованих інструментів захисту надійності та інтеграції міжгалузевих і міжнародних стандартів прав людини для мінімізації правової невизначеності й підтримки справедливості в умовах адміністративної дискреції, що зростає;

– розкрито зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану як цілісної, нормативно визначеної та інституційно організованої системи стратегічних і оперативних рішень, спрямованих на забезпечення безперервності правосуддя, захист прав людини та підтримання правопорядку в умовах збройної агресії, що поєднує антикризове управління із суворим дотриманням конституційних меж, адаптивною гнучкістю, централізованою координацією та балансуванням між безпековими інтересами та принципом верховенства права;

– узагальнено зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за надзвичайних умов та визначено можливості його імплементації в Україні, що включає забезпечення судової незалежності, гнучкість судових процедур, баланс між безпекою та правами людини, використання міжнародних стандартів, підготовку правників до роботи в кризових умовах та впровадження тимчасових судових механізмів, які дозволяють ефективно зберігати справедливість, забезпечити доступ до правосуддя та захист прав громадян навіть під час надзвичайного стану;

удосконалено:

– правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану шляхом інтеграції антикризових управлінських механізмів з адаптацією судових процедур, посиленням процесуальної гнучкості та впровадження спеціальних правил для забезпечення

безперервності правосуддя, що дозволяє ефективно поєднувати стабілізацію правопорядку з гарантуванням прав людини в умовах збройної агресії;

– правові та організаційні засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану за рахунок запровадження спеціалізованих судових органів, дистанційних засідань, фінансування судової інфраструктури, мобільної правничої допомоги, судового контролю за органами влади, забезпечення безпеки та незалежності суддів, кадрової стійкості, правової визначеності, цифровізації судочинства та адаптації кримінального процесу, що дозволяє гарантувати безперервність і ефективність правосуддя навіть у кризових умовах війни;

дістали подальшого розвитку:

– адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану за рахунок удосконалення нормативно-правових актів, які регулюють діяльність органів судової влади, прокуратури та інших правоохоронних органів, розширення їхніх повноважень у сфері контролю за надзвичайними заходами, а також інтеграції міжнародних стандартів, що забезпечує ефективну співпрацю, збереження прав і свобод громадян та дотримання міжнародних зобов'язань в умовах воєнного стану;

– визначення місця та особливостей діяльності ДСА України в системі суб'єктів реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану шляхом впровадження інноваційних технологій, організації дистанційного судочинства, адаптації судових процедур, забезпечення безпеки судових установ та працівників, а також зміцнення співпраці з іншими державними органами, що сприяє стабільності і ефективності судової системи навіть в умовах збройної агресії;

– напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, що включають:

- 1) створення спеціалізованих судових органів для розгляду справ, пов'язаних з воєнними злочинами та порушеннями прав людини;
- 2) цифровізацію

судових процесів та розвиток онлайн-судочинства для забезпечення доступу до правосуддя; 3) посилену міжнародну правову співпрацю для підтримки розслідувань воєнних злочинів, що сприяє підвищенню ефективності правосуддя та гарантуванню прав людини в умовах воєнного стану;

– адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану за рахунок адаптації адміністративного процесу до нових умов, підвищення контролю за законністю адміністративних рішень, вдосконалення механізмів захисту прав людини та прозорості застосування адміністративно-правових обмежень, що сприяє забезпеченню оперативності правосуддя, захисту прав громадян і виконанню міжнародних зобов'язань України в умовах воєнного стану.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в:

– науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших теоретико-правових досліджень питань адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 10 червня 2026 року*);

– правотворчій діяльності – для удосконалення вітчизняного законодавства під час підготовки й оптимізації низки законодавчих та підзаконних актів з питань адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану (*акт впровадження у правотворчу діяльність Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук від 24 червня 2026 року*);

– правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності суб'єктів, які реалізують державну політику України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану;

– освітньому процесі – у процесі підготовки навчальних та навчально-методичних видань з освітніх компонент «Адміністративне право», «Судові та

правоохоронні органи України», «Основи адміністративно-юрисдикційної діяльності», «Актуальні проблеми публічного адміністрування», «Сучасні доктрини адміністративного права та процесу», «Напрями розвитку науки адміністративного права та процесу», «Організаційно-правові питання публічної служби в Україні», «Антикорупційне законодавство» (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 17 червня 2026 року*).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи» (Анн-Арбор – Харків, 12–13 грудня 2023 року); «Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку» (м. Харків, 10 грудня 2024 р.); «Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії» (м. Київ, 21 листопада 2025 року).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 8 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях, а також тезах 3 доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з яких основного тексту – 159 сторінок. Список використаних джерел містить 169 найменувань і розміщений на 22 сторінках, додатки розміщені на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Сутність та особливості правосуддя як об'єкта правового регулювання

Правосуддя як юридична категорія і функція судової влади трактується в науковій літературі як комплексна правова й інституційна практика застосування права до конкретних спірних відносин з метою відновлення чи захисту юридичних прав і законних інтересів суб'єктів, про що зазначає Н. Сібільова [1, с. 186–196], яка аналізує проблему дефініції. Водночас у працях, присвячених логіко-методологічному аналізу поняття, зокрема, як визначає М. Зайцева [2, с. 327–328], має дискретний характер правосуддя, тобто воно одночасно є процесом (процесуальне забезпечення), соціальною функцією судової влади та цінністю правової системи [1]. Системний підхід до поняття правосуддя також зустрічається в сучасних наукових статтях, які виокремлюють нормативно-інституційні (процедурні) та аксіологічні (справедливість, верховенство права) складові як взаємопов'язані рівні аналізу (авторські розробки з проблем визначення поняття «правосуддя»).

Історія правосуддя на українських територіях простежується через послідовні трансформації інституцій і процесуальних моделей, а саме від княжих і магдебурзьких інститутів через імперські (російська та австрійська) системи до радянської моделі та пострадянської трансформації судоустрою. Зокрема, історико-правовий аналіз, проведений І. Назаровим [3, с. 14–17], показує, що критичні етапи формування сучасного українського суду пов'язані з адміністративно-правовими реформами XVIII–XIX ст., судовою

реформою 1864 р. та радикальними змінами кінця XX – початку XXI ст., що відобразилися у створенні національних інституцій незалежного правосуддя. Наведений хід розвитку підкріплюють емпіричні й документальні дослідження, які реконструюють законодавчі новації та інституційні реформи в різні історичні періоди.

Наразі регламентація правосуддя в сучасній Україні здійснюється на трьох взаємопов'язаних рівнях:

- конституційно-правовий – основні принципи та система судової влади закріплені в Конституції України (розд. VIII, статті 124–131²) [4];

- законодавчий – судоустрій та судочинство деталізуються спеціальними законами (насамперед Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [5] та процесуальними кодексами);

- підзаконно-нормативний – регламенти, положення та внутрішні нормативні акти судів.

Отже, за допомогою наведеної багаторівневої ієрархії нормативного регулювання з'ясовується, що повноваження, статус суддів, порядок здійснення розгляду справ і гарантії незалежності визначаються виключно законами і спеціальними процесуальними нормами, що підтверджує офіційна інституційна доктрина та текстова інтерпретація конституційних положень.

При цьому конституційні гарантії здійснення правосуддя в Україні акцентують увагу на незалежності суддів, підпорядкуванні лише закону та забезпеченні умов для ефективного судочинства. Зокрема, В. Єгорова і А. Славко [6, с. 28–31] зазначене поняття інтерпретують як сукупність індивідуальних (особистих) і інституційних гарантій, а саме професійний статус судді, неможливість належності до політичних партій, процедури забезпечення незалежності (наприклад, дисциплінарні механізми, порядок призначення й звільнення) та державні заходи щодо безпеки суддів і членів їхніх сімей. Аналіз судової практики й конституційної доктрини підкреслює,

що гарантії суддівської незалежності мають процедурний характер і реалізуються через конкретні процесуальні й адміністративні інструменти.

Варто наголосити на тому, що сучасні наукові дискусії щодо правосуддя в Україні фокусуються на практичних викликах забезпечення доступності, ефективності та верховенства права в умовах інституційного оновлення й реформ. Зокрема, Б. Калиновський і Т. Кулик вказують на проблемні напрями, до яких належать несвоєчасність розгляду справ і процесуальні затримки, питання рівня професійної підготовки й кадрового забезпечення судів, механізми адміністративного менеджменту та забезпечення прозорості судочинства [7, с. 33–37]. Водночас В. Копча також аналізує роль конституційного контролю в стабілізації судової системи [8, с. 61–62]. Зокрема, у своєму дослідженні О. Кавальчук фіксує як системні ризики, так і напрями модернізації (зокрема, цифровізація процесів та вдосконалення системи правової допомоги), що вимагає подальшої інтеграції наукових висновків у законодавчі ініціативи та судову практику [9, с. 649–653].

З огляду на викладене зауважимо, що сутність правосуддя розглядається як спеціальний вид державної діяльності, спрямований на вирішення правових конфліктів відповідно до норм права. Водночас у коментарях до законодавства зазначено, що правосуддя є функцією судової влади, яка реалізується судами через розгляд і вирішення цивільних, адміністративних, господарських та кримінальних справ на підставі закону з метою захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Тобто зазначене підкреслює нормативну структуру та цільовий характер діяльності судів щодо забезпечення правового порядку [10].

Зокрема, у правовій доктрині сутність правосуддя визначається як специфічний вид державно-владної юридичної діяльності, що здійснюється виключно судами та спрямована на вирішення правових конфліктів шляхом застосування норм права. Як підкреслює М. Коваль, правосуддя має чітко виражений публічно-правовий характер, оскільки реалізується від імені

держави та супроводжується юридично обов'язковими наслідками [11, с. 95–98]. Крім того, науковець наголошує на тому, що правосуддя не зводиться до механічного застосування норм, а охоплює процес встановлення юридично значущих фактів і правової оцінки поведінки суб'єктів відповідно до закону.

Водночас сутність правосуддя також розкривається через його відмінність від судочинства як процесуальної форми. Зокрема, на думку А. Остаценка, судочинство є процедурною оболонкою, тоді як правосуддя є змістовною категорією, що концентрує цілі, принципи та результати судової діяльності [12, с. 43–45]. Крім того, А. Остащенко зазначає, що процесуальна правильність сама по собі не вичерпує сутності правосуддя, оскільки вирішальне значення має відповідність судового рішення принципам справедливості, правової визначеності та рівності сторін. Таким чином, правосуддя трактується як якісна характеристика судової діяльності, а не лише як формалізований процес.

З точки зору теорії юридичної діяльності правосуддя розглядається як форма професійної правозастосовної діяльності, що має підвищені вимоги до аргументації, мотивування та обґрунтованості рішень. Н. Лепіш і Я. Павлович-Сенета вважають, що сутність правосуддя полягає у прийнятті судом індивідуального владного акта, який остаточно визначає правове становище учасників спору [13, с. 390–391]. До того ж вони підкреслюють, що саме через рішення суду відбувається трансформація абстрактних правових норм у конкретні суб'єктивні права й обов'язки. Отже, запропонований підхід відображає функціональний вимір сутності правосуддя як завершальної стадії правового регулювання.

Соціально-правовий вимір сутності правосуддя розкривається у працях, присвячених правам людини та принципу верховенства права. Зокрема, Л. Ніколенко наголошує на тому, що правосуддя є ключовим інституційним механізмом забезпечення прав і свобод особи в правовій державі [14, с. 208–211]. Крім того, Л. Ніколенко вважає, що через правосуддя відбувається

балансування публічних і приватних інтересів, а також подолання правових конфліктів у цивілізований спосіб. У цьому контексті сутність правосуддя пов'язується з рівнем довіри суспільства до судової влади та легітимності державних рішень.

Але історико-теоретичні дослідження свідчать, що сутність правосуддя еволюціонувала разом із розвитком уявлень про право і справедливість. Зокрема, Н. Сібільова зазначає, що в класичних правових системах правосуддя ототожнювалося з формальним дотриманням закону, а в сучасній доктрині воно пов'язується з ціннісними орієнтирами правової держави [1]. Також науковиця підкреслює, що сучасне розуміння правосуддя інтегрує позитивне право з принципами природного права, зокрема справедливості та гуманізму, що відображає змістовне поглиблення сутності правосуддя в умовах демократичного розвитку.

Крім того, з боку конституційного права сутність правосуддя аналізується через його основні правові ознаки, серед яких провідне місце посідають незалежність суддів, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, а також здійснення правосуддя на основі принципу верховенства права, які створюють необхідні передумови для справедливого судового розгляду та забезпечення правової визначеності. На думку О. Косілової і К. Кравченка, зазначені ознаки формують інституційну основу правосуддя та відрізняють його від інших форм державної діяльності [15, с. 22–23]. У наукових статтях підкреслюється, що саме сукупність зазначених характеристик визначає правосуддя як автономну функцію державної влади. Водночас наголошується на тому, що відсутність хоча б однієї з них призводить до деформації сутності правосуддя.

Варто наголосити на тому, що у філософсько-теоретичному вимірі сутність правосуддя пов'язують із поняттям справедливості як базової юридичної цінності. Наприклад, Дж. Роулз формулює принципи «справедливості як чесності» (justice as fairness), які є теоретичною основою

для нормативного оцінювання судових рішень і процедур [16, с. 311–323]. З позиції Роулза, судові інститути мають реалізувати два взаємопов'язані принципи, а саме гарантування рівних основних свобод і вирівнювання соціально-економічних переваг на користь найменш вразливих, що трансформує уявлення про сутність правосуддя як інструмент соціального упорядкування та перерозподілу. Отже, зазначена Дж. Роулз перспектива актуалізує питання про зміст судової аргументації та пріоритети, які має враховувати суд при тлумаченні норм у конкретних спорах.

Юридична теорія інтерпретації сутності правосуддя підкреслює, що вона містить вимогу внутрішньої цілісності права та морально-процедурної адекватності правових норм. Наприклад, Р. Дворкін розвиває ідею закону як єдності принципів, відповідно до якої суд має тлумачити норми через призму принципів справедливості, а не лише формального правила [17, с. 235–247], тоді як Е. Т'юккер акцентує увагу на внутрішній моральності закону, що передбачає певні процедурні умови правотворчості для досягнення справедливих результатів [18]. Отже, об'єднання динамічної інтерпретації з вимогами процедурної якості дає змогу розглядати сутність правосуддя не просто як застосування правила, а як процес конструкції правових значень і забезпечення їхньої морально-правової обґрунтованості в кожному випадку, а зазначене тлумачення підкреслює вагу мотивування рішень та узгодженості практики з принципами правової системи.

Таким чином, сучасна українська наука поєднує західнотеоретичні підходи з емпіричним аналізом національного судочинства, визначаючи сутність правосуддя як поєднання нормативної структури, інституційних гарантій та соціального втілення прав і свобод. Наприклад, В. Бігун досліджує феномен правосуддя в Україні, фіксує необхідність посилення системних гарантій незалежності суду й підвищення прозорості процесів задля відновлення довіри громадян до судових інституцій [19, с. 110–119]. При цьому Д. Барбаш визначає комплекс методологічних підходів, а саме від

історико-правового до системно-структурного, для комплексного визначення сутності правосуддя в національному контексті [20, с. 87–90]. Так, практичні висновки цих досліджень спрямовані на інтеграцію теоретичних і процедурних оновлень у законодавче й інституційне поле з метою посилення ефективності судового захисту прав громадян.

Отже, сутність правосуддя в Україні полягає у здійсненні судами виключної державно-владної юридичної діяльності, спрямованої на вирішення правових конфліктів і захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина на основі Конституції України, законів та загальних принципів права. При цьому правосуддя є змістовним ядром судової влади, поєднуючи нормативно визначені процесуальні форми з ціннісними орієнтирами правової держави, зокрема верховенством права, справедливістю, рівністю перед законом і незалежністю суддів. Його сутність проявляється у трансформації абстрактних правових норм у конкретні юридично обов'язкові судові рішення, що мають легітимний і остаточний характер. У національному контексті правосуддя також виконує системоутворювальну соціальну функцію, забезпечуючи баланс публічних і приватних інтересів, стабільність правопорядку та довіру суспільства до судових інституцій в умовах демократичного розвитку та євроінтеграційних процесів.

У цьому контексті особливість правосуддя як об'єкта адміністративно-правового регулювання полягає в тому, що адміністративне судочинство є специфічною підгалуззю судової діяльності, спрямованою на вирішення публічно-правових спорів між особою та державними органами згідно з установленими законом процедурами. Як зауважує О. Братасюк, адміністративні суди в Україні мають характерну юрисдикцію щодо контролю над законністю рішень, дій чи бездіяльності органів публічної влади, що підкреслює публічно-правовий аспект правосуддя у цій сфері [21, с. 25–28]. Окреслене регулювання формує правові межі застосування судової

влади у спорах, де учасниками є суб'єкти владних повноважень та громадяни чи юридичні особи. Водночас, як зазначає А. Паскар, правосуддя в адміністративному процесі вирізняється процедурними гарантіями ефективного доступу до правосуддя, що ґрунтуються на принципах законності та справедливості [22, с. 56–59]. При цьому захист основних прав і свобод особи в адміністративних спорах відображає сутність публічного контролю над діяльністю владних інститутів.

Водночас у правовому контексті принцип законності є базовою юридичною основою регулювання правосуддя, оскільки встановлює вимоги до законності рішень та дій як органів влади, так і судових органів під час здійснення правосуддя. Ю. Кунєв підкреслює, що принципи адміністративної діяльності й адміністративного судочинства є фундаментальними елементами, які визначають зміст правового регулювання, включно з критеріями контролю за публічними суб'єктами [23, с. 61–65]. Зазначається, що пропонований Ю. Кунєвим підхід формує процедурно-правові межі для діяльності адміністративних судів і зумовлює правову визначеність у взаєминах між владою і громадянином, а законність у цій сфері є критерієм прийнятності судових рішень і критерієм для здійснення незалежного й об'єктивного розгляду справ. У цьому сенсі адміністративно-правове регулювання правосуддя містить комплекс норм, що визначають межі компетенції судів, сторін процесу та зміст повноважень державних органів. При цьому порушення таких норм може слугувати підставою для оскарження у суді та перегляду рішень, що має наслідки для правового статусу суб'єктів.

Суттєвою особливістю адміністративно-правового регулювання правосуддя є адресність захисту прав і свобод особи, яка проявляється у спеціалізованому характері адміністративних судів, що розглядають публічно-правові спори. Як зазначає М. Смокович, поняття адміністративно-правових категорій та їх застосування в адміністративному процесі сприяє

формуванню теоретичних засад сучасної моделі правосуддя, у якій суд виконує функцію ефективного судового контролю над владними рішеннями [24, с. 482–496]. При цьому судовий контроль ґрунтується на чітко сформульованих адміністративно-правових нормах, що визначають предмет судового розгляду, порядок доказування та засоби правового захисту. У цьому контексті правосуддя є інструментом балансування інтересів між публічною владою та окремими особами, а регламентація процедур подачі позовів і строків розгляду справ є ключовим елементом цілісного адміністративно-правового регулювання.

Крім того, правове регулювання правосуддя також охоплює систему принципів адміністративного процесу, що є специфічними для адміністративного судочинства й формують процедурно-організаційну основу діяльності судів. За результатами наукових досліджень М. Міхеєва, адміністративні процесуальні норми в Україні класифікують адміністративні провадження на конфліктні (юрисдикційні) й неконфліктні, що впливає на зміст та організацію судового захисту [25, с. 63–65]. Наведене співвідношення визначає, які саме правові механізми застосовуються під час розгляду конкретних категорій справ. Зазначається, що серед таких принципів є принципи рівності сторін, відкритості судового розгляду та здійснення правосуддя в розумні строки, а їхня регламентація у процесуальному законі підтримує правову визначеність та передбачуваність результатів адміністративного судочинства. Отже, відповідне правове поле створює систему гарантій для реалізації права на ефективний судовий захист.

Особливість правосуддя як об'єкта адміністративного законодавства в Україні полягає в інституційному підході до визначення компетентності адміністративних судів, що формує специфічну сферу юридичної регламентації. Кодекс адміністративного судочинства України встановлює категорії адміністративних справ, предмет перевірки та межі юрисдикції судів, що формує чіткий регламент повноважень судових органів у публічно-

правових спорах [26]. Зазначене регулювання визначає, які саме адміністративні акти та дії можуть бути предметом судового оскарження і які процедури застосовуються під час їх розгляду. У Кодексі адміністративного судочинства України окреслено процедури доказування, порядок участі сторін та гарантії правової допомоги [26]. Особливо важливо підкреслити, що правові норми акцентують увагу на генезі захисту прав громадян саме у публічно-правових відносинах, що відрізняє їх від цивільних та господарських спорів.

У межах правового регулювання правосуддя велике значення має правове забезпечення доступу до суду та прав на ефективний захист, що є важливим критерієм функціонування демократичного судочинства. Аналіз правового регулювання показує, що адміністративне судочинство формує процедури, які спрямовані на забезпечення рівного доступу для всіх учасників публічно-правових спорів незалежно від їхнього статусу, враховуючи вимоги Конституції України [4], що відображає стандарти справедливого судового розгляду та основні права людини, закріплені у міжнародних актах, які мають вплив на національне законодавство. Регламентація строків, форм звернення, електронного подання позовів та мінімальних гарантій процесуального захисту є невід’ємними елементами цієї правової системи. Водночас правовий зміст таких норм становить правову основу для доступності й ефективності судового захисту.

Ще однією особливістю правосуддя як об’єкта адміністративно-правового регулювання є те, що структура адміністративної юрисдикції еволюціонує під впливом європейських стандартів і євроінтеграційної практики, що підсилює процес унормування процедур та принципів. В. Курило засвідчує, що в Україні адміністративне судочинство розвивається відповідно до принципів правової певності та захисту прав громадян, зокрема, іноземців та осіб без громадянства, які віддзеркалюють загальноєвропейські підходи до адміністративної юстиції [27]. До того ж

В. Курило наголошує на тому, що ця адаптація призводить до трансформації норм, які визначають предмет застосування адміністративного правосуддя, та до уточнення процесуальних гарантій. Отже, запровадження нових процесуальних стандартів та практика їх імплементації мають суттєвий вплив на правову культуру судового розгляду, за цих обставин правові зміни спрямовані також на підвищення якісної ефективності правосуддя у публічно-правових спорах.

Крім того, важливою особливістю адміністративно-правового регулювання є взаємодія адміністративного законодавства з іншими галузями права, що формує комплексне правове середовище для діяльності адміністративних судів. Наприклад, дослідження з історії адміністративного права, зокрема Є. Дояр зазначає, що адміністративно-правові норми не лише визначають процедурні аспекти діяльності судів, а й охоплюють інститути, що регулюють відносини між суб'єктами владних повноважень [28, с. 274–278]. Наприклад, науковець вказує, що норми адміністративного процесуального права співіснують із загальними принципами конституційного права, які формують критерії законності і справедливості, й визначають механізми правового контролю та засоби захисту, включно з адміністративним оскарженням і судовим переглядом. У цьому контексті правосуддя як галузь правового регулювання має міжгалузеві зв'язки, що підсилюють його роль як складової правової системи.

Ще однією характерною рисою адміністративно-правового регулювання правосуддя є формування спеціальних інститутів і процедур, адаптованих до особливостей публічно-правових спорів. Дослідження А. Куйбідою процесуальних моделей судового розгляду показує, що адміністративні процесуальні норми визначають специфічні форми доказування, порядок участі представників та третіх осіб, а також механізми звернення до суду [29, с. 45–49]. Водночас, як зазначає А. Куйбіда, адміністративні процесуальні норми містять, зокрема, порядок розгляду справ про оскарження актів

адміністративних органів, процедури зупинення виконання оскаржуваних рішень та заходи забезпечення позову, до того ж вони формують адміністративно-правову архітектуру судового процесу, що відрізняє адміністративне судочинство від кримінального або цивільного, яка є невід'ємною частиною системи правового захисту, що функціонує на основі принципів відкритості, справедливості та рівності сторін.

Крім того, правове регулювання здійснення правосуддя також відзначається динамічністю нормативного поля, яке реагує на трансформації суспільно-політичних умов, зокрема на введення воєнного стану та виклики цифровізації. Л. Нецька і П. Якименко аналізують процес адаптації адміністративного судочинства до нових викликів, включно використання цифрових процедур та забезпечення безперервності судового процесу в умовах кризових ситуацій [30, с. 80–83]. Отже, розвиток регулювання передбачає внесення змін до процесуального законодавства, що мають враховувати специфічні умови розгляду адміністративних справ у надзвичайних умовах, а правова регламентація правосуддя також включає гарантії процедурної справедливості та стійкості, що зміцнюють правову систему в умовах трансформацій. Тобто окреслені зміни підкреслюють необхідність узгодження національних норм із міжнародними стандартами судочинства.

В умовах дії правового режиму воєнного стану особливості правосуддя як об'єкта правового регулювання проявляються насамперед у модифікації організаційних та процедурних механізмів діяльності адміністративних судів, що зумовлено потребою забезпечення безперервності судового захисту. Наприклад, В. Малихіна підкреслює, що запровадження особливого правового режиму не скасовує конституційної природи правосуддя, однак впливає на форми його організації та адміністрування [31, с. 255–257]. Водночас науковиця зазначає, що адміністративно-правове регулювання в таких умовах концентрується на збереженні функціональної спроможності

судової системи за одночасного дотримання базових принципів законності та незалежності суду. Крім того, В. Цицюра наголошує на тому, що тимчасові обмеження процедур мають похідний характер і підлягають тлумаченню з позицій верховенства права [32, 753–755]. Тобто правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану зберігає свою сутнісну природу, хоча адміністративно-правові інструменти його регламентації зазнають адаптації.

Варто наголосити, що значущою особливістю правового регулювання правосуддя в період воєнного стану є перегляд підходів до доступу до адміністративного суду та процесуальних строків, що відображено як у законодавстві, так і в доктринальних оцінках. Зокрема, О. Киришко зазначає, що адміністративно-правові норми в кризових умовах спрямовані на мінімізацію процесуальних бар'єрів для осіб, які перебувають у зоні бойових дій або зазнали вимушеного переміщення [33, с. 188–191]. Він аналізує практику гнучкого застосування строків звернення до суду та особливостей процесуального представництва як елементів адміністративно-правового забезпечення права на судовий захист, а також підкреслює, що такі механізми мають тимчасовий характер і обґрунтовуються необхідністю збереження балансу між публічними інтересами та правами особи, що формує специфічний адміністративно-правовий режим правосуддя, адаптований до екстраординарних умов.

Правове регулювання правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану також характеризується посиленням ролі судового контролю за діяльністю органів публічної влади, які здійснюють свої повноваження в межах особливого правового режиму. Наприклад, О. Шкелебей наголошує, що адміністративні суди залишаються ключовим інструментом перевірки пропорційності та правомірності рішень органів виконавчої влади навіть за наявності розширених дискреційних повноважень, а також звертає увагу на те, що адміністративно-правове регулювання у зазначений період спрямоване на чітке окреслення меж допустимого втручання держави у

права і свободи людини [34, с. 39–43]. Також науковець підкреслює, що правосуддя в адміністративних справах є стабілізуючим чинником правової системи в умовах воєнних викликів, що підсилює значення адміністративного судочинства як форми інституційного контролю над владою.

Окремою особливістю правосуддя як об'єкта правового регулювання в умовах дії правового режиму воєнного стану є інтенсифікація цифрових та дистанційних форм здійснення судочинства, що отримала відображення у дослідженні Л. Грутман, у якому аналізується вплив електронного суду, відеоконференцій та спрощених процедур обміну процесуальними документами на адміністративне судочинство в кризових умовах. Також Л. Грутман підкреслює, що правове закріплення таких інструментів спрямоване на підтримання ефективності правосуддя та зниження ризиків для учасників процесу [35, с. 800–803]. Водночас Д. Тихонова зазначає, що цифровізація правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану набула системного характеру та стала елементом спеціального адміністративно-правового режиму, що свідчить про трансформацію механізмів регулювання правосуддя без втрати його ключових правових і ціннісних засад [36, с. 82–84].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що особливість правосуддя як об'єкта правового регулювання полягає у його складній публічно-владній природі, що поєднує конституційно закріплену незалежність судової влади з необхідністю організаційно-управлінського впливу з боку держави з метою забезпечення належного функціонування судової системи. До того ж правове регулювання у цій сфері охоплює питання судоустрою, статусу суддів, кадрового, фінансового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення судів, не втручаючись при цьому у здійснення правосуддя по суті конкретних справ. Тож, окреслений регулятивний вплив має похідний, сервісний характер і спрямований на гарантування доступу до правосуддя,

процесуальної рівності сторін та ефективної реалізації судових рішень, водночас правосуддя є особливим об'єктом правового впливу через підвищені вимоги до дотримання принципів верховенства права, законності, пропорційності та інституційної автономії судів. У цьому контексті адміністративно-правові механізми виконують стабілізаційну й координаційну функції, забезпечуючи баланс між публічними інтересами держави та конституційними гарантіями незалежності судової влади, що набуває особливої ваги в умовах трансформацій правової системи та підвищених суспільних викликів.

Отже, відповідно до викладеного слід зазначити, що визначення сутності та особливостей правосуддя як об'єкта адміністративно-правового регулювання в умовах воєнного стану в Україні залишається концептуально і нормативно ускладненим через поєднання конституційної автономії судової влади з розширеними управлінськими повноваженнями держави, зумовленими надзвичайними безпековими обставинами. Наявні дефініції не повною мірою відображають динамічний характер правового режиму воєнного стану, фрагментарність нормативного регулювання, зростання дискреції органів виконавчої влади та об'єктивні обмеження доступу до суду, що негативно впливає на єдність правозастосовної практики і рівень правової визначеності. За таких умов адміністративно-правовий вплив на сферу правосуддя потребує доктринального уточнення його меж, змісту та функціонального призначення з урахуванням принципів верховенства права, пропорційності й тимчасовості обмежень, а також необхідності збереження ефективних процесуальних гарантій судового захисту навіть у період дії правового режиму воєнного стану в Україні. Зокрема:

1. Нечіткість меж між конституційною незалежністю суду та адміністративним регулюванням у кризових умовах. Під час дії правового режиму воєнного стану законодавчі акти встановлюють виняткові режими, що впливають на організацію судочинства, але формулювання меж такого

впливу іноді є розмитими, що створює ризик інституційного тиску на судову владу (О. Угроновська і А. Віцкарь [37, с. 196–200]).

2. Процесуальні строки та формальні вимоги, закріплені в адміністративному законодавстві, у воєнний час створюють бар'єри для реалізації права на доступ до правосуддя. Водночас зазначається, що суворе застосування строків звернення до суду у воєнних умовах може фактично обмежувати конституційне право на судовий захист, зокрема для військовослужбовців та переміщених осіб. Окремлене питання фіксується в аналітичних матеріалах і відображається у практиці Верховного Суду (А. Герич [38, с. 229–230]).

3. Фізичний доступ до судових установ під час бойових дій істотно ускладнений, проте наявні нормативні рішення щодо електронних доказів та дистанційного розгляду не завжди враховують ризики втрати або фальсифікації матеріалів. Дослідження А. Завидняка [39, 219–220] і Д. Тихонової [40, с. 26–28] показують, що обмеження доступу до приміщень суду та проблеми з доказовою базою підвищують імовірність процедурних помилок або нерівності сторін у процесі.

4. Нерівномірність практичної імплементації цифрових інструментів судочинства породжує розрив між нормативними очікуваннями і реальними можливостями учасників процесу. Хоча електронні платформи й дистанційні засідання формально запроваджені для забезпечення безперервності правосуддя, дослідження вказують на технічні, організаційні та безпекові обмеження, що знижують ефективність вказаних механізмів в умовах дії правового режиму воєнного стану (Р. Арсірій [41]).

5. Розширення дискреційних повноважень виконавчої влади під час воєнного стану ускладнює судовий контроль і призводить до юридичної невизначеності щодо предмета оскарження. Г. Остапенко підкреслює, що відсутність чітких критеріїв пропорційності й меж втручання держави у права громадян ускладнює кваліфікацію адміністративних рішень як

правомірних або протиправних, що створює правову неоднорідність у тлумаченні меж допустимого втручання [42].

6. Фрагментація нормативного поля та часті оперативні зміни (укази, розпорядження, тимчасові норми) порушують принцип правової визначеності й ускладнюють формулювання сталого визначення сутності правосуддя в адміністративно-правовому аспекті. Зокрема, О. Хотинська-Нор і К. Легких зафіксували, що швидка послідовність змін викликає невпевненість у процесуальній практиці й різні підходи до застосування норм судами [43, с. 452–458].

7. Ризик непропорційного обмеження прав унаслідок недостатньої диференціації між тимчасовими і постійними правовими режимами. Дослідження доступу до адміністративного суду під час дії правового режиму воєнного стану, зокрема О. Крупчан та інші, вказують на відсутність достатніх механізмів для зворотного відновлення процесуальних гарантій після припинення надзвичайних умов, що ставить під питання стабільність правосуддя як інституційної категорії [44, с. 107–112].

8. Неврегульованість правил щодо збереження, фіксації та автентифікації доказів у зоні бойових дій створює ризики для захисту прав у майбутньому судовому перегляді. Наприклад, М. Менчинська і Б. Лук'янчиков наголошують на гострій потребі у спеціалізованих нормах про електронні докази та механізми їх захисту в умовах втрат матеріальних носіїв [45, с. 346–348]. Тож, окреслена прогалина впливає на довгострокову процесуальну надійність рішень.

9. Обмеженість ресурсного та кадрового забезпечення судової системи в умовах дії правового режиму воєнного стану послаблює здатність адміністративно-правового регулювання забезпечувати своєчасне й якісне правосуддя. Зокрема, Н. Литвин вказує на підвищене навантаження, відтік кадрів і логістичні проблеми, що негативно впливають на оперативність розгляду адміністративних справ [46, с. 272–274].

10. Недостатня системність підходів до гармонізації національних надзвичайних норм із міжнародними стандартами прав людини створює потенційні конфлікти у тлумаченні обов'язків держави щодо забезпечення судового захисту. При цьому комбінація внутрішніх норм про воєнний стан і міжнародні зобов'язання вимагає більш чіткої методології співвідношення, що на сьогодні у доказовій базі відображається як проблемний аспект.

Таким чином, з викладеного можна зробити висновок, що правосуддя як об'єкт правового регулювання в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні слід тлумачити як специфічну правову реальність, яка поєднує конституційну автономію судової влади з адаптивними адміністративно-правовими механізмами, спрямованими на забезпечення безперервного та ефективного судового захисту у екстраординарних умовах; така інтерпретація впливає з виявлених недоліків чинного нормативного та практичного поля. Отже:

1. Правосуддя зберігає свою сутність як здійснення судами владної функції встановлення юридично обов'язкових фактів і норм, водночас адміністративно-правове регулювання визначає організаційні, процесуальні й ресурсні межі його реалізації, що підтверджується аналізом нечіткості меж між незалежністю суду та адміністративним впливом у воєнний час (нечіткість меж, фрагментація норм).

2. Суттєвою ознакою такого об'єкта є тимчасова модифікація процесуальних гарантій і процедур (перегляд строків, спрощені форми доказування, дистанційні засідання) з обов'язковою вимогою пропорційності і збереження мінімальних стандартів доступу до суду – цей висновок впливає з практичних бар'єрів доступу та ризиків для автентичності доказів у зоні бойових дій.

3. Правосуддя як регульований об'єкт вимагає спеціалізованих інструментів захисту процесуальної надійності (правила автентифікації електронних доказів, механізми резервного збереження матеріалів,

стандарти процедурної прозорості), що зумовлено виявленою неврегульованістю цих питань у критичних умовах.

4. Адміністративно-правове регулювання має бути міжгалузево інтегрованим та гармонізованим з міжнародними стандартами прав людини і принципами конституційного права, оскільки розширення дискреції виконавчої влади без чітких критеріїв пропорційності породжує правову невизначеність і ускладнює судовий контроль.

5. Ефективність адміністративно-правового регулювання залежить від забезпечення ресурсної та кадрової стійкості судової системи і від реальної спроможності цифрових технологій підтримувати процесуальну справедливість, що впливає з фіксованих проблем з технічними, організаційними та безпековими обмеженнями [47].

Отже, на підставі виявлених проблем доцільно визначити правосуддя в умовах воєнного стану як динамічну інституційну функцію, у якій конституційні принципи незалежності, законності та справедливості зберігаються як нормативний центр, а адміністративно-правові інструменти виконують забезпечувальну, адаптивну та захисну роль за чітко окреслених меж, тимчасового характеру змін і з обов'язковою орієнтацією на відновлення повноти гарантій після нормалізації правового режиму воєнного стану.

1.2. Поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану

Поняття державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану доцільно визначати як системну діяльність органів державної влади, спрямовану на забезпечення безперервності здійснення правосуддя, охорону прав людини та збереження інституційної спроможності судової системи в екстремальних умовах. У дослідженні

Н. Рогатинської та В. Русняка, присвяченому функціонуванню правової системи України в умовах дії правового режиму воєнного стану, підкреслено, що трансформації мають комплексний характер і охоплюють як нормативні, так і організаційні аспекти, і наголошено на необхідності збереження балансу між вимогами безпеки та стандартами правової держави. Водночас Н. Рогатинська і В. Русняк зазначають, що державна політика в цій сфері охоплює стратегічне планування, координацію між гілками влади та визначення пріоритетів судового адміністрування, її зміст формується під впливом воєнних викликів, міжнародних зобов'язань України та внутрішніх потреб суспільства і вона має нормативне підґрунтя та реалізується через конкретні управлінські рішення і законодавчі зміни [48, с. 154–157].

Важливою складовою державної політики є адаптація процедур здійснення правосуддя до умов воєнного стану. Так, О. Середа, В. Мамницький, П. Корнева й І. Череватенко аналізують сучасні тенденції розвитку законодавства в період воєнного стану та акцентують увагу на зміні процесуальних механізмів і цифровізації судочинства. Вони також зазначають, що судова система трансформується під впливом об'єктивних обмежень, пов'язаних із безпекою та переміщенням населення, що відображається у розширенні дистанційних форм участі в судовому процесі та зміні територіальної підсудності [49, с. 420–423]. Отже, окреслені цими науковцями заходи мають чітке правове обґрунтування та тимчасовий характер й спрямовані на збереження доступу до правосуддя навіть за умов руйнування інфраструктури, водночас зростає роль внутрішнього судового адміністрування та кризового управління [49].

У доктринальному вимірі державна політика у сфері правосуддя спирається на уявлення про судову владу як окремий інститут із власними принципами незалежності та підзвітності суспільству. А. Кучук та Д. Кучук акцентують увагу на тому, що розвиток судового права і судової системи потребує узгодженості організаційних моделей із конституційними

принципами та процесуальними стандартами [50, с. 199–200]. Вони також зазначають, що в умовах дії правового режиму воєнного стану наведене набуває прикладного значення, тобто будь-які особливі режими для судочинства мають бути юридично визначеними й обмеженими за метою та часом. У цьому сенсі державна політика має враховувати необхідність процесуальної стабільності та передбачуваності, а зміни у сфері правосуддя мають відповідати Конституції України та міжнародним стандартам. Тобто саме доктринальні підходи визначають межі допустимих трансформацій.

Суттєвим напрямом державної політики є вдосконалення кримінального процесу в умовах дії правового режиму воєнного стану. У дослідженні І. Гловюк, В. Завтур і О. Шило, присвяченому сучасним викликам судової реформи, розглядаються особливості здійснення кримінального провадження під час воєнного стану [51, с. 98–104]. Вони звертають увагу на потребу узгодження оперативності розслідування із дотриманням прав підозрюваних та обвинувачених. До того ж у законодавстві України закріплено спеціальні процедури, пов'язані з продовженням строків та особливим порядком розгляду справ, а також окреслені механізми, спрямовані на забезпечення ефективності правосуддя за умов обмежених ресурсів. Водночас держава має гарантувати дотримання принципів презумпції невинуватості та змагальності сторін, за такої умови політика у цій сфері передбачає постійний моніторинг наслідків процесуальних змін.

Організаційний вимір державної політики розкрито у праці М. Кравцової і Т. Дацок, присвяченій особливостям функціонування судової влади в умовах воєнного стану [52, с. 391–392]. Так, М. Кравцова і Т. Дацок аналізують механізми переміщення судів, зміну їх територіальної юрисдикції та питання кадрового забезпечення. Як зазначають науковці, у межах державної політики ці заходи набувають системного характеру та координуються центральними органами судової влади, водночас значна увага приділена збереженню матеріалів справ і забезпеченню кібербезпеки,

а організаційна стійкість судової системи є ключовою умовою її функціонування. Також важливим є інформування громадян про режим роботи судів та процесуальні зміни, що підтримує довіру до правосуддя.

Варто наголосити, що державна політика у сфері правосуддя невід’ємно пов’язана із загальною політикою захисту прав людини. Так, В. Курило, І. Курило, Л. Головій, аналізуючи державну політику щодо правового статусу іноземців і осіб без громадянства в адміністративному судочинстві, підкреслюють, що навіть за умов правового режиму воєнного стану держава зберігає обов’язок гарантувати основоположні права, водночас для сфери правосуддя це означає підтримання ефективних механізмів судового захисту, обмеження прав повинні мати чітке нормативне закріплення та бути пропорційними, суд відіграє роль інституції контролю за законністю дій органів влади, а політика правосуддя має інтегрувати правозахисний підхід у всі управлінські рішення [53, с. 10–12].

Варто наголосити на тому, що в умовах дії правового режиму воєнного стану суттєво зростає навантаження на адміністративну та соціальну юстицію. Зокрема, у матеріалах науково-практичної конференції Верховного Суду проаналізовані соціальні права в період дії воєнного стану та особливості їх судового захисту й наголошено на збільшенні кількості спорів щодо соціальних виплат, статусу внутрішньо переміщених осіб і компенсацій. Отже, наведене формує нові пріоритети державної політики у сфері правосуддя, за такої умови необхідним стає забезпечення єдності судової практики та прогнозованості рішень, а держава має підтримувати методичне узагальнення практики та професійну підготовку суддів, що сприяє стабільності правозастосування.

Крім того, в умовах дії правового режиму воєнного стану істотно зростає навантаження саме на адміністративну та соціальну юстицію, оскільки різко збільшується кількість спорів щодо пенсій, соціальних виплат, статусу внутрішньо переміщених осіб, компенсацій та пільг. Наприклад,

С. Нечитайло і А. Краковська аналізують те, як воєнний стан змістив фокус адміністративних судів на масові категорії соціальних справ і поставив питання про реальну пріоритетність цього напрямку в судовій діяльності, і звертають увагу на процесуальні фільтри та інструменти, через які соціальні спори доходять до касаційного перегляду, зокрема на значення зразкових справ для уніфікації практики та пришвидшення розгляду однотипних вимог [54, с. 98–99]. Ці дослідники підкріплюють висновки статистичними даними про масштаб розгляду справ у сфері праці та соціального захисту, що показує сталість і високу частку зазначеної категорії ще до повномасштабної війни та пояснює, чому під час війни проблема лише загострилась. З огляду на це державна політика у сфері правосуддя має концентруватися на однаковості підходів судів, прогнозованості рішень і методичному супроводі (огляди практики, орієнтири щодо типових спорів), щоб уникати розривів у правозастосуванні між регіонами та інстанціями. Паралельно критичною стає організаційна спроможність судів: кадрова підтримка, цифрові канали комунікації та процесуальна дисципліна, бо саме вони визначають швидкість і доступність судового захисту для соціально вразливих груп.

При цьому у ширшому контексті державна політика у сфері правосуддя під час воєнного стану є складовою стратегії правової стійкості держави. А. Кубал і Г. Олійник досліджують комплексні проблеми реалізації прав людини та функціонування правової системи в кризових умовах, а також підкреслюють, що судова влада виконує стабілізаційну функцію та підтримує правовий порядок [55]. У цьому аспекті політика правосуддя має враховувати і міжнародні стандарти, зокрема практику Європейського суду з прав людини, й орієнтуватися на збереження довіри громадян і міжнародних партнерів до української правової системи. Отже, комплексність підходу забезпечує поєднання безпекових інтересів із вимогами верховенства права, а державна політика у сфері правосуддя в умовах воєнного стану має інтегральний і багатовимірний характер.

Таким чином, на основі викладеного зазначається, що поняття державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану – це комплексна, нормативно й організаційно оформлена діяльність держави, спрямована на забезпечення безперервності здійснення правосуддя, захист прав і свобод людини та збереження інституційної стійкості судової влади в умовах збройної агресії. Її зміст охоплює стратегічне планування та координацію між гілками влади (Н. Рогатинська і В. Русняк [48, с. 154–157]), адаптацію процесуальних механізмів і цифровізацію судочинства (О. Середа, В. Мамницький, П. Корнева й І. Череватенко [49, с. 420–423]), дотримання доктринальних засад незалежності суду та обмеженості особливих режимів у часі й за метою (А. Кучук і Д. Кучук [50, с. 198–200]), а також удосконалення кримінального провадження з одночасним гарантуванням презумпції невинуватості й змагальності сторін (І. Гловюк, В. Завтур, О. Шило [51, с. 98–104]). За такої умови зазначається, що організаційний вимір цієї політики передбачає управління судовою мережею, зміну територіальної юрисдикції, кадрове забезпечення, збереження матеріалів справ і кібербезпеку (М. Кравцова і Т. Дацок [52, с. 391–392]), а її реалізація здійснюється через законодавчі зміни, управлінські рішення та механізми кризового адміністрування з орієнтацією на конституційні та міжнародні стандарти.

Водночас це політика, інтегрована у загальнодержавну стратегію захисту прав людини та правової стійкості держави, яка передбачає пропорційність обмежень і збереження ефективних засобів судового захисту навіть за умов воєнного стану (М. Смокович [53, с. 452–453]), реагування на зростання масових соціальних і адміністративних спорів, уніфікацію практики та застосування інструментів зразкових справ (С. Нечитайло і А. Краковська [54, с. 98–99]), а також методичний супровід і підвищення професійної спроможності суддів. Але у ширшому контексті ця політика виконує стабілізаційну функцію, підтримуючи правовий порядок і довіру до

судової влади як усередині країни, так і на міжнародному рівні (А. Кубал і Г. Олійник [55]), а її сутність полягає у поєднанні безпекових інтересів із принципом верховенства права, процесуальною передбачуваністю та інституційною незалежністю суду.

Зазначається, що зміст державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану охоплює комплекс взаємопов'язаних нормативних, організаційних і управлінських рішень, спрямованих на підтримання функціонування судової влади під час збройної агресії. Наприклад, Н. Крамарчук зауважує, що трансформації мають комплексний характер і містять не лише законодавчі зміни, а й перебудову інституційних практик [56]. Наведене означає, що зміст політики формується як сукупність стратегічних пріоритетів, зокрема забезпечення безперервності правосуддя, збереження стандартів правової держави та керуваність судової системи під час кризи, а до змісту входить визначення ролей і повноважень органів судового врядування, а також координація з іншими гілками влади, при цьому окремим елементом є планування ризиків і реагування на загрози для судової інфраструктури. Тобто політика в цій сфері є механізмом стабілізації правового порядку в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Однією з ключових складових змісту цієї політики є процесуальна адаптація судочинства до безпекових обмежень і переміщення населення. У цьому контексті М. Шляховчук підкреслює зміну процесуальних механізмів і посилення цифровізації судочинства як відповідь на воєнні виклики, однак у змісті державної політики зазначене проявляється через унормування дистанційної участі, уточнення процедур повідомлення сторін та забезпечення процесуальної комунікації в нестабільних умовах [57, с. 235–239]. Також варто наголосити, що важливим напрямом є зміна територіальної підсудності й організація розгляду справ у судах, що можуть здійснювати правосуддя, а політика також охоплює підтримку електронних сервісів,

захист даних і забезпечення доступності правосуддя для громадян у різних регіонах. Оскільки наведені рішення впливають на процесуальні гарантії, їх обґрунтування та тимчасовість стають принциповими, отже, процесуальний блок змісту політики поєднує оперативність реагування з вимогами справедливого суду.

Доктринальний компонент змісту державної політики у сфері правосуддя під час воєнного стану пов'язаний із межами допустимих трансформацій судової системи. Наприклад, Л. Максименко наголошує на необхідності узгодження організаційних моделей із конституційними принципами та процесуальними стандартами, що задає межі державним рішенням у кризовий період [58, с. 25–28]. Зокрема, зміст політики, відповідно, містить гарантії незалежності суду та застереження від перетворення тимчасових винятків на сталі практики. До нього входить забезпечення прозорості управлінських рішень у судовій системі та підзвітності в межах, сумісних із незалежністю. Також, як підкреслює Л. Максименко, окреслений компонент стосується правової визначеності, тобто правила мають бути чіткими, передбачуваними та однаково застосовуваними, проте у воєнний період особливо значущими стають контроль за пропорційністю обмежень і збереження права на справедливий суд. Тобто доктринальний рівень формує якість політики, тобто її відповідність Конституції України й стандартам верховенства права.

Суттєвий елемент змісту державної політики стосується кримінальної юстиції, оскільки війна змінює структуру злочинності, пріоритети розслідування та навантаження на суди. Наприклад, Т. Лоскутов розглядає особливості здійснення кримінального провадження під час воєнного стану та підкреслює потребу балансу між оперативністю і гарантіями прав учасників процесу [59, с. 42–47]. У цьому сенсі до змісту політики входять спеціальні процедури щодо строків, порядку розгляду, забезпечення участі сторін та організації процесу за умов обмежених ресурсів. Водночас політика

має утримувати незмінними базові принципи: презумпцію невинуватості, право на захист, змагальність і належну правову процедуру, хоча при цьому значущим компонентом стає моніторинг наслідків процесуальних змін, щоб уникати системних перекосів і зловживань. Також, як зазначає Т. Лоскутов, важливими є стандарти доказування та сталість судової практики у нових категоріях справ. Отже, кримінально-процесуальний блок у змісті політики поєднує адаптацію до війни з непорушністю ключових гарантій.

Організаційний зміст державної політики проявляється через управління судовою мережею, ресурсами та безпекою судів. Л. Нестерчук аналізує механізми переміщення судів, зміну юрисдикції та кадрові рішення, що набувають системного характеру під час війни. При цьому до змісту політики входить забезпечення роботи апаратів судів, логістика матеріалів справ, резервні процедури зберігання документів та управління ризиками втрати даних [60, с. 30–33]. Важливою складовою є кібербезпека як умова збереження таємниці судового провадження й захисту персональних даних. Політика також передбачає стандарти інформування громадян щодо режиму роботи судів та доступних форматів звернення, а окремим напрямом є підтримка безпеки учасників процесу і працівників судів. Тобто організаційний блок забезпечує практичну життєздатність правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Правозахисний зміст державної політики у сфері правосуддя визначається необхідністю зберігати ефективні засоби судового захисту навіть за умов можливих обмежень прав. Наприклад, Л. Летнянчин і В. Яворський наголошують на обов'язку держави гарантувати основоположні права та застосовувати обмеження лише на підставі закону і з дотриманням пропорційності [61, с. 221–224]. Водночас у зміст політики входить підтримання доступу до суду, реальність виконання судових рішень і контроль законності дій органів влади. Також, як зазначають Л. Летнянчин і В. Яворський, важливим компонентом є процедурна справедливість:

можливість бути вислуханим, рівність сторін і ефективність правових засобів, за такої умови політика також охоплює захист уразливих груп, які в умовах війни потребують посиленого доступу до правосуддя. Крім того, актуальним є забезпечення правничої допомоги й інституційних механізмів захисту, отже, правозахисний блок формує соціальну легітимність судової системи у період дії правового режиму воєнного стану.

Зміст державної політики також містить реагування на різке зростання адміністративних і соціальних спорів, що є характерною рисою воєнного часу. Так, І. Міщук акцентує увагу на тому, що до традиційних соціальних питань додаються нові категорії спорів, пов'язані з війною, а це ускладнює правозастосування й підвищує навантаження на суди [62, с. 75–81]. У змісті політики наведене означає пріоритет уніфікації судової практики та підвищення прогнозованості рішень для масових категорій справ. При цьому важливим інструментом є методичний супровід: огляди практики, орієнтири для судів, навчальні заходи для суддів і працівників апаратів, а також окремо в політиці має бути відображена спроможність судів оперативно розглядати типові спори без втрати якості судових рішень. Також актуальною є організація взаємодії між інстанціями для зменшення розривів у підходах. Отже, цей блок політики спрямований на стабільність правозастосування в соціально чутливих питаннях.

У ширшому вимірі зміст державної політики у сфері правосуддя в умовах дії воєнного стану пов'язаний зі стратегією правової стійкості держави та збереженням довіри до інституцій. Зокрема, А. Фоменко досліджує комплексні проблеми реалізації прав людини та функціонування правової системи в кризових умовах, підкреслюючи стабілізаційну роль судової влади [63, с. 143–148]. Відповідно до тверджень науковця до змісту політики входить урахування міжнародних стандартів, зокрема орієнтація на підходи, сумісні з практикою ЄСПЛ, і підтримання репутації України як держави, що дотримується верховенства права. Також сюди належить

комунікаційний компонент: прозоре пояснення змін і підстав тимчасових режимів роботи судів. Водночас політика повинна підтримувати інституційну тяглість і планування відновлення судової інфраструктури там, де вона пошкоджена. Крім того, важливою складовою є оцінка ефективності прийнятих рішень та їх корекція на підставі практики. Тож, зміст державної політики в цій сфері є інтегральним: він поєднує безпеку, права людини, керованість системи та стандарти справедливого суду.

Отже, на основі викладеного зазначимо, що зміст державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану – це системно організована сукупність нормативних, процесуальних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення безперервності здійснення правосуддя, збереження незалежності судової влади та дотримання стандартів верховенства права в умовах збройної агресії. Він охоплює стратегічне планування й координацію між гілками влади, адаптацію процесуальних механізмів (зокрема, цифровізацію та зміну територіальної підсудності), удосконалення кримінального провадження з урахуванням безпекових викликів, а також управління судовою інфраструктурою, кадровими ресурсами й інформаційною безпекою. Водночас до його структури входить гарантування процесуальної стабільності, передбачуваності судових рішень та обмеженість у часі й меті спеціальних режимів судочинства.

Зміст цієї політики становить правозахисний та соціально орієнтований компонент, який передбачає підтримання реального доступу до суду, пропорційність обмежень прав і забезпечення ефективного судового контролю за діяльністю органів влади, що містить реагування на зростання адміністративних і соціальних спорів, уніфікацію судової практики, методичне забезпечення діяльності судів та підвищення професійної спроможності суддівського корпусу. У ширшому контексті це складова стратегії правової стійкості держави, що поєднує безпекові інтереси з

конституційними гарантіями, міжнародними стандартами справедливого суду та підтриманням довіри суспільства до судової влади.

Особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану зумовлені необхідністю функціонування судової влади в екстремальних безпекових та соціальних умовах. Так, К. Попович підкреслює комплексність трансформацій, які охоплюють як нормативні, так і інституційні зміни [64, с. 57–60]. Також він зазначає, що особливістю політики є поєднання стабілізаційної та адаптаційної функцій, тобто, з одного боку, необхідно зберегти сталість правових принципів, з іншого – оперативно реагувати на нові виклики, що формує багаторівневу модель реагування, де законодавчі рішення поєднуються з управлінськими інструментами, при цьому держава визначає пріоритети безперервності здійснення правосуддя навіть за умов руйнування інфраструктури, водночас особливість полягає у тимчасовості більшості змін та їх орієнтації на подальше відновлення стандартного режиму функціонування, що надає політиці кризового, але контрольованого характеру.

Однією з ключових особливостей є процесуальна гнучкість судочинства. Наприклад, О. Терех акцентує увагу на цифровізації та трансформації процесуальних механізмів, тобто йдеться про дистанційну участь у судових засіданнях, альтернативні способи повідомлення сторін та коригування територіальної підсудності [65, с. 428–430]. На думку науковця, особливість полягає у поєднанні оперативності з необхідністю збереження гарантій справедливого суду, а процесуальні новели не повинні підривати принципи рівності сторін та права на захист, тому політика передбачає правове обґрунтування кожної зміни та її відповідність конституційним стандартам, що визначає характер сучасного воєнного правосуддя.

Важливою особливістю є збереження незалежності судової влади в умовах посилення ролі виконавчої гілки під час дії правового режиму

воєнного стану. Варто наголосити, що О. Музичук, І. Шопіна, І. Сядриста та Ю. Мирошніченко підкреслюють значення конституційних гарантій і процесуальної визначеності навіть за надзвичайних обставин, але особливість державної політики полягає у стримуванні надмірної концентрації повноважень і недопущенні трансформації тимчасових винятків у сталі механізми, зокрема суд зберігає функцію контролю за законністю дій органів влади, що створює специфічну напругу між безпековими інтересами і правовими гарантіями [66, с. 366–370]. Водночас саме ця напруга формує межі допустимих змін. Тобто політика має подвійний характер, вона водночас антикризова й конституційно обмежена.

Особливості державної політики яскраво проявляються у сфері кримінального процесу. Зокрема, І. Гловюк і В. Завтур аналізують специфіку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану [67, с. 50–54]. Як зазначають науковці, зміни стосуються строків, порядку розгляду, організації доказування та забезпечення участі сторін, а особливість полягає в необхідності оперативного реагування на злочини, пов'язані з воєнними діями, при одночасному дотриманні прав підозрюваних, проте держава мусить підтримувати баланс між ефективністю розслідування та принципом презумпції невинуватості. Також актуальним є питання міжнародного співробітництва у сфері кримінальної юстиції, що формує специфічну модель кримінального правосуддя воєнного часу.

Організаційний аспект політики має власні характерні риси. Наприклад, Ю. Притика і Б. Загребельна розглядають механізми переміщення судів, зміни юрисдикції та забезпечення їх функціонування в безпечних регіонах, при цьому особливість полягає у високому рівні централізації управлінських рішень і кризовому характері адміністрування, а значна увага приділяється збереженню матеріалів справ, цифрових архівів і захисту інформаційних систем [68]. Як зазначають дослідники, державна політика містить заходи з кадрової підтримки судів, що зазнали переміщення або втратили частину

персоналу. Важливим є забезпечення безпеки суддів і працівників апарату. Отже, організаційна стійкість стає визначальним критерієм ефективності політики.

Правозахисний вимір також набуває особливих рис у період дії правового режиму воєнного стану. Як підкреслюють В. Корольова і Т. Гапешко, існує необхідність пропорційності обмежень і збереження доступу до суду, зокрема особливість полягає в тому, що судова влада функціонує як механізм перевірки законності обмежувальних заходів, який підсилює значення адміністративної юстиції, оскільки політика повинна враховувати вразливість окремих груп населення, які постраждали від війни, водночас зростає роль безоплатної правової допомоги [69, с. 83–87]. Отже, правосуддя є інструментом підтримки соціальної стабільності.

Певною особливістю є зростання кількості соціальних та адміністративних спорів. Наприклад, Ю. Колтун вказує на збільшення справ, пов'язаних із виплатами, компенсаціями та статусом внутрішньо переміщених осіб, що формує нові пріоритети судової практики [70, с. 475–476]. Як зазначає науковець, особливість полягає у потребі швидкого й уніфікованого вирішення масових спорів, а значну роль відіграють зразкові справи та узагальнення практики. Крім того, держава повинна підтримувати професійне навчання суддів для забезпечення однаковості підходів, що сприяє зменшенню правової невизначеності.

Стратегічною особливістю є орієнтація на міжнародні стандарти правосуддя навіть у період війни. Наприклад, Т. Попович, Я. Бариська, О. Маслюк, І. Переш і З. Погорєлова підкреслюють стабілізаційну функцію судової влади та значення дотримання міжнародних зобов'язань, відповідно до чого державна політика враховує практику Європейського суду з прав людини, що сприяє підтриманню міжнародної довіри до української правової системи [71, с. 108–111]. Також вони наголошують на тому, що особливість полягає у поєднанні національних безпекових інтересів із європейськими

правовими стандартами. Отже, із застосуванням наведеного підходу формується правова модель, що інтегрує воєнний досвід у межах принципу верховенства права, у такому випадку державна політика у сфері правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану має кризовий, але системно врегульований характер.

Отже, на підставі викладеного зазначається, що особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану – це поєднання антикризового характеру управлінських рішень із обов’язковим збереженням конституційних засад правосуддя. Вони проявляються у процесуальній гнучкості (дистанційні форми участі, зміна підсудності, спеціальні процедури), посиленій координації між органами влади, централізованому кризовому адмініструванні судової системи та одночасному забезпеченні її інституційної незалежності. До цих особливостей належить тимчасовість і пропорційність обмежень, орієнтація на безперервність здійснення правосуддя навіть за умов руйнування інфраструктури, а також адаптація кримінального процесу до нових загроз із збереженням базових гарантій.

Водночас це є специфічною моделлю правозастосування, що враховує зростання соціальних та адміністративних спорів, потребу в уніфікації судової практики й підвищенні прогнозованості рішень, що характеризується підвищеною увагою до захисту прав уразливих груп, контролем за законністю обмежувальних заходів, посиленням ролі адміністративної юстиції та впровадженням методичного супроводу для суддів. Особливістю також є орієнтація на міжнародні стандарти справедливого суду та збереження довіри до судової влади в умовах війни. Тобто ця політика має кризовий, адаптивний і водночас нормативно обмежений характер, поєднуючи безпекові інтереси держави з принципом верховенства права.

Отже, наведені дослідження щодо визначення поняття, змісту та особливостей державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану виокремлюють те, що першою проблемою визначення поняття державної політики у сфері правосуддя в умовах воєнного стану є розмитість меж між «політикою» як стратегічним курсом і «антикризовим управлінням» як набором оперативних рішень. Зокрема, Н. Рогатинська і В. Русняк підкреслюють комплексний характер трансформацій правової системи, однак у практичній площині складно чітко відокремити довгострокові пріоритети від тимчасових управлінських реакцій на загрози [48, с. 154–157]. Через це поняття політики інколи звужується до переліку змін законодавства або, навпаки, надмірно розширюється до будь-яких дій органів влади в судовій сфері. Додатковим ускладненням є багаторівневість суб'єктів (законодавець, виконавча влада, органи суддівського врядування), що робить важким визначення єдиного центру формування політики. У результаті виникає ризик термінологічної підміни, коли державна політика використовується як узагальнювальна формула без чіткого змістового наповнення.

Другою проблемою є визначення змісту цієї політики, оскільки він одночасно охоплює нормативні, процесуальні, організаційні та правозахисні компоненти, які нерідко суперечать один одному. Зокрема, О. Серeda, В. Мамницький, П. Корнева й І. Череватенко акцентують увагу на цифровізації та трансформації процесуальних механізмів, але саме тут виникає складність: оцінити, де закінчується адаптація і починається фактичне звуження процесуальних гарантій [49, с. 420–423]. Водночас І. Гловюк, В. Завтур та О. Шило порушують питання балансу між оперативністю кримінального провадження та правами учасників, що демонструє ключову дилему змісту політики: ефективність проти гарантій справедливого суду [51, с. 98–104]. М. Кравцова і Т. Дацюк стверджують, що організаційні рішення (переміщення судів, зміна юрисдикції, кібербезпека) є

не менш важливими, ніж законодавчі новели, але їх складно «виміряти» єдиними критеріями результативності [52, с. 391–392]. Тому зміст політики часто описують переліком, без ієрархії цілей, механізмів і індикаторів успішності.

Третьою проблемою є визначення особливостей політики воєнного часу через постійний конфлікт між потребою гнучкості та вимогою правової визначеності. А. Кучук і Д. Кучук підкреслюють, що будь-які особливі режими судочинства мають бути юридично визначеними, обмеженими за метою і часом, однак на практиці тимчасові рішення можуть затягуватися й ставати новою нормою, що ускладнює формування переліку особливостей, тобто частина з них є вимушеними й ситуативними (безпека, підсудність, дистанційність), але частина набуває рис структурної реформи (цифрові сервіси, нові управлінські процедури) [50, с. 198–200]. Проте М. Смокович додає правозахисний вимір: держава має забезпечувати пропорційність обмежень і реальний доступ до суду, а отже, особливості політики потрібно оцінювати не лише за швидкістю реагування, а й за якістю гарантій [53, с. 452–453]. Водночас зростання соціальних і адміністративних спорів та потреба уніфікації практики формують окрему воєнну специфіку, але її межі також динамічні, тому узагальнення особливостей часто залежить від того, який критерій покладено в основу: безпековий, процесуальний, інституційний чи правозахисний.

Четвертою проблемою є узгодження національної моделі правосуддя воєнного часу з міжнародними стандартами та очікуваннями щодо верховенства права. Зокрема, А. Кубал і Г. Олійник наголошують на стабілізаційній ролі судової влади й необхідності врахування міжнародних стандартів, зокрема практики Європейського суду з прав людини, але саме це створює методологічну складність: як одночасно оцінювати ефективність у війні й відповідність стандартам у правовій державі [55]. У термінах поняття, змісту та особливостей виникає потреба подвійної оптики:

внутрішньої (функціональність системи під ударами війни) і зовнішньої (легітимність і сумісність із міжнародними зобов'язаннями), проте нерідко не вистачає єдиного підходу до критеріїв оцінки: що вважати пріоритетом – швидкість розгляду справ, доступність суду, єдність практики, рівень гарантій чи здатність системи відновлюватися. Через це наукові визначення можуть бути коректними теоретично, але складними для практичного застосування в аналізі конкретних рішень держави, а головні проблеми зосереджені навколо меж поняття, структурованості змісту, стабільності особливостей та критеріїв їх оцінки в умовах війни.

На підставі проведеного аналізу пропонуємо таке тлумачення поняття державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану: є цілісною, нормативно визначеною та інституційно організованою системою стратегічних і оперативних рішень органів державної влади та органів суддівського врядування, спрямована на забезпечення безперервності здійснення правосуддя, захист прав і свобод людини, збереження незалежності судової влади та підтримання правопорядку в умовах збройної агресії [72]. На відміну від звичайної моделі правової політики, вона функціонує в режимі підвищеної безпекової турбулентності, що зумовлює поєднання антикризового управління із суворим дотриманням конституційних меж, а її зміст формується під впливом воєнних викликів, міжнародних зобов'язань України та потреб суспільства у стабільності та передбачуваності правосуддя.

Зміст цієї політики доцільно структурувати за кількома взаємопов'язаними блоками:

1. Нормативно-процесуальний блок охоплює адаптацію судових процедур, зміну підсудності, цифровізацію судочинства, спеціальні правила кримінального провадження та забезпечення процесуальної стабільності.

2. Організаційно-управлінський блок містить управління судовою мережею, кадрову підтримку, переміщення судів, кібербезпеку, збереження матеріалів справ і кризове адміністрування.

3. Правозахисний блок передбачає гарантування доступу до суду, пропорційність обмежень прав, ефективний судовий контроль за діями органів влади та захист уразливих груп населення.

4. Системно-стратегічний блок пов'язаний із забезпеченням єдності судової практики, реагуванням на зростання соціальних і адміністративних спорів, орієнтацією на міжнародні стандарти та підтриманням довіри до судової влади.

Особливості державної політики у цій сфері полягають у її кризовому, адаптивному та водночас нормативно обмеженому характері. Вона характеризується процесуальною гнучкістю, централізованою координацією управлінських рішень, тимчасовістю спеціальних режимів та обов'язковістю їх правового обґрунтування. Водночас її визначальною рисою є балансування між безпековими інтересами держави та принципом верховенства права, що передбачає збереження незалежності суду, презумпції невинуватості, змагальності сторін і права на справедливий суд. До специфічних рис належить також підвищене навантаження на адміністративну й соціальну юстицію, потреба уніфікації практики та посилення ролі методичного забезпечення діяльності судів. Тобто ця політика постає як інтегрована модель правового реагування держави на воєнні виклики, що поєднує стабілізацію правопорядку з гарантуванням прав людини.

Таким чином, державна політика України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану є комплексною системою стратегічних і оперативних рішень, спрямованих на забезпечення безперервності правосуддя та збереження інституційної стійкості судової влади. Її зміст охоплює нормативно-процесуальні, організаційні, правозахисні та стратегічні компоненти, що

взаємодіють у межах принципу верховенства права. Особливістю цієї політики є поєднання антикризового управління з обов'язковим дотриманням конституційних гарантій і міжнародних стандартів справедливого суду. У підсумку вона виконує стабілізаційну функцію, підтримуючи правопорядок і довіру до судової системи в умовах збройної агресії.

1.3. Правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та місце серед них адміністративно-правових норм

Відомо, що нормативні засади державної політики у сфері правосуддя під час воєнного стану починаються з конституційних гарантій, які не зникають навіть за надзвичайних умов. Стаття 64 Конституції України дає змогу тимчасово обмежувати окремі права, але водночас прямо фіксує перелік прав, що не підлягають обмеженню, і це задає межі для будь-яких управлінських рішень у судовій сфері, проте Д. Моїсеєнко підкреслює, що держава не просто не забороняє доступ до суду, а має позитивний обов'язок організувати реальну можливість звернення та розгляду справ (включно з процесуальними механізмами, які працюють під обстрілами й евакуаціями) [73, с. 367–368]. Крім того, науковець робить акцент на тому, що адміністративна юстиція є ключовою для контролю за публічною владою, коли ризики зловживань зростають. Так, у праці О. Козакевич і А. Романенко межа верховенства права фактично є критерієм якості воєнних процесуальних новацій [74, с. 32–36].

Спеціальний законодавчий рівень формує Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає логіку діяльності органів влади та межі спеціального режиму [75]. Для правосуддя принципово, що режим воєнного стану не створює паралельних судів, а прив'язує здійснення

правосуддя до конституційно легітимних судових інституцій. Зокрема, О. Козакевич і А. Романенко стверджують, що законодавчі зміни у процесуальних кодексах мають розглядатися як доповнювальні та коригувальні, а не такі, що руйнують гарантії справедливого суду [74, с. 29–31]. Отже, підкреслено, що адаптація процедур (зокрема, дистанційність) допустима лише за умови збереження ядра прав людини. У цьому контексті державна політика має подвійний обов'язок, що полягає як у забезпеченні керованості системи під час кризи, так і в недопущенні зниження стандартів правосуддя до рівня адміністративної доцільності.

Окремим шаром правових засад є міжнародно-правові механізми відступу від окремих зобов'язань під час війни, які водночас не скасовують базових заборон і принципу пропорційності. У правовому аналізі Ради Європи щодо відступу України за ст. 15 Європейської конвенції з прав людини та ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права відображено, що сфера відступу завжди обмежена суворою необхідністю та співіснує з абсолютними заборонами і нормами міжнародного гуманітарного права [76]. Для державної політики у сфері правосуддя це означає потребу постійно перекладати загальні міжнародні критерії на процесуальні рішення: строки, доступ до адвоката, повідомлення сторін, публічність, ефективність засобів правового захисту. Наприклад, Ю. Притика, І. Ізарова, Л. Малярчук і О. Терех прямо пов'язують якість правосуддя з питанням легітимності держави в умовах дії правового режиму воєнного стану та довіри до інституцій, тобто міжнародний контур не є зовнішнім фоном, а реальною межею для внутрішніх управлінських рішень у судовій системі [77, с. 223–231].

Водночас державна політика під час дії правового режиму воєнного стану значною мірою реалізується через інституційні рекомендації та акти суддівського врядування, які переводять закон у практику. Зокрема, Рада суддів України у рекомендаціях щодо роботи судів в умовах дії правового режиму воєнного стану фактично закріпила управлінську модель, у межах

якої рішення про режим роботи приймаються з огляду на реальну безпекову ситуацію, із можливістю тимчасового зупинення здійснення судочинства конкретним судом за загрози життю та здоров'ю [78]. Крім того, окремі роз'яснення та зведення цих рекомендацій у базі нормативних актів (через документи, на які посилається Рада суддів України) важливі тим, що формують єдині підходи по країні й знижують ризик хаотичних рішень. Наприклад, Ю. Притика і О. Хотинська-Нор підкреслюють те, що без таких організаційних механізмів право на суд стає декларативним, бо фізичний доступ до будівлі суду чи можливість участі в засіданні можуть зникнути миттєво [79, с. 224–227]. У цьому сенсі державна політика в правосудді це не лише норми кодексів, а й стандартизовані протоколи безпеки, комунікації та процесуальної безперервності.

Одним із центральних інструментів забезпечення безперервності правосуддя є зміна територіальної підсудності та переміщення компетенції судів із небезпечних чи окупованих територій. Зокрема, І. Курилін і Л. Сопільник звертають увагу, що критерій безпеки (а не лише територіальної наближеності) набуває першочергового значення для доступності правосуддя [80, с. 64–67]. Крім того, І. Фролова зазначає, що зміна юрисдикції судів – це вимушений, але легітимний інструмент збереження права на справедливий суд, якщо він супроводжується процесуальними запобіжниками (належне повідомлення, доступ до матеріалів, можливість участі), при цьому політика держави тут полягає у швидкому адмініструванні таких змін, мінімізації провалів у розгляді справ та уніфікації підходів для різних юрисдикцій [81, с. 242–245]. Саме тому питання підсудності в умовах війни є не технічним, а правозахисним, тобто воно визначає, чи існує взагалі «вхід» у систему правосуддя для людини.

Зазначається, що правовий режим воєнного стану суттєво загострив кадрову проблему судової системи, і це безпосередньо впливає на строки розгляду справ та реальність доступу до правосуддя. Зокрема, Н. Керноз і

В. Присяжний [82, с. 677–678] описують, що дефіцит суддів поєднується з пошкодженням судової інфраструктури та потребою відновлення приміщень, що створює системний тиск на спроможність судів. Вони ж пов'язують вихід із кризи з відновленням повноцінної роботи органів суддівського врядування (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна рада суддів України тощо) та процедур добору (або оцінювання), без яких неможливо доукомплектувати суди. Державна політика тут фактично стає політикою інституційної живучості: зберегти кадрове ядро, забезпечити безпечні умови, відновити управлінські контури судової системи. Відповідно до думки Н. Керноз і В. Присяжного, кадрова спроможність – це не лише HR-питання, а елемент гарантій ст. 6 Європейської комісії з прав людини щодо розумного строку та ефективності судового захисту [76].

Значна частина антикризових правових засад правосуддя у війні пов'язана з цифровими інструментами та електронним судочинством. О. Вдовіна безпосередньо вказує на роль електронного документообігу та відеоконференцій як механізмів виконання позитивного обов'язку держави забезпечити доступ до суду [83, с. 84–88]. Зокрема, Д. Богатчук розглядає електронізацію як стратегічний напрям, який у воєнний час переходить із рівня реформи в рівень умови виживання процесу [84, с. 22–27]. Отже, через цю призму державна політика має одночасно вирішувати питання ідентифікації учасників, кібербезпеки, рівності сторін (щоб цифровий розрив не став дискримінацією) та збереження процесуальних гарантій. При цьому варто наголосити на тому, що у джерелах, на які спирається Д. Богатчук [84, с. 28–35], фігурує підхід Р. Ханік-Посполітак щодо європейських стандартів електронного правосуддя як орієнтира для українських процедур.

Також варто наголосити, що у кримінальній юстиції воєнні зміни особливо чутливі, бо торкаються балансу між ефективністю розслідування та правами підозрюваних і потерпілих. Зокрема, Є. Загородній зазначає, що

навіть в умовах війни право на справедливий суд і виконання рішень не може бути відкладеним на потім, бо це створює довгострокові соціальні та економічні втрати [85, с. 202–204]. Крім того, В. Абламська наголошує на ризиках нормативних прогалин і на необхідності точкових процедурних латок, а не широких винятків із гарантій, при цьому державна політика у цій сфері має дотримуватися принципів: законність, передбачуваність, контроль суду за обмеженнями прав і процесуальна змагальність навіть у складних категоріях справ [86, с. 142–145]. Отже, саме тому дослідження, які аналізують зміни процесу, важливі як тест на пропорційність для законодавця й правозастосування.

Окремий напрям державної політики – підтримка єдності судової практики й керованості судової системи через роль Верховного Суду та методичні підходи до застосування норм у кризі, але на рівні інституцій це проявляється у роз'ясненнях та рекомендаціях щодо організації роботи судів, які закріплюють мінімальні стандарти безпеки та процесуальної дисципліни. Водночас Н. Рогатинська і В. Русняк підкреслюють, що адаптація не повинна перетворюватися на фрагментацію стандартів по регіонах, тобто право на судовий захист має бути однаково захищеним незалежно від території [87, с. 154–155]. Окреслений підхід логічно поєднується з позицією О. Вдовіної, яка розглядає адміністративні суди як запобіжник свавілля влади у надзвичайних режимах [83, с. 84–88]. Тобто наведене означає, що державна політика у правосудді під час війни – це політика однакових мінімальних стандартів, помножених на гнучкість організації.

Важливою правовою засадою є забезпечення «ефективного засобу юридичного захисту» для людей, які постраждали від війни (включно з ВПО), що тісно пов'язано з доступом до правосуддя й правничої допомоги. Тут на стику публічної політики і судочинства виникає потреба у зрозумілих маршрутах звернення: де подати позов, як підтвердити факти втрати майна або статусу, як отримати процесуальні документи. Зокрема, У. Лазар

стверджує, що захист цивільних і майнових прав, а також виконання судових рішень – це частина стійкості економіки й довіри до держави під час дії правового режиму воєнного стану [88, с. 16–19]. Натомість О. Коренцов звертає увагу на те, що кадрові та інфраструктурні обмеження судів перетворюються на вузьке горлечко для реалізації цих прав, отже, державна політика мусить поєднувати судові інструменти з адміністративними сервісами та правовою допомогою, інакше навантаження на суди стає некерованим, а захист прав – повільним [89, с. 104–111].

Підсумовуючи зауважимо, що правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану формують цілісну систему стримувань і гарантій, у межах якої держава зобов'язана діяти навіть за надзвичайних обставин. Зокрема, конституційні положення та спеціальне законодавство визначають допустимі межі тимчасових обмежень і водночас фіксують перелік прав, що не підлягають звуженню, при цьому міжнародні стандарти дерогації додатково вимагають дотримання принципів пропорційності, необхідності та часової обмеженості втручань у права людини, а на практичному рівні ця політика реалізується через організаційні рішення щодо роботи судів, зміну територіальної підсудності, цифровізацію процедур та відновлення кадрової спроможності судової системи. Крім того, безперервність здійснення правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану є не лише функціональним завданням, а й критерієм легітимності державної влади. Таким чином, ефективною можна вважати ту політику, яка забезпечує реальну доступність судового захисту та мінімізує розрив між формально гарантованим правом і можливістю його практичної реалізації.

Адміністративно-правові норми посідають окреме місце серед правових засад державної політики у сфері правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану, бо саме вони вмикають організаційний механізм роботи системи. У цьому сенсі йдеться не лише про процесуальні правила в

кодексах, а про управлінські приписи, які визначають режим функціонування судів, порядок взаємодії органів публічної адміністрації, канали комунікації та стандарти безпеки. Зокрема, О. Козакевич та А. Романенко підкреслюють, що ключовий виклик полягає в узгодженні законодавчих змін і практичних організаційних рішень, без яких доступ до суду стає формальним [74, с. 29–31]. Тому адміністративно-правові норми у цій думці виконують сервісну функцію щодо конституційного права на судовий захист, тобто вони задають процедури, що роблять право здійсненим. При цьому Д. Моїсеєнко показує, що під час війни вирішальними стають не декларації, а механізми подання, розгляду і комунікації із судом [73, с. 367–368]. Тому державна політика в правосудді у воєнний час значною мірою є саме політикою адміністративно-правового регулювання.

Змістовно адміністративно-правові норми проявляються насамперед у рамковому законі про воєнний стан, який фіксує принципи неперервності правосуддя і межі допустимих трансформацій судочинства. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» прямо встановлює, що правосуддя здійснюється лише судами, а також забороняє створення надзвичайних і особливих судів, що є фундаментальною запобіжною нормою політики [75]. Для державної політики наведене означає, що організаційні рішення можуть бути гнучкими, але інституційна форма правосуддя є незмінною. Так, О. Козакевич та А. Романенко підкреслюють, що воєнні зміни не мають зменшувати гарантії через управлінську доцільність, навпаки, вони мають бути технічними й обґрунтованими потребою забезпечення роботи системи [74, с. 32–36]. Адміністративно-правовий блок тут виконує роль провідника між конституційною нормою і щоденною організацією судової діяльності. У практичному вимірі це означає правила про режим роботи, доступ до приміщень, охорону, взаємодію із Державною судовою адміністрацією України, поліцією, місцевою владою, евакуаційні протоколи. Без цього суд формально існує, але політика правосуддя як послуга держави – ні.

Крім того, в умовах дії правового режиму воєнного стану адміністративно-правові норми є інструментом забезпечення публічного інтересу в правосудді: безпеки учасників, безперервності інституції та мінімальної функціональності процедур. У. Лазар акцентує увагу на тому, що органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені законом, а це типова адміністративно-правова логіка легальності управління [88]. Водночас О. Коренцов зазначає, що війна змушує прискорено адаптувати адміністративні та інші правові інститути, але адаптація має відбуватися через норми, а не через ручне управління [89, с. 104–111]. У сфері правосуддя наведене проявляється як необхідність формалізувати організаційні рішення, тобто, хто приймає рішення про режим роботи, як документуються ризики, як забезпечується інформування сторін, як фіксуються канали дистанційної взаємодії. Адміністративно-правові приписи тут працюють як антикризовий менеджмент, який одночасно має відповідати стандартам верховенства права. У результаті місце адміністративних норм є не допоміжним, а системоутворювальним, оскільки вони визначають керованість правосуддя в екстремальних умовах і саме через ці норми державна політика стає передбачуваною і контрольованою.

Особливо наочно значення адміністративно-правових норм відображається в питанні територіальної організації правосуддя та зміні підсудності. Наприклад, Л. Наливайко описує зміну територіальної юрисдикції як один із ключових заходів забезпечення доступу до правосуддя, коли суди не можуть працювати через бойові дії або окупацію [90, с. 26–27]. Окреслені рішення за своєю природою є адміністративно-правовими: вони стосуються управління системою судів, розподілу компетенції та організації маршруту справ. Науковець також підкреслює, що навіть за воєнного стану держава повинна забезпечити доступ до суду, а обмеження можливі лише у формі специфічних умов здійснення права, а не його скасування. При цьому

О. Козакевич і А. Романенко показують, що зміни підсудності та організаційні перемикання мають супроводжуватися чіткими процедурними правилами, щоб не виникало правової невизначеності для сторін [74, с. 32–36]. У державній політиці це перетворюється на завдання адміністративного нормотворення й адміністрування: швидко, легально і прозоро переналаштувати систему. Коли ці правила нечіткі, зростає ризик втрати процесуальних строків, колізій юрисдикції та нерівності доступу. Тому адміністративно-правові норми фактично прошивають простір країни єдиною мережею доступності правосуддя.

Інший ключовий сегмент – адміністративно-правове регулювання доступу до адміністративного судочинства як механізму контролю публічної влади у війні. Ю. Бех, А. Башинський, В. Буков, В. Закалюжна і Р. Курило розкривають юридичний механізм доступу й показують, що основні бар'єри мають організаційний характер: переміщення людей, перебої зв'язку, обмеження роботи установ, ризики для безпеки [91]. Відповідь на ці бар'єри часто лежить саме в адміністративно-правових рішеннях, зокрема, як приймаються документи, як комунікує суд, як забезпечується участь сторін, як працює е-суд. Ю. Бех, А. Башинський, В. Буков, В. Закалюжна і Р. Курило також акцентують увагу на використанні електронних засобів як на способі підтримати здійсненність права на суд, тобто на поєднанні процесуальних і адміністративно-організаційних норм. О. Обрусна і А. Гвоздик також підкреслюють, що повноваження судів не припиняються, а ключовим чинником є організація реальних каналів доступу [92, с. 80–81]. Для державної політики це означає пріоритетність адміністративного забезпечення: стандарти сервісу, інформування, прийому звернень, роботи канцелярій, підтримки дистанційних засобів, тобто адміністративно-правові норми тут задають інфраструктуру контролю за владою, що є критично важливим саме під час дії правового режиму воєнного стану.

Крім того, адміністративно-правові норми визначають також межі дискреції виконавчої влади стосовно питань, що впливають на правосуддя: бюджет, матеріально-технічне забезпечення, охорона, відновлення будівель, пріоритети ресурсів. Зокрема, Н. Крамарчук зазначає, що правовий режим воєнного стану не лише посилює роль адміністративного регулювання, але одночасно підвищує ризики надмірної дискреції, що прямо переноситься на сферу правосуддя, бо суди потребують рішень органів публічної адміністрації для фізичної спроможності працювати [93, с. 31–36]. Так, О. Коренцов вважає, що адаптація правозастосування у війні має бути інституційною і нормативною, інакше виникає розрив між вимогами права і фактичними практиками [89, с. 104–111]. Отже, роль адміністративно-правових норм полягає в тому, що вони структурують державну політику як систему рішень із визначеними повноваженнями, процедурами та відповідальністю, а без цього підсилюється хаотичність, з нею – нерівність доступу до суду в різних регіонах. Для воєнного часу це особливо чутливо, бо будь-яка нерівність швидко перетворюється на системну несправедливість, саме тому адміністративні приписи є частиною гарантій, а не лише технічним супроводом.

Важливий вимір – адміністративно-правові норми у сфері цифровізації правосуддя, які переносять на електронні канали питання ідентифікації, належного повідомлення, фіксації процесуальних дій і кібербезпеки. О. Мельник безпосередньо пов'язує доступ до суду у війні з використанням електронних засобів, фактично описуючи їх як адміністративно-організаційний інструмент реалізації права [94, с. 69–74]. Наприклад, Ю. Безкровний вказує, що воєнні обмеження можуть де-факто звузити доступ до суду, і компенсатором стають дистанційні та електронні формати, але лише за умови нормативного врегулювання [95, с. 140–141]. У державній політиці це означає: цифровізація – не модернізація за бажанням, а частина правових засад забезпечення доступності правосуддя. Адміністративно-

правові норми тут визначають стандарти роботи е-сервісів, правила обігу документів, резервні канали на випадок відключень, відповідальність за збої. Якщо такі стандарти відсутні, електронний суд перетворюється на нерівність для тих, хто не має доступу або навичок. Тому адміністративні приписи мають одночасно забезпечувати ефективність і недискримінаційність, що і є специфічним місцем адміністративно-правового регулювання всередині засад державної політики правосуддя.

Адміністративно-правові норми виконують також функцію інтеграції міжнародних стандартів справедливого суду в управлінські рішення під час війни. Зокрема, Ю. Притика, І. Ізарова, Л. Малярчук і О. Терех зазначають, що право на справедливий суд та виконання рішень не можуть бути відкладені, бо це підриває довіру до держави і правопорядку [77, с. 223–231]. Перенесення цього висновку на рівень державної політики відбувається через адміністративно-правові інструменти, зокрема управління навантаженням, організація доступу, комунікація з учасниками, правила пріоритетності справ, забезпечення виконання. Водночас зазначені вище науковці наголошують на взаємозв'язку між режимом воєнного стану і реальними можливостями судової системи, що знову порушує питання адміністративної спроможності [77, с. 223–231]. Крім того, А. Сахно фокусує увагу на практичних бар'єрах реалізації права на суд і потребі організаційних гарантій [96, с. 105–106]. Таким чином, адміністративно-правові норми стають каналом імплементації міжнародних стандартів у внутрішні процедури управління судовою системою, що є не окремою темою від прав людини, а способом зробити стандарти виконуваними, тому у період її правового режиму воєнного стану саме адміністративна деталізація часто визначає, чи працює стандарт насправді.

Окрему роль адміністративно-правового блоку відіграє регулювання взаємодії судів із публічною адміністрацією та суміжними інституціями (Державна судова адміністрація України, органи безпеки, місцеве

самоврядування, установи виконання покарань, соціальні та реєстраційні служби). Так, Л. Наливайко зазначає, що обмеження спроможності судів під час війни пов'язані не лише з процесом, а й із матеріально-технічними й організаційними чинниками, які перебувають у зоні управління держави [90, с. 26–27]. Наприклад, Д. Лях і О. Меженська наголошують на потребі узгоджених рішень у межах проєктно-нормативного пакета для діяльності судів і суддів, що по суті є адміністративно-правовою архітектурою системи [97]. У державній політиці це перетворюється на завдання встановити чіткі процедури координації: хто і як забезпечує приміщення, евакуацію матеріалів, охорону, канали зв'язку, доступ до реєстрів. Адміністративні норми тут виконують роль інтерфейсу між судовою владою і виконавчою, не порушуючи принципу незалежності суду, але забезпечуючи функціональність. Так, О. Корєнцов у контексті правозастосування під час воєнного стану підкреслює, що саме інституційна координація знижує ризики правового хаосу [89, с. 104–111]. Отже, місце адміністративно-правових норм полягає у встановленні процедурної дисципліни взаємодії, без якої правосуддя не має ресурсної основи, що особливо важливо там, де кожна затримка означає втрату доказів, строків або ефективного захисту.

Важливо враховувати і те, що адміністративно-правові норми структурують режим пріоритетів державної політики у правосудді під час кризи: які категорії справ потребують першочергового розгляду, як організувати черговість, як реагувати на масові типові спори. Наприклад, Д. Моїсеєнко зазначає, що для адміністративної юстиції в умовах війни критичним є оперативний контроль за рішеннями влади, бо саме вони визначають доступ до соціальних виплат, статусів, переміщення, обмежень [73, с. 367–368]. Водночас Ю. Притика, І. Ізарова, Л. Малярчук і О. Терех пов'язують ефективність судового захисту і виконання рішень із загальною стійкістю правопорядку, що фактично обґрунтовує політику пріоритетності [77, с. 223–231]. К. Попович також фіксує, що доступ до правосуддя під час

війни залежить від того, наскільки організаційні рішення судів і держави знімають бар'єри для людини, а це знову питання адміністративного регулювання [96]. У таких межах адміністративно-правові норми задають управлінські алгоритми: як суд повідомляє сторони, як організовує слухання, які цифрові рішення застосовує, як розподіляє обмежений час і ресурси. Якщо таких алгоритмів немає, політика стає реактивною і нерівною між судами, що підриває єдність стандартів, тому місце адміністративних норм полягає у керуванні дефіцитом ресурсів без руйнування гарантій, що фактично є правовим механізмом антикризового управління в межах верховенства права.

Отже, адміністративно-правові норми в системі правових засад державної політики України у сфері правосуддя під час воєнного стану виконують функцію практичного механізму реалізації конституційних гарантій. Саме через них загальні принципи незалежності суду, доступу до правосуддя та справедливого розгляду справ набувають організаційної форми. За таких обставин законодавчі положення про неперервність здійснення правосуддя та заборону створення надзвичайних судів визначають межі, в яких здійснюється адміністративне регулювання. Водночас конкретні рішення щодо режиму роботи судів, зміни підсудності, цифровізації процедур, координації ресурсів і забезпечення безпеки формуються в площині адміністративно-правових приписів, а за відсутності чітко визначених процедур зростає ризик управлінської довільності та нерівності доступу до судового захисту. Тому адміністративно-правовий компонент не допоміжний, а структурний елемент державної політики у сфері правосуддя, що забезпечує керованість, передбачуваність і практичну здійсненність права на судовий захист в умовах воєнного стану.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що ключові проблеми правових засад державної політики України у сфері правосуддя під час

воєнного стану та місця в них адміністративно-правових норм (за наведеним вище) можна звести до таких блоків:

1. Ризик розриву між конституційними гарантіями і фактичною доступністю правосуддя. Формально право на судовий захист і межі обмежень (ст. 64 Конституції України) зберігаються, але в умовах обстрілів, евакуацій, знищення інфраструктури доступ може ставати суто декларативним, проте проблема тут не стільки в нормі, скільки в її виконуваності, оскільки адміністративно-правові норми мають заповнювати цей розрив організаційними процедурами (режим роботи судів, комунікація, прийом документів), але часто не встигають за реальністю.

2. Загроза зниження стандартів правосуддя через адміністративну доцільність. Адаптація процедур (зокрема, дистанційність) допустима лише за умови збереження ядра прав людини, при цьому під час кризи зростає спокуса виправдати спрощення без належних гарантій. Проблема полягає в балансі між керованістю системи та стандартами справедливого суду. Адміністративно-правові норми тут особливо чутливі, оскільки вони можуть або підтримати гарантії через чіткі правила, або створити вікна для довільних рішень.

3. Нормативна фрагментація і колізійність воєнних змін. Законодавчі модифікації мають бути коригуючими, але швидкість реагування під час війни підвищує ризик прогалин, суперечностей і різночитань, що призводить до непередбачуваності для учасників процесу і нерівності практики. Адміністративно-правовий блок, який встановлює порядок організації роботи, часто складається з різнорівневих актів та рекомендацій, що посилює проблему узгодженості.

4. Складність імплементації міжнародних критеріїв дерогації в процесуальні та організаційні рішення. Відступи за ст. 15 Європейської конвенції з прав людини або ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права обмежені суворою необхідністю і принципом

пропорційності, але ці абстрактні критерії потрібно постійно перекладати на практичні питання: строки, повідомлення сторін, доступ до адвоката, публічність, ефективність засобів захисту. Проблема полягає в тому, що управлінські рішення (організація роботи судів, пріоритетність справ) можуть непомітно виходити за межі необхідного. Саме адміністративно-правові норми є каналом зазначеної імплементації, тому їх якість критична.

5. Висока залежність доступу до правосуддя від м'якого регулювання (рекомендацій) та управлінських практик. Рекомендації органів суддівського врядування знижують хаотичність, але одночасно виникає проблема правової визначеності: де межа між організаційною гнучкістю і підміною правової норми управлінським підходом. У різних регіонах безпекова ситуація різна, що підсилює різноманітність практик. Адміністративно-правові норми мають стандартизувати мінімальні гарантії, але в реальності стандарти можуть розпливатися.

6. Проблеми зміни територіальної підсудності та управління юрисдикцією. Переміщення компетенції судів є необхідним для безперервності правосуддя, але створює ризики, до яких належать інформаційні провали, складність повідомлення, доступу до матеріалів, участі сторін, дотримання строків, колізії юрисдикції. Тут ключовою проблемою є швидкість і прозорість адміністрування змін та наявність чітких процедур. Адміністративно-правові норми фактично визначають, чи буде вхід у систему правосуддя для людини.

7. Кадровий дефіцит і інституційна нестійкість судової системи. Нестача суддів, пошкоджені приміщення, необхідність відновлення роботи органів суддівського врядування впливають на розумний строк і ефективність захисту. Це проблема не лише ресурсна, а й правова, бо вона безпосередньо підриває виконання стандартів справедливого суду. Адміністративно-правові норми потрібні для управління ресурсами,

безпеки, організації роботи, але вони не можуть замінити кадрову спроможність, лише частково компенсувати її.

8. Цифровізація як джерело одночасно рішень і нових ризиків. Електронний документообіг, відеоконференції і е-суд підтримують доступ до правосуддя, але породжують проблеми: ідентифікація учасників, кібербезпека, стабільність сервісів, доказовість електронних дій, а також цифрова нерівність. Якщо адміністративно-правові стандарти для е-процедур нечіткі, система стає або вразливою, або дискримінаційною. Тут адміністративно-правові норми мають ключову роль як стандартизація інфраструктури доступу.

9. Підвищені ризики надмірної дискреції виконавчої влади стосовно питань, що опосередковано визначають якість правосуддя. Бюджет, охорона, відновлення будівель, логістика, доступ до реєстрів – сфери, де рішення часто приймаються швидко і вручну. Проблема полягає в тому, що без процедурних запобіжників дискреція переходить у довільність, а це впливає на незалежність суду та рівність доступу. Адміністративно-правові норми повинні обмежувати дискрецію правилами, відповідальністю та прозорістю, але саме вони можуть бути недостатньо деталізованими.

10. Фрагментація мінімальних стандартів і нерівність доступу між регіонами. Війна створює різні умови, але право на судовий захист має бути однаково захищеним незалежно від території. Тому якщо стандарти організації роботи судів, комунікації, пріоритетності справ або доступу до електронних сервісів різняться, то виникає географія прав. Адміністративно-правові норми мають встановлювати єдині мінімальні стандарти, але в умовах гнучкості та безпеки це складно забезпечити.

11. Обмежена пропускна здатність системи для захисту прав постраждалих від війни. Потреба в зрозумілих маршрутах звернення (позови щодо майна, статусів, виплат, ВПО) нашоухується на кадрові й інфраструктурні обмеження, а також на складність доказування. Без

синхронізації судових інструментів із адміністративними сервісами та правничою допомогою навантаження стає некерованим, а захист прав – повільним. Адміністративно-правові норми тут визначають якість маршрутизації людини між сервісами й судом.

12. Особлива чутливість кримінальної юстиції до нормативних прогалин і широких винятків. Потреба ефективного розслідування в умовах війни може конфліктувати з гарантіями (змагальність, контроль суду, передбачуваність процедур). Будь-які спрощення мають бути точковими й обґрунтованими, інакше виникає системний дефект справедливості. Адміністративно-правові норми тут проявляються через організацію процесу (логістика, доставляння, дистанційність, доступ до матеріалів), і їх слабкість підсилює ризики порушень.

Таким чином, на основі викладеного слід зазначити, що головна проблема адміністративно-правових норм полягає в тому, що саме вони найближчі до практики (режим роботи, підсудність, цифрові інструменти, координація ресурсів) і тому визначають реальну здійсненність правосуддя, але водночас вони найвразливіші до фрагментації, управлінської довільності, поспіху нормотворення та нерівномірності застосування. Наведене робить якість адміністративно-правового регулювання ключовим чинником того, чи залишаються конституційні й міжнародні гарантії реальними, а не лише формальними у період воєнного стану.

Відповідно до ключових проблем правових засад державної політики України у сфері правосуддя під час воєнного стану та місця в них адміністративно-правових норм запропоновано вдосконалити організаційні механізми доступу до суду, забезпечити правову визначеність, зберегти стандарти правосуддя та впровадити чіткі процедури для ефективної адаптації судової системи до умов війни. Зокрема, необхідно:

1. Установити чіткі процедури організації доступу до суду в умовах воєнного стану, щоб уникнути хаосу та забезпечити рівний доступ до

правосуддя для всіх громадян, що містить визначення механізмів інформування та забезпечення безперешкодного доступу до судових установ, зокрема через цифрові канали, для тих, хто змушений залишити свої домівки.

2. Забезпечити на всіх рівнях правосуддя застосування принципу пропорційності при зміні процесуальних норм, щоб не знижувати стандарти прав людини навіть в умовах надзвичайної ситуації, що вимагатиме постійного моніторингу та аналізу нововведень, щоб уникнути їх негативного впливу на права та свободи громадян, зокрема щодо доступу до правосуддя та справедливості процесу.

3. Удосконалити механізми контролю за виконанням рішень судів та дотриманням процесуальних строків в умовах зміни територіальної підсудності, зокрема при переміщенні судів з небезпечних територій. Створення чітких процедур та канали комунікації між судовими інституціями та місцевими органами влади допоможе забезпечити ефективний контроль за виконанням судових рішень на нових територіях юрисдикції.

4. Розробити і впровадити чіткі правила для адміністрування електронного судочинства, щоб усі учасники процесу мали рівний доступ до цифрових сервісів і не відчували дискримінації через технологічні бар'єри. Необхідно також забезпечити належний рівень кібербезпеки та захисту персональних даних, щоб гарантувати безпеку та конфіденційність процесуальних документів.

5. Створити систему інформування та чіткої координації між органами публічної адміністрації та судовими інституціями для забезпечення безперервності правосуддя в умовах воєнного стану, що містить організацію гарячих ліній, електронного інформування та центральних координаторів, які зможуть оперативно надавати інформацію про зміни в розкладі засідань, доступ до матеріалів справ та інші важливі аспекти судового процесу.

6. Запровадити стратегію для оперативного відновлення судової інфраструктури, щоб зменшити вплив кадрового дефіциту на строки розгляду справ, що містить як відновлення фізичних приміщень, так і перенесення функцій судів на онлайн-платформи, щоб судді та інші учасники могли продовжити свою діяльність у разі знищення чи пошкодження інфраструктури.

7. Визначити пріоритети в розгляді справ, зокрема на основі їх соціальної та економічної важливості, щоб забезпечити ефективний судовий захист у кризових умовах, що передбачає розроблення чітких критеріїв для визначення пріоритетних справ, наприклад, щодо прав біженців, вимушених переселенців чи прав на соціальні виплати, що потребують оперативного розгляду.

8. Залучити міжнародні правові стандарти для розробки національних норм, що регулюють здійснення правосуддя під час воєнного стану, з особливим акцентом на захист прав людини, що сприятиме забезпеченню високого рівня легітимності та правової захищеності, а також зменшить ризик міжнародних санкцій чи недовіри до судової системи України на світовому рівні.

9. Удосконалити процес адаптації до змін у юрисдикції судів через нормативні приписи, щоб уникнути непорозумінь та забезпечити доступність правосуддя в усіх регіонах, що міститиме забезпечення належного інформування громадян про зміну юрисдикції та доступ до відповідних судових органів, а також надання юридичних консультацій для роз'яснення процесу переміщення справ.

10. Визначити й стандартизувати процедури забезпечення безпеки суддів, учасників процесу та судових приміщень в умовах війни, щоб зберегти ефективність судової діяльності, що містить розроблення стандартів для фізичної охорони судів, можливість онлайн-засідань для

учасників, що перебувають у небезпечних зонах, та введення додаткових заходів безпеки в процесі переміщення суддів та матеріалів справ.

11. Зміцнити взаємодію між судами та правоохоронними органами для забезпечення виконання судових рішень, особливо у випадках, які стосуються військових злочинів, що містить встановлення спільних протоколів для розслідування таких справ, забезпечення їх безпеки та прискорення процесу виконання рішень через ефективну комунікацію між судовими органами і правоохоронцями.

12. Залучити міжнародну допомогу та співпрацю в галузі правової допомоги для забезпечення справедливого судочинства в умовах обмежених ресурсів, що дасть змогу Україні отримати технічну та фінансову підтримку для подолання труднощів, які виникають під час війни, а також зміцнить зв'язки з міжнародними правовими організаціями, гарантуючи дотримання високих стандартів правосуддя [98].

Таким чином, для забезпечення ефективного правосуддя в умовах воєнного стану необхідно розробити чіткі адміністративно-правові норми, які гарантують безперервність судових процедур, зберігають стандарти справедливості, адаптують судову систему до змін юрисдикції та використовують цифрові технології для покращення доступу до правосуддя.

Висновки до розділу 1

1. З'ясовано, що правосуддя в умовах воєнного стану в Україні є складним об'єктом адміністративно-правового регулювання, який поєднує конституційну незалежність судової влади з адаптивними адміністративно-правовими механізмами. Визначено, що адміністративно-правові норми повинні забезпечувати мінімальні стандарти доступу до суду, дотримання принципу пропорційності та збереження процесуальних гарантій, зокрема в умовах цифровізації та кризових ситуацій. Показано, що ефективно

адміністративно-правове регулювання потребує гармонізації національних норм з міжнародними стандартами прав людини і чіткої інтеграції інструментів захисту процесуальної надійності в умовах дії правового режиму воєнного стану.

2. Розглянуто поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, відповідно до якого встановлено, що державна політика України у сфері правосуддя в умовах дії воєнного стану є комплексною системою стратегічних і оперативних рішень, яка спрямована на забезпечення безперервності правосуддя та захист прав людини. Визначено, що зміст цієї політики містить адаптацію процесуальних механізмів, організаційне управління судовою мережею, забезпечення правозахисних гарантій і реагування на соціальні та адміністративні спори в умовах збройної агресії. Визначено, що особливістю цієї політики є поєднання антикризового управління з дотриманням конституційних засад правосуддя та міжнародних стандартів, що забезпечує стабільність правопорядку і довіру до судової системи.

3. Опрацьовано правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, за результатами чого встановлено, що адміністративно-правові норми є основою для реалізації правосуддя в умовах воєнного стану, визначаючи межі та процедури організації судової діяльності. Встановлено, що ці норми спрямовані на забезпечення безперервності правосуддя, адаптацію судової системи до змін юрисдикції та впровадження цифрових технологій для покращення доступу до правосуддя. Доведено, що чітко визначені адміністративно-правові норми забезпечують дотримання стандартів правосуддя та гарантують рівний доступ до судового захисту в умовах війни. Запропоновано вдосконалити організаційні механізми доступу до суду, забезпечити правову визначеність, зберегти стандарти правосуддя та впровадити чіткі процедури для ефективної адаптації судової системи до умов війни.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану

Адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану дає змогу глибше зрозуміти, як саме надзвичайний правовий режим впливає на функціонування органів публічної влади, при цьому введення воєнного стану в Україні передбачає суттєві зміни в діяльності судових і правоохоронних органів. Згідно з аналізом О. Бабарицького та С. Іваценка правовий режим воєнного стану впливає на повноваження судових органів, а також на те, як вони повинні адаптувати свою діяльність під нові умови, щоб не порушити баланс між необхідністю посилення безпеки і захистом прав людини [99, с. 124–127]. Зокрема, вивчення цього аспекту є актуальним через зміну порядку прийняття рішень, контроль за реалізацією державної політики, а також забезпечення правосуддя в умовах обмеження прав. Правовий режим воєнного стану кардинально змінює правовий статус суб'єктів у сфері правосуддя, адже обмеження нормальних процедур, як і збільшення повноважень органів виконавчої та судової влади, відбувається в умовах високої загрози для державної безпеки.

Зауважимо, що суб'єкти, які реалізують державну політику у сфері правосуддя, мають чітко визначені права, обов'язки та межі повноважень, які змінюються за умов введення воєнного стану. Зокрема, під час надзвичайних обставин значно змінюються правила та процедури, якими користуються суди та інші органи правосуддя. Крім того, важливим є визначення

повноважень судових органів у таких умовах, адже суди повинні дотримуватися принципів правосуддя, навіть коли їх діяльність суттєво обмежена. Наприклад, О. Хотинська-Нор, Н. Бакаянова і М. Кравченко вказують, що прокуратура і суди повинні працювати з додатковими гарантіями законності в умовах обмеження прав, щоб не порушити права людини, натомість наявність норм міжнародного права та конституційних гарантій у наведеному контексті є важливим механізмом, що допомагає урівноважити правоохоронну діяльність та захист прав людини [100, с. 44–48]. Крім того, важливо враховувати зміну структури правозастосовної діяльності, коли органи правосуддя повинні працювати в умовах високого ризику для національної безпеки.

Водночас інститут судів є одним із основних елементів правосуддя, і їх роль у період воєнного стану набуває особливого значення, тобто судова система повинна залишатися незалежною і працювати навіть за умов посилення адміністративних обмежень, обов'язково забезпечуючи захист прав громадян. Відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів суди повинні зберігати основні принципи верховенства права, навіть якщо обмеження прав та свобод є необхідними для безпеки держави. Дослідження щодо цього питання показують, що в умовах дії правового режиму воєнного стану суди повинні забезпечувати оперативність розгляду справ, пов'язаних із правами людини та державними інтересами [101], водночас виникає проблема з балансом між безпекою та гарантіями прав людини, при цьому висвітлюється важливість адаптації судової практики до умов дії правового режиму воєнного стану, що дає змогу зберегти функціональність судової системи навіть у найскладніші часи.

Крім того, за умов воєнного стану прокуратура також зазнає змін у своєму адміністративно-правовому статусі, яка відіграє ключову роль у забезпеченні законності та контролю за діяльністю військових та інших органів, що займаються питаннями безпеки. Як зазначає Н. Костенюк, прокуратура повинна не лише здійснювати нагляд за дотриманням законів,

але й гарантувати права громадян в умовах надзвичайного правового режиму [102, с. 276–278]. У цьому контексті важливим є контроль за діяльністю військових адміністрацій та інших органів, що реалізують державну політику у сфері оборони і безпеки. Водночас Н. Костенюк також підкреслює необхідність чіткої нормативної регламентації повноважень прокуратури, зокрема під час воєнного стану, для запобігання зловживанням і забезпечення належного правового контролю. Зокрема, прокурори мають чітко розуміти межі своїх повноважень і діяти в межах закону, зберігаючи незалежність, що збереже верховенство права навіть у часи екстремальних обставин.

Особлива роль у системі правосуддя під час воєнного стану відводиться органам, що відповідають за безпеку та охорону правосуддя, зокрема Службі судової охорони. Наприклад, С. Хомініч у своїх дослідженнях зазначає, що під час правового режиму воєнного стану функції цієї служби можуть бути значно розширені, оскільки на неї покладається завдання забезпечення безпеки суддів та учасників процесу в умовах зростання загроз [103, с. 555–556, 104, с. 108–110]. Важливою проблемою є нормативне врегулювання повноважень цих органів, оскільки їх діяльність повинна відповідати не лише стандартам безпеки, а й вимогам ефективності в умовах нестабільності. Дослідження С. Хомініч показують, що наявність чіткої правової бази для цих служб є необхідною умовою для їх правильної роботи під час правового режиму воєнного стану [103, с. 555–556, 104, с. 108–110]. Крім того, вона підкреслює необхідність гармонізації їх повноважень із діяльністю інших правоохоронних органів, що забезпечує комплексний підхід до охорони правосуддя.

Вагомий вплив на адміністративно-правовий статус суб'єктів правосуддя в умовах дії воєнного стану мають військові адміністрації, які займаються забезпеченням національної безпеки та громадського порядку. Вони мають значні повноваження в управлінні державними ресурсами та безпекою, що впливає на судову і правозастосовну діяльність. У цьому

контексті І. Павчук вказує на те, що під час дії правового режиму воєнного стану військові адміністрації активно співпрацюють з органами місцевого самоврядування, виконуючи функції, пов'язані з контролем за правопорядком і здійсненням державної політики у сфері правосуддя, проте їх статус і межі повноважень потребують чіткого законодавчого визначення, щоб уникнути концентрації влади в руках окремих осіб [105, с. 93–96]. Зазначається, що правовий режим воєнного стану дає змогу здійснювати такі заходи швидко й ефективно, але потребує суворого контролю за їх реалізацією, за такої умови важливим є забезпечення прав і свобод громадян, навіть коли це потребує введення тимчасових обмежень.

Водночас під час дії правового режиму воєнного стану функціонування органів виконавчої влади, таких як Міністерство юстиції України, стає важливим аспектом у реалізації правосуддя, а органи виконавчої влади повинні дотримуватися законів, організовувати правові процеси та координувати діяльність з іншими органами державної влади для забезпечення безпеки та правопорядку. Крім того, в умовах дії правового режиму воєнного стану функції цих органів значно розширюються, включно контроль за виконанням військових наказів, адміністративних розпоряджень та забезпеченням правосуддя. Зокрема, О. Литвинчук зазначає, що органи виконавчої влади мають діяти в межах своїх повноважень, щоб не порушити права людини і не перевищити їхніх функцій, що є важливим для стабільності правової системи навіть під час війни [106, с. 347–349]. Але зазначене питання потребує глибшого дослідження в юридичних колах для забезпечення оптимальної функціональності державної системи правосуддя.

Правові засади діяльності органів правосуддя, навіть під час воєнного стану, мають ґрунтуватися на принципах верховенства права та конституційних гарантіях прав і свобод. Статті Конституції України та міжнародні договори визначають межі допустимих обмежень прав людини в умовах надзвичайної ситуації, зокрема Х. Маркович вказує на те, що порушення прав людини навіть під час війни є неприпустимим, а роль судів

і прокуратури полягає в тому, щоб забезпечити належний правовий контроль за законністю дій органів влади, які повинні працювати в межах правових норм, що визначають права і обов'язки громадян у мирний та воєнний час [107, с. 97–98]. Без чітких гарантій прав людини, а також без належного правозастосування система правосуддя не зможе функціонувати стабільно в кризових умовах.

Формування ефективної нормативної бази для адміністративно-правового статусу суб'єктів правосуддя в умовах дії воєнного стану потребує постійного вдосконалення та гнучкого підходу до законодавчого регулювання, що забезпечує можливість адаптації адміністративних процедур до обставин війни, одночасно підтримуючи ефективність правосуддя. Дослідження, проведені І. Динник, показують, що для реалізації адміністративних послуг і правосуддя необхідно враховувати не тільки національні, а й міжнародні правові стандарти, крім того він зазначає, що використання сучасних технологій, таких як цифровізація адміністративних процесів, дає змогу забезпечити доступ до правосуддя навіть за умов обмеження фізичної присутності [108, с. 29–33]. У цьому контексті важливо звертати увагу на проблеми ефективного правового регулювання і їх наслідки для громадян під час воєнного стану.

В умовах дії правового режиму воєнного стану роль органів місцевого самоврядування стає важливою, оскільки вони повинні координувати свою діяльність з органами державної влади для забезпечення безпеки та стабільності в регіонах. Після введення правового режиму воєнного стану ці органи отримують додаткові повноваження, спрямовані на забезпечення правопорядку та виконання рішень центральних органів виконавчої влади. Згідно з дослідженнями М. Тюхтій та М. Ющенко зазначені органи також несуть відповідальність за забезпечення належного функціонування правосуддя на місцях, навіть коли певні обмеження накладаються на діяльність судів і прокуратури, водночас важливою проблемою є визначення меж їх повноважень, щоб запобігти перевищенню компетенції органами

місцевого самоврядування, що може призвести до порушення прав громадян [109, с. 60–64]. Отже, для запобігання наведеним ризикам необхідне чітке нормативне регулювання, яке забезпечує збалансовану взаємодію між органами центральної та місцевої влади.

Крім того, одним із важливих аспектів правового режиму воєнного стану є цифровізація адміністративних процесів в органах правосуддя. В умовах обмеження фізичної присутності в судах та прокуратурі цифрові технології стають критично важливими для підтримки ефективності правосуддя та адміністративних процедур. Дослідження О. Соловйової, Д. Ковальчук і А. Кундій показують, що використання електронних судових проваджень і цифрових платформ для подачі позовів та документів значно спрощує процеси, забезпечуючи доступ до правосуддя навіть в умовах воєнного часу [110, с. 422–423]. Проте постає питання безпеки даних та захисту особистої інформації громадян, що є важливою умовою для безперебійної роботи судової системи. Під час розроблення національної політики у сфері цифровізації правосуддя повинні враховуватися як новітні технології, так і міжнародні норми захисту персональних даних. Окреслене питання має бути інтегроване в загальну стратегію розвитку правової системи України, що підтримуватиме стабільність правосуддя навіть у період дії правового режиму воєнного стану.

Адаптація міжнародних норм є ще одним важливим елементом у регулюванні адміністративно-правового статусу суб'єктів правосуддя під час воєнного стану. Україна як член міжнародних організацій повинна враховувати міжнародні договори та правові норми, що регулюють функціонування судових органів під час надзвичайних ситуацій. За умов дії правового режиму воєнного стану важливим є забезпечення належного міжнародного контролю за діями органів влади, щоб не порушити міжнародні стандарти прав людини. Дослідження щодо цього питання, зокрема дослідження О. Кожушко [111, с. 126–127], підтверджують, що міжнародна правова база є важливою для збереження справедливості і

правосуддя в умовах воєнного стану. У цьому контексті важливо, щоб національні закони були гармонізовані з міжнародними стандартами, що збереже довіру до судової системи як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, а також забезпечить виконання рішень міжнародних судів та органів, що сприятиме підтримці прав людини навіть у складних умовах.

Судова реформа в умовах дії правового режиму воєнного стану потребує особливої уваги, оскільки необхідно забезпечити ефективність правосуддя при одночасному збереженні його незалежності та прозорості. Як зазначає І. Биков, важливим завданням є перегляд і вдосконалення процесуальних норм, які прискорюють розгляд справ, пов'язаних із порушеннями, що стосуються безпеки держави та громадян, при цьому судова реформа повинна враховувати сучасні вимоги до правосуддя, що забезпечують високий рівень доступу до правових механізмів у надзвичайних умовах, зокрема для осіб, які не можуть бути фізично присутніми на засіданнях судів [112, с. 110–111]. Крім того, необхідно ввести додаткові механізми забезпечення безпеки суддів, прокурорів і всіх учасників процесу, оскільки ризики у цей період значно зростають, тому реформа судочинства має бути спрямована на забезпечення ефективного правосуддя за будь-яких обставин.

Крім того, як зазначає І. Андріянов, важливим аспектом функціонування правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану є освітня підготовка та професійний розвиток суддів і правників, зокрема, підвищення кваліфікації є необхідним для того, щоб судові органи могли оперативного реагувати на нові виклики, що виникають під час війни [113, с. 11–14]. Натомість І. Андріянов вказує на важливість постійного навчання та підготовки суддів і прокурорів до роботи в умовах правового режиму воєнного стану, що містить навчання з питань прав людини, міжнародного гуманітарного права та специфіки розгляду справ, що стосуються порушення прав громадян під час надзвичайних ситуацій. Крім того, підвищення рівня знань та навичок дає змогу забезпечити високий рівень довіри до судової

системи в умовах дії правового режиму воєнного стану, а судді повинні мати чітке розуміння своїх прав і обов'язків, щоб працювати ефективно та справедливо в умовах, коли кожен день може бути визначальним для долі громадян.

Також можна зазначити, що адміністративно-правовий статус суб'єктів правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану потребує постійного вдосконалення, чіткого нормативного регулювання та оперативних змін до законодавства, що враховують специфіку таких обставин. Як наголошують О. Бабарицький та С. Іващенко, тільки за умов постійного вдосконалення правової системи можна гарантувати верховенство права та права людини в Україні під час дії правового режиму воєнного стану, що забезпечить стабільність судової влади і, зокрема, збереже демократичні принципи правосуддя в умовах екстремальних ситуацій [99, с. 124–127].

Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок, що проблема адміністративно-правового статусу суб'єктів реалізації державної політики в сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану є актуальною через необхідність адаптації існуючих правових норм до нових обставин, а його введення в Україні кардинально змінює діяльність судових та правоохоронних органів, що є основними суб'єктами у сфері правосуддя. Зокрема, як зазначають О. Бабарицький та С. Іващенко, правовий режим воєнного стану накладає обмеження на процедури здійснення правосуддя, водночас розширюючи повноваження органів виконавчої влади та судів для забезпечення безпеки і порядку в державі [99, с. 124–127]. Однак такі зміни можуть призвести до порушення основних принципів правосуддя, зокрема незалежності суддів та недоторканності прав людини, тому за умов дії правового режиму воєнного стану важливо правильно врегулювати повноваження суб'єктів, щоб уникнути перевищення компетенції та зловживань, водночас необхідно знайти баланс між ефективністю правосуддя та захистом основних прав людини, зокрема прав на справедливий судовий розгляд.

Крім того, однією з ключових проблем є збереження принципів правосуддя при зміні правового статусу суб'єктів правосуддя. Судова система в умовах воєнного стану повинна зберігати свою незалежність, що є основою забезпечення правосуддя. Зокрема, О. Хотинська-Нор, Н. Бакаянова і М. Кравченко зазначають, що, незважаючи на необхідність посилення адміністративних обмежень і зростання повноважень органів влади, суди повинні працювати відповідно до міжнародних стандартів, не порушуючи прав людини, а в умовах обмежень прав та свобод суди мають застосовувати додаткові гарантії законності, аби забезпечити правосуддя без шкоди для захисту прав громадян [100, с. 44–48]. Водночас суттєво змінюється структура правозастосовної діяльності, коли суди працюють в умовах високого ризику для національної безпеки, що накладає додаткові виклики для збереження функціональності судової системи, а це вимагає постійної адаптації судової практики та механізмів, які б забезпечували справедливість навіть у найскладніших умовах.

Прокуратура, яка є важливим суб'єктом у сфері правосуддя, також зазнає змін під час воєнного стану. Як зазначає Н. Костенюк, прокуратура повинна не тільки здійснювати нагляд за виконанням законів, а й гарантувати захист прав громадян під час обмеження їхніх прав через надзвичайний правовий режим, за такої умови важливим завданням прокуратури є контроль за діяльністю військових адміністрацій та інших органів, які реалізують державну політику у сфері безпеки та оборони [102, с. 276–278]. Однак за умов дії правового режиму воєнного стану межі повноважень прокуратури потребують чіткої нормативної регламентації, щоб запобігти можливим зловживанням і забезпечити належний правовий контроль. Також необхідно забезпечити баланс між посиленими функціями прокуратури та необхідністю дотримання прав людини, проте прокурори повинні мати чітке уявлення про межі своїх повноважень, діяти виключно в межах закону та зберігати свою незалежність навіть в умовах екстремальних ситуацій.

Крім того, важливою проблемою є забезпечення безпеки правосуддя в умовах воєнного стану, зокрема через діяльність Служби судової охорони. Наприклад, С. Хомініч у наголошує на тому, що в умовах воєнного стану функції цієї служби можуть бути значно розширені, оскільки вона відповідає за безпеку суддів і учасників процесу в умовах зростання загроз, а правовий статус цих органів має бути чітко визначений, адже їхня діяльність повинна відповідати стандартам безпеки та вимогам ефективності [103, с. 555–556]. З дослідження С. Хомініч випливає, що необхідно гармонізувати повноваження Служби судової охорони з іншими правоохоронними органами, щоб забезпечити комплексний підхід до охорони правосуддя, водночас актуальним є питання нормативного врегулювання повноважень цих органів, оскільки вони повинні діяти ефективно і не порушувати прав людини навіть у складних умовах [103, с. 555–556]. Тому чітке законодавче регулювання є необхідною умовою для забезпечення належного функціонування системи правосуддя в період воєнного стану.

Отже, на підставі викладеного запропонований подальший розвиток адміністративно-правового статусу суб'єктів правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану через розробку чітких нормативних актів, що регулюють повноваження органів судової влади, прокуратури та інших правоохоронних органів, а також забезпечення їх ефективної співпраці [114]. Зокрема:

1. Подальший розвиток адміністративно-правового статусу суб'єктів правосуддя вимагає вдосконалення чинного законодавства, зокрема внесення змін до норм, які регулюють діяльність судів, прокуратури та інших органів правосуддя, що передбачає створення чітких механізмів для регулювання діяльності органів, які виконують функції правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, і чітко визначає межі повноважень та відповідальність кожного суб'єкта. Зміни до законодавства повинні враховувати специфіку умов дії правового режиму воєнного стану, забезпечуючи ефективне функціонування правосуддя без порушення

основних прав і свобод людини, зокрема права на справедливий суд. У цьому контексті важливою є робота, яку проводять учені О. Бабарицький та С. Іващенко щодо уточнення процедурних норм та створення відповідних умов для органів правосуддя, зокрема для нагляду за дотриманням прав людини [99, с. 124–127].

2. Наступним етапом розвитку адміністративно-правового статусу є адаптація судової практики до умов воєнного стану, що містить розробку нових підходів до розгляду справ, пов'язаних із безпекою держави, та забезпечення оперативного розгляду справ, що можуть впливати на національну безпеку. За умов дії правового режиму воєнного стану суди мають бути готовими до розгляду справ, що стосуються обмежень прав і свобод громадян, наприклад, у випадках порушень з боку військових адміністрацій чи правоохоронних органів. Важливим є також збереження незалежності суддів та дотримання принципу верховенства права навіть в умовах значних обмежень. Як зазначають О. Хотинська-Нор, Н. Бакаянова і М. Кравченко суди повинні адаптувати свою діяльність до нових умов, забезпечуючи баланс між безпекою і правами людини [100, с. 44–48]. Під час дії правового режиму воєнного стану суди можуть бути змушені приймати рішення оперативно, однак це не повинно суперечити вимогам для справедливого розгляду.

3. У подальшому розвитку адміністративно-правового статусу прокуратури важливим є її розширена роль в умовах дії правового режиму воєнного стану. Прокуратура повинна не тільки здійснювати нагляд за законністю дій державних органів, але й контролювати використання надзвичайних заходів, запроваджених в умовах воєнного стану, що містить забезпечення прав громадян, перевірку діяльності військових адміністрацій і органів безпеки. У зв'язку з цим необхідно чітко визначити межі повноважень прокуратури, щоб не допустити зловживань і забезпечити належний контроль за діями інших органів. Як зазначає Н. Костенюк, важливо створити правову основу для ефективного функціонування

прокуратури в таких умовах, зокрема визначити механізми, за допомогою яких прокурори можуть оперативно реагувати на порушення, що можуть виникнути внаслідок дії воєнного стану [102, с. 276–278]. Крім того, під час дії правового режиму воєнного стану прокуратура має підтримувати правову стабільність і слідкувати за дотриманням конституційних гарантій, навіть якщо це потребує обмеження певних прав.

4. Одним із напрямів подальшого розвитку є зміцнення інституту Служби судової охорони. У період воєнного стану ці органи виконують важливу функцію щодо забезпечення фізичної безпеки суддів і учасників судового процесу, особливо в умовах зростаючих загроз. Зокрема, С. Хомініч наголошує на необхідності розширення функцій цих служб під час правового режиму воєнного стану, оскільки суди можуть опинитися під тиском з боку зовнішніх загроз або внутрішніх політичних напруг [103, с. 555–556]. Проте для цього необхідне чітке визначення повноважень Служби судової охорони, що допоможе забезпечити ефективність її роботи і не дозволить органам безпеки перевищувати свої повноваження. Важливою є також гармонізація діяльності цієї служби з іншими правоохоронними органами, що дасть змогу забезпечити належну охорону правосуддя в умовах високої небезпеки.

5. Подальший розвиток адміністративно-правового статусу суб'єктів правосуддя передбачає інтеграцію міжнародних норм і стандартів у національне законодавство, що містить гармонізацію національних законів із міжнародними договорами та стандартами прав людини, зокрема з нормами, що регулюють діяльність судів та прокуратури в умовах надзвичайних ситуацій. Як показує дослідження О. Кожушко, міжнародні норми стають важливим механізмом, який забезпечує законність і справедливість у правосудді навіть в умовах воєнного стану. Україна як частина міжнародної спільноти повинна дотримуватися міжнародних зобов'язань, щоб зберегти довіру до своєї правової системи, що є важливим не тільки для забезпечення внутрішньої стабільності, але й для підтримки позитивного іміджу країни на міжнародній арені [111, с. 126–127].

Таким чином, для забезпечення ефективності правосуддя в умовах воєнного стану необхідно внести зміни до чинного законодавства, що регулює діяльність органів правосуддя, а також розробити чіткі нормативні акти, які б визначали межі повноважень суддів, прокурорів та інших суб'єктів правосуддя. Важливим є балансування між посиленнями заходами безпеки та захистом прав людини, забезпечення незалежності судів і прокурорів, а також своєчасне реагування на порушення прав громадян. Розвиток цифрових технологій у сфері правосуддя, а також гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами прав людини стануть основою для збереження стабільності та справедливості в судовій системі України навіть в умовах воєнного стану, що забезпечить ефективне функціонування правосуддя та посилить довіру громадян до правової системи країни.

2.2. Місце та особливості Державної судової адміністрації України в системі суб'єктів реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану

Державна судова адміністрація України (далі – ДСА України) належить до ключових органів забезпечення діяльності судової влади як складової державної політики у сфері правосуддя. Відповідно до загальної концепції судової системи ДСА України організаційно координує апаратну та матеріально-технічну підтримку судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів. Зазначена роль адміністрації впливає з функціональної моделі управління судовою владою, яка містить законодавчу, виконавчу та судову гілки влади, де ДСА України виступає в ролі технічного й адміністративного суб'єкта, що забезпечує судову діяльність у щоденному режимі (за даними дослідження Т. Лопушинського [115, с. 185–187; 116, с. 36–39]). У нормативно-правовому полі це підтверджено Законом України «Про судоустрій і статус суддів» як частина системи органів підтримки

правосуддя [117]. Крім того, загальна структура судової влади підкреслює, що ДСА України представляє судову владу перед Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України як ланку між судовою системою та іншими органами державної влади. На сучасному етапі реформи судоустрою посилюється інтеграційний вимір функцій ДСА України, зокрема щодо відповідності стандартам Європейського Союзу стосовно адміністративного супроводу судового процесу, саме тому підкреслюється необхідність детального розгляду ролі ДСА України в системі реалізації державної політики правосуддя в умовах екстремальних режимів, включно з правовим режимом воєнного стану.

Удосконалення ролі ДСА України останніми роками розглядається як частина ширшої стратегії організаційного забезпечення судової системи. Водночас Т. Лопушинський аналізує концептуальні засади діяльності ДСА України у контексті організаційної підтримки правосуддя, зокрема виділяючи структурно-функціональні аспекти судової адміністрації, а також підкреслює, що ефективність діяльності судів не може бути оцінена окремо від ефективності органів, що забезпечують їх роботу, до яких належать матеріально-технічне забезпечення, інформаційні системи та кадровий супровід [115, с. 185–187]. Окреслене особливо актуально під час судових процесів, що відбуваються в умовах військових дій, де адміністративна підтримка є критичною для безперервності роботи судів. При цьому Т. Лопушинський наголошує на потребі інтегрувати практики цифровізації та інноваційних підходів у діяльність ДСА України, що відповідає загальноєвропейським стандартам управління судовою владою. Крім того, науковець також звертає увагу на комунікаційну діяльність адміністрації як окремий напрям, що сприяє стабільності функціонування судової інфраструктури. Зазначені висновки свідчать про те, що адміністративне забезпечення правосуддя є не лише технічним, але й політично значущим компонентом державної політики у сфері правосуддя.

Загальний контекст функціонування судової системи України визначається Конституцією та спеціальним законодавством, що встановлює правовий статус і повноваження ДСА України. Конституційний устрій визначає поділ державної влади на три гілки, де судова влада має самостійну юридичну природу, проте потребує ефективної адміністративної підтримки для здійснення своїх функцій. Так, А. Борко зазначає, що верховенство права в адмініструванні правосуддя реалізується через оптимальне поєднання ролі суддів та органів, що забезпечують умови для діяльності судів, де ДСА України є ключовим координатором цих процесів [118, с. 54–57]. Законодавча база, зокрема Закон України «Про судоустрій і статус суддів», визначає порядок організації роботи судів, бюджетування та контрольних механізмів, де адміністративні структури мають вирішальне значення для практичного втілення правосуддя, тому у контексті судової реформи також підкреслюється, що ефективність діяльності ДСА України прямо впливає на оперативність розгляду справ, доступ громадян до правосуддя та реалізацію фундаментальних прав і свобод, що особливо помітно під час впливу зовнішніх викликів, таких як правовий режим воєнного стану, де роль адміністрації набуває стратегічного значення для збереження функціональної спроможності судових органів.

В умовах дії правового режиму воєнного стану питання організації діяльності судової системи набувають принципово іншого характеру, оскільки забезпечення безперервності правосуддя стикається з логістичними, технічними та безпековими викликами. Наприклад, І. Татулич розглядає новітні напрями організації діяльності судів саме в умовах дії правового режиму воєнного стану, включно з необхідністю адаптування процедур до нестабільних обставин та обмежень щодо переміщення учасників судового процесу, зокрема, адміністративна підтримка у такій ситуації повинна містити не лише базове забезпечення приміщень та комунікацій, але й створення механізмів дистанційного доступу до правосуддя через розвинені інформаційно-телекомунікаційні системи [119,

с. 152–153]. Саме ДСА України була залучена до розроблення й підтримки таких технічних рішень, що фіксується у практиці запровадження відеоконференцзв'язку для судових засідань у складних умовах. Таким чином, адміністративна функція в умовах дії правового режиму воєнного стану розширює свою сферу відповідальності і містить питання адаптації судових процесів до нових реалій безпеки та мобільності, що також вміщує координацію з іншими державними органами для забезпечення інформаційної безпеки та технічної стійкості судових процедур.

Однією з ключових функцій ДСА України є фінансове забезпечення діяльності місцевих судів, що прямо впливає на здатність судів функціонувати в екстремальних економічних умовах, зокрема під час дії правового режиму воєнного стану. Водночас Д. Манюк акцентує увагу на ролі ДСА України у формуванні, управлінні та розподілі бюджетних ресурсів серед територіальних судів, підкреслюючи, що належне фінансування є передумовою незалежності суддів та якості правосуддя [120, с. 37–40]. Відповідно до аналізу правового та нормативного поля законодавчі акти визначають порядок підготовки бюджетних запитів і встановлення фінансових лімітів, де роль адміністрації стає критичною для оптимального використання виділених коштів. Крім того, аналіз структури видатків показує, що значна частина ресурсів спрямовується на оплату праці суддів та працівників апарату, а нестача фінансування призводить до затримок у розгляді справ і зниження ефективності судового процесу. У контексті дії правового режиму воєнного стану окреслені фінансові виклики посилюються через додаткові потреби у забезпеченні безпеки, підтримці інфраструктури та інформаційних систем, що створює додаткові навантаження на бюджетну сферу. Крім того, Д. Манюк також акцентує увагу на ініціативах щодо прозорого розподілу коштів, аудиту та реформування управлінських процедур у ДСА України як напрямком подальшого розвитку системи.

Функціональна взаємодія ДСА України з іншими суб'єктами реалізації державної політики у сфері правосуддя проявляється у механізмах координації та управління, що містить взаємодію з Верховним Судом України, Радою суддів України та іншими органами судового самоврядування, які спільно формують стратегії забезпечення ефективності судової влади, зокрема рекомендації Ради суддів України містять положення щодо організації роботи судів під час воєнного стану, де ДСА України є співкоординатором стосовно питань доступу до правосуддя за складних умов, що свідчить про те, що адміністративне забезпечення судової діяльності має не лише технічний, а й політичний вимір, оскільки містить участь у прийнятті ключових управлінських рішень у системі правосуддя. У цьому контексті В. Олійник підкреслює адміністративно-правові аспекти роботи ДСА України у забезпеченні діяльності місцевих судів, зокрема щодо управління ресурсами та організаційних процедур [121, с. 53–56]. При цьому зазначається, що взаємодія з іншими органами системи правосуддя також містить обмін інформацією, узгодження заходів щодо безпеки та підтримки судових процесів, що є критично важливими під час дії правового режиму воєнного стану. Отже, окреслена співпраця має вирішальне значення для стабільної роботи судової системи та реалізації державної політики у сфері правосуддя.

Практичні аспекти діяльності ДСА України під час дії правового режиму воєнного стану також пов'язані з технічними та цифровими викликами, що постають перед судовою системою, де адміністрація активно бере участь у впровадженні сучасних інформаційних систем, таких як Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, яка має на меті забезпечення цілісності даних, доступу до судових матеріалів та ефективної комунікації між суб'єктами правосуддя у реальному часі. Наприклад, Н. Канюка підкреслює, що цифрові технології є одним із ключових інструментів забезпечення функціональності судової системи, особливо коли фізичний

доступ до судів обмежений через бойові дії [122, с. 97–99]. ДСА України має структурні підрозділи, відповідальні за цифровий розвиток і підтримку телекомунікаційних інфраструктур, що сприяє збереженню безперервності судових процесів навіть у складних умовах безпеки, що, зокрема, підсилює гарантії доступу до правосуддя для громадян, наприклад, у регіонах із обмеженою мобільністю та інфраструктурним ризиком. Крім того, акцент ставиться на тому, що саме технічна підтримка є одним із компонентів реалізації суспільної функції правосуддя у воєнний час.

Одним із ключових викликів, що постає перед ДСА України, є забезпечення безпеки судових приміщень, працівників та учасників судових процесів у контексті збройної агресії. Хоча безпосередня охорона судових установ не належить до прямого кола повноважень ДСА, адміністрація координує технічне оснащення та матеріальну підтримку для підвищення рівня безпеки. Наведене містить модернізацію приміщень, закупівлю обладнання для контролю доступу, відеоспостереження та забезпечення стабільної роботи комунікацій у випадку критичних ситуацій. У програмних документах звітності діяльності судової адміністрації за 2024 р. визначено пріоритети щодо вдосконалення судового адміністрування під час аналізу справ про воєнні злочини, а також забезпечення інформаційної безпеки та цифрових продуктів для судової системи, а це свідчить про те, що роль ДСА України у створенні безпечного середовища для правосуддя була переосмислена в умовах відкритого військового конфлікту [123]. Отже, окреслені аспекти важливі для розуміння того, як механізми державної політики у сфері правосуддя трансформуються під впливом екстремальних зовнішніх викликів.

Теоретичні дослідження системи судової влади в Україні також містять роль суб'єктів управління, серед яких ДСА України є одним із ключових інструментів реалізації політики забезпечення діяльності судів. Зокрема, А. Рибалкін і Ю. Сєдих зазначають, що адміністративні органи відіграють

вирішальну роль у формуванні умов для реалізації судових функцій та безпеки правосуддя як суспільної функції, що є не лише технічною підтримкою, а й політичним інститутом, який здійснює реалізацію державних рішень у сфері організації судових процесів, що підкреслює міждисциплінарний характер проблематики, оскільки адміністрація виступає на перетині адміністративного права, судового управління та державної політики [124, с. 335–336]. Ураховуючи виклики воєнного стану, цей міждисциплінарний вимір посилюється завдяки необхідності адаптації нормативно-правових механізмів до умов безпеки, мобільності та фінансових обмежень. Отже, ДСА України є одним із ключових інструментів реалізації більш широкого державного курсу на забезпечення стабільності, незалежності та ефективності судової влади.

Отже, місце та особливості Державної судової адміністрації України в системі суб'єктів реалізації державної політики у сфері правосуддя, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, мають комплексний характер, тобто це є орган, що забезпечує технічну, фінансову, організаційну та цифрову підтримку судової системи, є координатором у відносинах з іншими органами влади, впроваджує механізми адаптації до нових безпекових викликів і сприяє доступу громадян до правосуддя. Зокрема, дослідження Т. Лопушинського, Д. Манюка та інших юристів свідчать про те, що адміністративні функції мають стратегічне значення для гарантій незалежності суддів, стабільності судових процесів та реалізації державної політики у сфері правосуддя. У контексті дії правового режиму воєнного стану окреслені функції набувають додаткової ваги через необхідність забезпечення безперервності судочинства, підтримки інформаційної безпеки та адаптації до складних зовнішніх умов, тому подальше реформування та розвиток ДСА України є важливою складовою вдосконалення судової системи та утвердження верховенства права в умовах зовнішніх загроз.

При цьому система, яку реалізує Державна судова адміністрація України, повинна забезпечити ефективне функціонування судів навіть в умовах нестабільності та непередбачуваних змін, а ключовим аспектом є не лише адміністрування судової діяльності, а й впровадження інноваційних цифрових інструментів, що підвищують рівень прозорості і доступу до правосуддя. Наведені інструменти не тільки покращують доступ громадян до судових процесів, але й значно прискорюють розгляд справ, особливо в умовах обмежених ресурсів, задля зниження адміністративних витрат та мінімізації ризиків людських помилок, оскільки судді та інші учасники процесу мають доступ до всіх необхідних даних у реальному часі. У результаті окреслені технологічні нововведення сприяють підвищенню якості правосуддя і зміцненню довіри до судової системи з боку громадян, що є важливим у кризові періоди, коли довіра до органів влади може бути поставлена під сумнів.

Крім того, посилена роль ДСА дає змогу забезпечити більшу гнучкість судової системи під час війни. Оскільки правовий режим воєнного стану ставить перед органами судової влади нові завдання, то їх адаптація до змін у зовнішньому середовищі стає необхідністю для забезпечення ефективного правосуддя, зокрема швидка реакція на нові виклики, оперативне прийняття рішень і гнучкість судових структур допомагають утримувати стабільність правового процесу, навіть у надзвичайних умовах. При цьому важливою складовою цього процесу є також постійна підтримка розвитку суддівського та адміністративного персоналу. Завдяки навчальним програмам, тренінгам і методичним рекомендаціям ДСА України може гарантувати високу кваліфікацію кожного учасника процесу, що забезпечує правильне застосування норм права та підтримку ефективного функціонування судів у будь-яких обставинах.

При цьому збереження ефективної взаємодії з міжнародними організаціями також є важливим аспектом діяльності ДСА України, особливо

в контексті інтеграції міжнародних стандартів прав людини в національну правову систему, що є необхідною для запровадження найкращих міжнародних практик у процес судового розгляду та забезпечення доступу до правосуддя. При цьому підвищення прозорості судових процесів через участь міжнародних організацій та обмін досвідом сприяє зміцненню довіри до судової системи, не тільки в межах країни, але й на міжнародній арені, а також зазначається, що взаємодія з міжнародними інституціями також є запорукою забезпечення справедливості та законності в країні, оскільки вона допомагає забезпечити відповідність національних стандартів міжнародним вимогам. У цьому контексті ДСА є важливим елементом, що сприяє стабільності правосуддя навіть у умовах війни та допомагає відновити правовий порядок після завершення конфлікту.

Отже, подальше реформування ДСА має стратегічне значення для підвищення ефективності та стабільності судової системи, особливо в умовах зовнішніх загроз, таких як збройна агресія. Розвиток організаційно-адміністративної діяльності ДСА України сприяє підвищенню якості судового процесу, що є важливим аспектом утвердження верховенства права в державі, що містить оптимізацію управлінських структур та процедур, інтеграцію інноваційних технологій для покращення доступу до правосуддя та забезпечення безперервності судових засідань навіть в умовах воєнного стану. Зокрема, необхідність модернізації інформаційних систем, таких як Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, є критичною для забезпечення ефективності судових процесів у складних умовах.

Крім того, зміни в організації діяльності ДСА України повинні також сприяти кращій координації між судовими органами, органами влади та правоохоронними структурами, що дає змогу зберігати незалежність судової влади навіть в умовах кризових ситуацій. У зв'язку з цим актуальним є розвиток механізмів для організації дистанційного судочинства та покращення захисту суддів і працівників судової адміністрації від зовнішніх

загроз. Як зазначають Т. Лопушинський і Д. Манюк, інтеграція сучасних технологій та вдосконалення адміністрування правосуддя вимагають не лише фінансування, а й належної законодавчої підтримки, що забезпечить систематичне вдосконалення інституцій, які відповідають за функціонування судової системи.

Ураховуючи наявні загрози для національної безпеки, ДСА України повинна бути здатною до гнучкої адаптації під час непередбачених ситуацій, що вимагає постійного вдосконалення управлінських механізмів, при цьому важливою складовою цього процесу є наявність чітко визначених стандартів і процедур для роботи судів у таких умовах, а також відповідних нормативних актів, що регламентують їх діяльність під час дії правового режиму воєнного стану. У цьому контексті реформування ДСА України має містити також підвищення кваліфікації працівників органів судової адміністрації, зокрема щодо управління ресурсами, кризового управління та захисту даних. Окреслені кроки забезпечать стабільність судової системи та збереження верховенства права, що є основою демократичного розвитку держави в умовах зовнішніх викликів.

Удосконалення організаційних структур судової системи в умовах воєнного стану є необхідною умовою для забезпечення швидкої та ефективної роботи судів. В умовах дії правового режиму воєнного стану виникають специфічні правові та організаційні проблеми, які потребують негайного вирішення, при цьому структурні зміни, зокрема перерозподіл функцій і повноважень між судовими органами, допомагають зменшити навантаження на суддів і прискорити розгляд справ, що містить тимчасове переміщення суддів, зміну територіальної підсудності справ і адаптацію судових процедур до конкретних умов, таких як обмежений доступ до суддівських приміщень або інші виклики, які виникають під час війни. Крім того, необхідно створити ефективні механізми управління розподілом справ і координації роботи між судами, щоб уникнути затримок і забезпечити

безперервність процесу. Окреслені зміни допомагають швидше реагувати на потреби громадян і дотримуватись принципу доступу до правосуддя в найскладніших умовах, що є необхідною складовою стабільності судової системи і забезпечення прав громадян навіть в умовах збройного конфлікту.

Діяльність ДСА України в умовах дії правового режиму воєнного стану має бути спрямована на адаптацію судової системи до нових умов зовнішньої і внутрішньої безпеки. Тобто важливо впроваджувати нові технології для автоматизації процесів, які дають змогу забезпечити належний рівень доступу до правосуддя навіть за обмежених умов, що може містити розробку та впровадження систем для дистанційного розгляду справ, яка забезпечить зручний доступ до судових процедур, коли фізичний доступ до судів обмежений через безпекові причини або бойові дії. Крім того, важливим є забезпечення прозорості судового процесу, що містить можливість для громадян і міжнародних спостерігачів стежити за розглядом справ, що також допомагає контролювати ефективність судової системи та виявляти потенційні зловживання чи порушення прав громадян. Отже, окреслений підхід не лише сприяє збереженню довіри до судової системи в умовах кризових ситуацій, але й підвищує її ефективність та доступність для кожного громадянина.

З огляду на правовий режим воєнного стану важливою частиною роботи ДСА України є підтримка незалежності суддів. Під час дії правового режиму воєнного стану судова влада повинна залишатися неупередженою і захищеною від будь-якого зовнішнього тиску, який може негативно вплинути на процес розгляду справ. Для цього необхідно створити чітко визначені процедури для кадрових призначень і звільнень, що гарантуватиме прозорість і справедливість у діяльності суддів. Крім того, судді повинні мати змогу пройти перепідготовку або навчання в умовах воєнного стану, щоб бути готовими до нових викликів і специфіки роботи в умовах збройного конфлікту, що також містить забезпечення суддів належними технічними

ресурсами, оскільки це дасть змогу ефективно працювати навіть у складних умовах. При цьому підтримка незалежності суддів та високої кваліфікації суддівського складу є основою для того, щоб правосуддя було справедливим і недоступним для зловживань, навіть за екстремальних умов. Таким чином, окреслені чинники сприяють забезпеченню стабільності правосуддя, що є надзвичайно важливим для громадян в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Таким чином, подальше реформування та розвиток ДСА України є важливими для забезпечення функціонування судової системи, збереження її незалежності та ефективності в умовах кризових ситуацій, що не лише полегшить роботу суддів, але й підвищить довіру громадян до правосуддя, що є надзвичайно важливим аспектом у період збройної агресії, коли кожен аспект діяльності державних органів має сприяти стабільності та захисту прав людини.

Отже, на підставі викладеного набуло подальшого розвитку місце ДСА України в системі суб'єктів реалізації державної політики в Україні у сфері правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану, яке полягає у забезпеченні безперервності судового процесу через впровадження інноваційних технологій, адаптації судових процедур до нових реалій, а також у забезпеченні безпеки судових установ та їх працівників. Тому важливою складовою цього процесу є організація дистанційного судочинства, фінансова підтримка судів, створення умов для незалежності суддів, а також посилена співпраця з іншими органами державної влади, що сприяє стабільності та ефективності судової системи в умовах зовнішніх загроз. Пропоноване містить:

1. Забезпечення безперервності судового процесу, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану ДСА України є координатором забезпечення функціонування судів, що містить організацію дистанційного судочинства, інтеграцію новітніх технологій для проведення судових

засідань через відеоконференції, а також підтримку технічної інфраструктури судів, щоб зберегти доступ до правосуддя навіть за обмежених умов.

2. Організаційне забезпечення судових органів, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану роль ДСА України в організації роботи судових установ є критично важливою, то організаційна діяльність передбачає створення стабільних і безпечних умов для працівників судів, що містить забезпечення приміщень, охорону судових установ, постійне вдосконалення інфраструктури, а також забезпечення належного кадрового забезпечення для нормальної роботи судових органів.

3. Фінансова підтримка та бюджетування судів, оскільки діяльність ДСА України в умовах дії правового режиму воєнного стану вимагає додаткових ресурсів для підтримки безперервності судового процесу. Організація ефективного розподілу бюджетних коштів, особливо в умовах обмеженого фінансування, є важливим елементом для забезпечення судової системи. Крім того, ДСА України повинна розподіляти кошти на найбільш важливі напрями, такі як забезпечення технічної підтримки, оплата праці суддів і персоналу, а також підтримка інфраструктури.

4. Адаптація судової системи до умов дії правового режиму воєнного стану, оскільки ДСА України виконує функцію адаптації судової системи до нових реалій, пов'язаних з дією правового режиму воєнного стану, що вимагає перегляду існуючих процедур і стандартів роботи судів. Наведене містить розвиток спеціальних механізмів для роботи судів у кризових умовах, удосконалення процедур щодо розгляду справ про воєнні злочини, а також організацію системи оперативного реагування на зміни в умовах безпеки.

5. Роль у забезпеченні інформаційної безпеки, оскільки діяльність ДСА України також полягає у забезпеченні інформаційної безпеки судових процесів під час воєнного стану, що містить захист судових даних,

налаштування надійних комунікаційних каналів між судовими органами та іншими державними інститутами, а також захист персональних даних учасників судового процесу, що особливо актуально під час екстремальних ситуацій.

6. Співпраця з іншими державними органами, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану ДСА України має тісно співпрацювати з іншими органами влади, правоохоронними структурами та військовими для забезпечення нормальної роботи судової системи. Зокрема, спільно з іншими інституціями організовуються заходи для забезпечення безпеки суддів, учасників судового процесу, а також для координації дій під час розгляду справ, пов'язаних із воєнним станом.

7. Створення умов для незалежності суддів, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану важливим аспектом є забезпечення незалежності суддів у виконанні своїх обов'язків. Зокрема, ДСА України забезпечує суддів належними умовами для їхньої роботи, що містить адміністративну, юридичну та фізичну підтримку, яка допомагає зберігати довіру до судової системи, що є важливим елементом верховенства права навіть в умовах збройного конфлікту.

8. Моніторинг і оцінка ефективності судової діяльності, оскільки ДСА здійснює моніторинг ефективності роботи судів, що є важливим для швидкої адаптації судових органів до змін у правовому та соціальному контексті, пов'язаних із воєнним станом, що містить оцінку результатів судових засідань, підвищення якості розгляду справ і організацію регулярного зворотного зв'язку із суддями та учасниками судового процесу для покращення практик судочинства.

9. Підвищення рівня підготовки персоналу судової адміністрації, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану важливою функцією ДСА України є постійне підвищення кваліфікації працівників судової адміністрації, що містить навчання новітнім технологіям та кризовому

управлінню, а це дає змогу оперативно реагувати на зміни в умовах дії правового режиму воєнного стану, забезпечуючи стабільність і ефективність судового процесу.

10. Розвиток механізмів правового захисту громадян, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану особливо важливим є розвиток механізмів правового захисту громадян, які через численні обмеження можуть втрачати доступ до судів. ДСА України має впроваджувати інструменти для забезпечення доступу до правосуддя, навіть коли фізичний доступ до судів ускладнений через бойові дії або інші обставини, що містить використання онлайн-судочинства, запровадження мобільних додатків для участі в судових засіданнях і можливості подання позовів через інтернет.

11. Аналіз і вдосконалення нормативної бази судового адміністрування, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану також необхідно проводити регулярний аналіз ефективності існуючих нормативних актів, що регламентують діяльність судової адміністрації. Крім того, внесення змін у законодавство щодо організації роботи судів, фінансування судової системи та забезпечення її безпеки є необхідним для адаптації до нових викликів. ДСА України повинна активно ініціювати зміни в законодавчій базі, спрямовані на покращення роботи судів в умовах дії правового режиму воєнного стану [125].

Таким чином, подальший розвиток ДСА України полягає в удосконаленні механізмів адміністративного забезпечення судів, створенні надійної інформаційної та технічної підтримки для суддів, а також у вдосконаленні нормативно-правової бази, що регулює діяльність судової адміністрації в умовах воєнного стану, яка містить не лише адміністративні функції, але й стратегічне планування щодо фінансування та розвитку судової інфраструктури, що забезпечує доступ громадян до правосуддя навіть у кризових умовах.

2.3. Напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану

Реалізація державної політики у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану передбачає необхідність адаптації судової системи до специфічних викликів, зокрема обмеження прав і свобод громадян, й має зберігати основні принципи правосуддя, водночас ураховуючи потреби національної безпеки та стабільності в умовах війни. При цьому одним із важливих аспектів є перегляд функціонування судів, що сприятиме забезпеченню оперативного правосуддя навіть у складних умовах. Як зазначає Н. Шелевер, дія правового режиму воєнного стану не повинна порушувати основні права людини і громадянина, а має тільки обмежувати їх в межах, визначених Конституцією України [126]. Також Н. Шелевер акцентує увагу на необхідності відновлення нормальної роботи правосуддя після завершення дії правового режиму воєнного стану, що допоможе відновити довіру до правової системи. Крім того, важливим є також належне організаційне забезпечення для суддів і учасників процесів в умовах дії правового режиму воєнного стану.

В умовах дії правового режиму воєнного стану судова система повинна адаптуватися до обставин, які змінюються, аби підтримувати доступ громадян до правосуддя, що містить вдосконалення механізмів забезпечення безпеки суддів і сторін у процесах, а також оптимізацію строків розгляду справ, що потребують термінового вирішення. Зокрема, О. Привиденцев підкреслює, що важливо скоротити строкові обмеження для розгляду справ, які виникають в умовах військового стану, і це має позитивно вплинути на загальну ефективність судової системи [127, с. 55–56]. О. Привиденцев також зазначає, що для успішної адаптації судової системи необхідно розробити нові підходи до організації судового процесу, враховуючи

специфіку часу. Крім того, адаптація до нових умов також потребує гнучкості в судових процедурах і оперативності у прийнятті рішень.

Проте адаптація кримінального процесу до умов воєнного стану вимагає змін в обранні запобіжних заходів для осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, пов'язаних із загрозою національній безпеці, що стосується як термінових процесів, так і перегляду процедур для осіб, які беруть участь у збройних конфліктах або співпрацюють з ворогом. Зокрема, С. Касапоглу зазначає, що для забезпечення безпеки держави необхідно внести зміни в правові норми щодо затримання осіб та визначення їхніх прав на захист, а також пропонує застосовувати спеціальні правові механізми для розгляду справ, пов'язаних із порушеннями військового характеру, що зберігає стабільність правосуддя навіть у умовах дії правового режиму воєнного стану, яке гарантуватиме належну правову допомогу навіть у кризових ситуаціях, забезпечуючи баланс між безпекою та правами обвинувачених [128, с. 79–81].

Водночас захист прав громадян в умовах воєнного стану є важливим елементом для збереження правової стабільності в країні. Обмеження прав має бути суворо виправдане та відповідати міжнародним стандартам, щоб уникнути зловживань з боку державних органів. Зокрема, Д. Барсук наголошує, що для захисту прав людини в умовах воєнного стану важливо створити відповідні правові механізми, які б мінімізували обмеження прав громадян, а також він підкреслює, що для забезпечення рівноваги між безпекою та правами громадян необхідно дотримуватися стандартів міжнародного гуманітарного права, оскільки це забезпечить належний рівень захисту прав людини навіть у надзвичайних обставинах, не допускаючи зловживань державними органами [129, с. 138–141].

Таке явище, як корупція, в умовах дії правового режиму воєнного стану набуває нових форм, що зумовлює необхідність удосконалення антикорупційної політики в системі правосуддя, оскільки це особливо

важливо для суддів, прокурорів і правоохоронців, бо війна створює додаткові ризики для здійснення правосуддя. Н. Глущенко підкреслює, що для боротьби з корупцією необхідно створити додаткові інструменти, які б забезпечували відкритість і прозорість судових процесів [130, с. 350–353]. Вона також зазначає, що міжнародний контроль за антикорупційною діяльністю є важливим елементом для забезпечення справедливості в умовах воєнного стану. Крім того, Н. Глущенко акцентує увагу на потребі створення ефективних механізмів для викриття та боротьби з корупцією, що допоможе посилити довіру до судових органів.

Використання міжнародних норм правосуддя в умовах воєнного стану є важливим аспектом забезпечення прав людини і підтримки правового порядку в країні, при цьому інтеграція міжнародних норм у національне законодавство сприяє посиленню захисту прав людини та забезпеченню справедливого розгляду справ. Так, В. Бочкова зазначає, що для забезпечення правосуддя необхідно адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів, а також підкреслює, що правова інтеграція є критично важливою для збереження стабільності правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та захисту прав громадян, що також допоможе забезпечити збереження міжнародного іміджу країни та її правову репутацію на світовій арені [131, с. 83–85].

Спеціалізовані суди для військовослужбовців можуть стати важливим елементом правового забезпечення в умовах воєнного стану, оскільки це надасть ефективний розгляд справ, пов'язаних із порушеннями, що стосуються військових, а також захист прав військовослужбовців. Водночас П. Богуцький вказує, що спеціалізовані суди для військових допоможуть покращити розгляд справ та забезпечити більш швидке вирішення спорів, а також зазначає про необхідність розробки спеціалізованих органів для надання правової допомоги військовим, що сприятиме їхньому кращому захисту в судовому процесі, зокрема спеціалізовані суди також можуть

покращити механізми вирішення конфліктів між військовими та цивільними організаціями [132, с. 11–14].

Удосконалення правових механізмів воєнного судочинства є важливим для забезпечення ефективності правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану. Особливості воєнного судочинства потребують розробки нових процесуальних норм, що враховують специфіку воєнних злочинів та порушень. Так, З. Загиней-Заболотенко підкреслює, що створення спеціалізованих органів для розгляду справ стосовно воєнних злочинів є необхідним для покращення ефективності правосуддя, а також правові механізми мають бути адаптовані до реалій війни, зокрема в контексті боротьби з військовими злочинами, що запровадить додаткові гарантії для правосуддя під час конфлікту та забезпечить належний рівень правової відповідальності [133, с. 44–47].

Зазначається, що підвищення кваліфікації правників в умовах дії правового режиму воєнного стану є важливою складовою для ефективної роботи правосуддя. Спеціалізовані курси для юристів можуть допомогти їм адаптуватися до нових умов правового середовища та ефективно працювати в складних ситуаціях. Зокрема, А. Романова наголошує на важливості розвитку нових форм навчання для правників, щоб забезпечити їхню готовність до роботи в умовах дії правового режиму воєнного стану, а також підкреслює важливість постійного вдосконалення професійних навичок юристів для забезпечення ефективного правосуддя, зокрема підготовка юристів дасть їм змогу швидко реагувати на правові виклики та зберігати високу якість обслуговування громадян [134, с. 115–116].

Крім того, структурні зміни в організації правосуддя повинні бути спрямовані на підвищення ефективності судової системи в умовах дії правового режиму воєнного стану, зокрема внесення змін до організаційної структури може допомогти прискорити розгляд справ, особливо тих, що пов'язані з воєнними злочинами. О. Корнева вказує на необхідність адаптації

судової системи до вимог правового режиму воєнного стану та її потреб, зокрема через оптимізацію кадрових ресурсів, а також наголошує на необхідності інтеграції нових інструментів для покращення комунікації між органами правосуддя [135, с. 75–79]. Отже, окреслені зміни допоможуть не тільки збільшити ефективність судових процедур, а й підтримати стабільність правосуддя в умовах надзвичайних обставин.

Залучення громадськості до процесу правосуддя сприяє підвищенню довіри до судової системи в умовах дії правового режиму воєнного стану. При цьому моніторинг судових процесів громадськими організаціями та незалежними експертами підвищує прозорість і знижує ризик корупції. З цього приводу О. Корнева зазначає, що громадський контроль є важливим інструментом для забезпечення відкритості судових процесів у кризовий період й підкреслює, що активне залучення громадськості може значно підвищити рівень справедливості та забезпечення прав людини в умовах війни, що також дає змогу контролювати справедливість судових рішень, а це забезпечує додаткову стабільність правосуддя [136, с. 411–418].

Таким чином, реалізація державної політики України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану є складним, але необхідним процесом для забезпечення стабільності правового порядку та захисту прав громадян. Адаптація судової системи, кримінального процесу, а також удосконалення організаційних структур правосуддя в умовах війни має на меті забезпечити швидке та ефективне розв'язання правових проблем. Водночас збереження прав людини, боротьба з корупцією, інтеграція міжнародних норм і залучення громадськості до процесу правосуддя сприяють підвищенню довіри до правової системи та забезпеченню справедливості навіть у надзвичайних умовах, зокрема важливо, щоб усі зміни у правовій системі відповідали стандартам міжнародного права і забезпечували баланс між безпекою та правами громадян.

Обмеження напрямів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану пов'язані з необхідністю балансування між забезпеченням національної безпеки та дотриманням основних прав і свобод громадян. Першим значним обмеженням є те, що в умовах воєнного стану значно розширюються повноваження державних органів, зокрема силових структур, що може призвести до зменшення доступу до суду та затримки в розгляді справ. Як зазначає Д. Барсук, під час дії правового режиму воєнного стану обмеження прав осіб може бути виправданим лише за наявності конкретних загроз національній безпеці, що, зокрема, може бути використано для зловживань з боку державних органів, обмежуючи свободи громадян [129, с. 138–141].

Друге обмеження стосується діяльності судової системи, зокрема щодо її здатності функціонувати в умовах дії правового режиму воєнного стану. Підвищення терміновості судових процесів і скорочення строків розгляду справ призводить до зниження якості правосуддя, що може вплинути на справедливість судових рішень. Так, О. Привиденцев звертає увагу на те, що терміновий розгляд справ та зменшення строків можуть призвести до порушення належних процедур, а це суттєво обмежує ефективність судового захисту прав громадян, особливо в умовах обмежених ресурсів судових органів [127, с. 55–56].

Третє обмеження пов'язане з можливими порушеннями прав людини, зокрема у кримінальному процесі, де можливість застосування більш жорстких запобіжних заходів, таких як тримання під вартою, може призвести до порушень прав на справедливий судовий розгляд. У дослідженні С. Касапоглу зазначається, що в умовах дії правового режиму воєнного стану можна застосовувати особливі процедури, проте це також створює ризики для порушення прав на захист і створення необґрунтованих обмежень свободи для осіб, затриманих без достатніх доказів [128, с. 79–81]. Крім того,

важливо зберігати баланс між необхідністю посилення правового контролю і захистом основних прав людини.

Четвертим обмеженням є відсутність достатньої правової підтримки для військовослужбовців та осіб, які беруть участь у бойових діях, що створює додаткові труднощі в правовому захисті таких осіб. Спеціалізовані суди та правова допомога для військових можуть бути недостатньо розвинутими, що обмежує можливості для захисту їхніх прав. На думку П. Богуцького, навіть у військових судах існує проблема з неадекватною юридичною підтримкою для осіб, які беруть участь у бойових діях, що може призвести до їхньої правової незахищеності в процесах, пов'язаних із військовими правопорушеннями [132, с. 11–14].

Зазначається, що для забезпечення стабільного функціонування судів в умовах воєнного стану необхідно запровадити зміни в організаційну структуру судової системи, спрямовані на покращення доступу до правосуддя. Зокрема, удосконалення діяльності судової системи України для розгляду справ, пов'язаних із воєнними злочинами або порушеннями прав людини в умовах війни, є важливою складовою. Одним із ефективних кроків може бути розвиток системи мобільних судових груп або створення постійно діючих судових органів у регіонах, що перебувають у зоні активних бойових дій, для прискореного розгляду найважливіших справ. Крім того, особливу увагу слід приділяти питанням безпеки суддів і учасників процесу. Тож, урахування специфіки воєнного часу у процедурних аспектах судового процесу дасть змогу зберегти принципи правосуддя і забезпечити його ефективність навіть у кризових умовах.

Одним із напрямів удосконалення є перегляд і коригування практики застосування запобіжних заходів до осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів, які пов'язані з війною, що вимагає розробки особливих правових механізмів для визначення запобіжних заходів у разі порушень національної безпеки, при цьому забезпечуючи дотримання прав осіб на захист і справедливий

розгляд справ. Крім того, важливо розглянути питання створення нових спеціалізованих підрозділів, які займатимуться розглядом кримінальних справ, пов'язаних з військовими злочинами задля ефективного реагування на виклики війни. Для цього необхідно забезпечити додаткові заходи, які допоможуть швидше реагувати на нові виклики, зокрема через розширення можливостей для використання електронних засобів обміну інформацією та розгляду справ у дистанційному форматі, що також потребує чіткої регламентації процедур, аби не порушити основні права підсудних.

Слід зазначити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану важливо переглянути систему підготовки юристів, зокрема суддів, прокурорів і адвокатів, щоб вона відповідала вимогам сучасних реалій, водночас впровадження спеціалізованих курсів з військового правосуддя та права в умовах надзвичайних ситуацій забезпечить професійну підготовку правників до роботи в умовах дії правового режиму воєнного стану. Так, спеціалізовані курси повинні охоплювати як теоретичні аспекти, так і практичні навички, необхідні для ефективного розгляду справ, що виникають під час війни, а кожен правник повинен мати змогу опанувати нові технології ведення процесів, включно використання дистанційних засобів комунікації та обміну документами, що значно покращить доступ до правосуддя в умовах кризових ситуацій. Крім того, важливо також забезпечити правників оновленими знаннями в контексті міжнародного гуманітарного права і прав людини, оскільки їхня робота має відповідати високим міжнародним стандартам.

В умовах дії правового режиму воєнного стану активна співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз та міжнародні суди, є важливою для забезпечення контролю за виконанням норм міжнародного права, зокрема щодо прав людини, що містить взаємодію з міжнародними правозахисними організаціями для моніторингу стану правосуддя в Україні та забезпечення належного правового захисту для

громадян, а співпраця з міжнародними партнерами може сприяти вдосконаленню національного законодавства, зокрема щодо адаптації до міжнародних стандартів. Так, міжнародний контроль допоможе не тільки зберегти довіру до національної судової системи, а й гарантувати, що права людини будуть належно захищені навіть в умовах дії правового режиму воєнного стану. Отже, активне залучення міжнародних правових інституцій сприятиме забезпеченню справедливого правосуддя та сприянню миру після закінчення конфлікту.

Крім того, упровадження нових технологічних інструментів є необхідним для адаптації судової системи до умов воєнного стану. Використання цифрових платформ і онлайн-ресурсів для подачі позовів, розгляду справ та забезпечення комунікації між учасниками судового процесу дасть змогу зберегти стабільність і ефективність правосуддя навіть в умовах обмеження фізичної присутності. Важливо створити безпечні онлайн-системи для проведення судових слухань та забезпечити конфіденційність даних, що сприятиме зменшенню навантаження на суддів і прискоренню розгляду справ, зокрема термінових і пов'язаних із порушеннями під час війни. Також одночасно необхідно впроваджувати заходи кібербезпеки, щоб захистити інформацію від можливих кіберзагроз, які можуть виникнути в умовах дії правового режиму воєнного стану, що сприятиме покращенню доступу до правосуддя та підвищенню ефективності судових органів.

На основі викладеного варто наголосити, що форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану також потребують адаптації існуючих правових норм до екстремальних умов, які виникають під час воєнного конфлікту, зокрема необхідно впроваджувати спеціалізовані суди та органи для розгляду справ, пов'язаних із воєнними злочинами, що дасть змогу забезпечити ефективність судочинства та дотримання принципу справедливості навіть у часи війни.

При цьому важливу роль відіграє вдосконалення процедурного законодавства, яке повинно чітко регламентувати швидкість розгляду справ, особливо тих, що виникають унаслідок порушень прав людини. Крім того, зростає необхідність у застосуванні цифрових технологій для забезпечення доступу до правосуддя в умовах обмеженого фізичного контакту, що дасть змогу проводити судові слухання та обмін документами в онлайн-режимі.

Форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану зумовлені необхідністю забезпечити стабільність правового порядку в країні в умовах надзвичайної ситуації. Важливою формою є удосконалення діяльності судової системи України для розгляду справ, що виникають під час війни, зокрема справ, пов'язаних із воєнними злочинами. Відповідно до дослідження З. Загиней-Заболотенко необхідно розробити нові судові інститути, здатні ефективно реагувати на специфіку воєнного часу, зокрема забезпечувати справедливість під час розгляду справ, пов'язаних із військовими порушеннями [133, с. 44–47]. Наведені спеціалізовані органи можуть знизити навантаження на загальні суди, одночасно гарантуючи більш ефективне правосуддя в умовах кризових ситуацій, водночас це потребує організаційного удосконалення та вивчення міжнародного досвіду щодо функціонування судових органів в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Водночас зазначимо, що однією з форм реалізації правосуддя в умовах воєнного стану є запровадження особливих процедурних норм для розгляду кримінальних справ. Ураховуючи високий рівень загрози національній безпеці, необхідно запроваджувати оперативні механізми для обрання запобіжних заходів, зокрема для осіб, які можуть становити загрозу державі. На думку А. Романова, в умовах дії правового режиму воєнного стану слід максимально спростити процедури, щоб швидко реагувати на актуальні загрози [134, с. 115–116]. Однак при цьому важливо забезпечити баланс між безпекою та правами підсудних, а визначення запобіжних заходів повинно

здійснюватися на основі конкретних доказів, що сприятиме ефективному контролю за ситуацією та зменшить ймовірність зловживань з боку органів правосуддя.

Важливим аспектом форм реалізації державної політики є розвиток правової освіти та підготовки правників до роботи в умовах дії правового режиму воєнного стану. О. Корнева підкреслює необхідність створення спеціалізованих програм навчання для юристів, що працюють в умовах війни, при цьому спеціалізовані програми повинні охоплювати питання міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, а також специфіку застосування національних норм у надзвичайних ситуаціях, де підготовка правників до цих умов має включати тренінги, які дадуть їм змогу ефективно реагувати на виклики воєнного часу, що сприятиме покращенню роботи судів та інших органів правосуддя в період кризи [135, с. 75–79].

Удосконалення судового процесу є однією з форм реалізації політики правосуддя в умовах воєнного стану, зокрема розширення можливості для онлайн-судочинства може суттєво підвищити доступ до правосуддя, особливо в умовах обмеженого доступу до судів або при переміщенні судових установ через загрозу безпеці. У цьому контексті важливо запровадити спеціалізовані платформи для електронного подання позовів та ведення слухань у режимі відеоконференцій, що не лише забезпечить оперативний розгляд справ, але й допоможе уникнути фізичних обмежень для громадян, що можуть виникнути через переміщення чи обмеження пересування. О. Корнева зазначає, що цифровізація сприяє покращенню ефективності судових органів, оскільки дає змогу працювати безперервно навіть у кризовий період [136, с. 411–418]. Крім того, цифровізація також сприятиме спрощенню адміністративних процесів у судовій системі, що підвищить її ефективність у період воєнного стану.

Міжнародне правове співробітництво є важливою формою реалізації правосуддя в умовах воєнного стану, адже національні суди повинні інтегрувати міжнародні норми, особливо з урахуванням захисту прав людини. Зокрема, під час дії правового режиму воєнного стану співпраця з міжнародними правовими організаціями може забезпечити додаткові механізми контролю за дотриманням прав людини та правосуддя. Так, О. Ромців наголошує на важливості інтеграції міжнародних норм, що містять принципи захисту прав людини, до національної правової системи [137, с. 170–171]. Окреслене співробітництво передбачає обмін досвідом, що допомагає підвищити ефективність правосуддя під час збройного конфлікту. Співпраця також містить можливість звернення до міжнародних судових органів за консультаціями або розгляд справ, що стосуються порушення міжнародних стандартів у контексті воєнних злочинів, водночас міжнародний контроль допомагає зберегти правову репутацію країни та зміцнювати правові інститути у складний період.

У контексті дії правового режиму воєнного стану необхідно також розглядати створення спеціалізованих органів для боротьби з військовими злочинами. Проблеми правосуддя, що виникають під час війни, потребують спеціальних підходів, особливо у випадках порушень, які мають серйозний вплив на національну безпеку. М. Лошицький і Б. Тична підкреслюють важливість створення окремих підрозділів у судових органах для розгляду справ про воєнні злочини та інші порушення прав людини, що дасть змогу не лише прискорити розгляд справ, а й забезпечити фаховий підхід до кожної категорії порушень, що особливо важливо в умовах війни [138, с. 10–11]. Наведена форма реалізації правосуддя допомагає чітко відокремити кримінальні справи військового характеру від інших справ, що підвищує ефективність їхнього розгляду. Крім того, зазначені органи забезпечують більш обґрунтоване застосування покарань для осіб, що порушують норми міжнародного права.

Іншою важливою формою є підвищення прозорості судових процесів, що містить активне залучення громадськості до моніторингу судових засідань, при цьому публічність судових процесів сприяє зміцненню довіри до судової системи, особливо під час кризових ситуацій, коли правосуддя може бути поставлене під сумнів. Зокрема, В. Проскурня підкреслює важливість публічності, зокрема через онлайн-трансляції судових засідань, що дає змогу громадянам брати участь у процесах без необхідності фізичної присутності в суді, а активне залучення громадян та громадських організацій до моніторингу судових процесів підвищує рівень відповідальності суддів і зміцнює незалежність судової влади [139, с. 1113–1114]. Водночас наведене сприяє виявленню зловживань, що може позитивно вплинути на загальний стан правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Протидія корупції є ще однією важливою складовою форми реалізації політики правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, де зростає ймовірність корупційних схем через зниження контролю та підвищену увагу до ресурсів, що пов'язані з відновленням країни. Зокрема, О. Бондаренко і О. Тимошенко вказують на необхідність створення антикорупційних органів, які спеціалізуються на розслідуванні правопорушень в органах правосуддя під час війни, при цьому органи правосуддя повинні працювати незалежно від існуючих структур і забезпечувати більш ефективну боротьбу з корупцією, що здебільшого процвітає в умовах непередбачуваності, а антикорупційні органи повинні мати повноваження для проведення незалежних розслідувань, що сприятиме підвищенню довіри до правосуддя [140, с. 131–134].

Крім того, в умовах дії правового режиму воєнного стану необхідно також удосконалювати систему правової допомоги для осіб, що постраждали від війни, при цьому особливо важливою є підтримка сімей військовослужбовців та цивільних осіб, які зазнали насильства або втратили майно під час бойових дій, а створення мобільних центрів правової допомоги

є важливою формою, що дозволить забезпечити правову підтримку в зонах бойових дій, де доступ до традиційних правових інститутів обмежений, які допоможуть швидше реагувати на потреби постраждалих осіб, надаючи їм необхідні консультації та підтримку в оформленні позовів, компенсацій та інших правових процедур. Отже, правова допомога має охоплювати не лише консультаційний аспект, а й активну підтримку в процесах компенсації та відновлення прав осіб, що постраждали від війни.

Однією з необхідних форм реалізації політики правосуддя є перегляд і адаптація кримінального процесу для забезпечення його швидкого реагування на актуальні проблеми воєнного стану, тому створення механізмів оперативного розгляду справ, пов'язаних з військовими злочинами або тероризмом, є важливим для збереження правопорядку під час дії правового режиму воєнного стану. Наведена форма реалізації також передбачає вдосконалення процедур, що стосуються тримання під вартою осіб, яких підозрюють у скоєнні тяжких злочинів, пов'язаних з безпекою країни, при цьому прогнозоване прискорення процесуальних дій вимагає розробки нового підходу до організації судових засідань, зокрема через застосування новітніх технологій для забезпечення дистанційного доступу до судового процесу.

Удосконалення організаційних структур правосуддя на всіх рівнях є важливою частиною реформи в умовах воєнного стану. Перерозподіл повноважень між органами правосуддя та уточнення їхніх функцій допоможе оптимізувати роботу та забезпечити справедливий доступ до правосуддя для всіх громадян. О. Совгіря наголошує на необхідності перегляду організаційної структури судів, щоб забезпечити швидший розгляд справ і запобігти зволіканню в надзвичайних ситуаціях, при цьому зміни в структурі судової системи повинні бути гнучкими, щоб вони могли адаптуватися до викликів війни та вимог реального часу [141, с. 173–174].

Важливою формою реалізації політики правосуддя є підтримка прав людини в умовах воєнного стану. Незважаючи на зростання загрози національній безпеці, необхідно зберігати баланс між безпекою та правами громадян, зокрема правом на доступ до правосуддя та на ефективний захист своїх прав, тому упровадження програм захисту прав людини, створення національних комісій із захисту прав постраждалих від війни є важливою частиною правової політики в умовах війни, що також передбачає активне залучення міжнародних правозахисних організацій для забезпечення додаткових гарантій правової безпеки, а підвищення рівня захисту прав людини є необхідним для відновлення правової стабільності після завершення війни.

Отже, на основі викладеного можна зробити висновок, що одним із основних обмежень форм реалізації державної політики правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану є скорочення доступу до суду, яке виникає через зниження фізичної доступності судових установ, особливо в зонах активних бойових дій. У таких умовах громадяни можуть стикатися з труднощами стосовно подачі позовів, отриманні юридичних консультацій і навіть у простому доступі до судових засідань, зокрема використання онлайн-платформ для судових процесів може допомогти вирішити цю проблему, але одночасно це ставить під питання технічні можливості та доступність інтернету в умовах війни, крім того, суди, що діють у таких умовах, можуть бути перенавантажені, що негативно позначається на якості та оперативності розгляду справ. Наведені чинники обмежують ефективність правосуддя та доступ до справедливого суду, особливо для осіб, що перебувають в умовах тимчасової окупації чи в зоні бойових дій.

Іншим обмеженням є зміни в кримінальному процесі, пов'язані із застосуванням спеціальних процедур, зокрема щодо обрання запобіжних заходів та термінових розслідувань. У цьому контексті важливим є те, що без належного контролю та обмежень застосування таких заходів можуть

виникати випадки порушення прав людини, зокрема затримання без достатніх доказів. В умовах дії правового режиму воєнного стану органи правопорядку можуть мати розширені повноваження, що, зокрема, створює можливості для зловживань, таких як довільне затримання осіб, обмеження їхніх прав на захист чи доступ до адвоката, крім того, прискорені розслідування та судові процеси можуть призвести до поверхневого аналізу доказів, що збільшує ризики прийняття несправедливих рішень.

Третім обмеженням є труднощі, пов'язані з міжнародним правовим співробітництвом, яке в умовах дії правового режиму воєнного стану може бути обмежене через політичні та безпекові ризики. Міжнародні правові організації, що повинні контролювати відповідність національної правової системи міжнародним стандартам, можуть не мати доступу до територій, які перебувають під контролем збройних сил, або до інформації, що може бути використана для нагляду за правами людини в умовах війни. Наведений чинник ускладнює реалізацію міжнародного контролю за дотриманням прав людини та відновленням справедливості після конфлікту. Крім того, через бойові дії країни можуть не мати можливості ефективно співпрацювати з міжнародними судовими органами, що обмежує нагляд за національними судовими процесами.

Для подальшого розвитку форм реалізації державної політики правосуддя в умовах воєнного стану необхідно створити нові спеціалізовані судові органи, які займатимуться розглядом справ, пов'язаних з воєнними злочинами та порушеннями прав людини, що зменшить навантаження на загальні суди та підвищить ефективність їх роботи, зокрема у розгляді цивільних та адміністративних справ. При цьому важливо також створити мобільні судові групи, які будуть оперативно виїжджати до зон бойових дій для розгляду термінових справ, особливо для тих осіб, які не мають змоги дістатися до судів у зв'язку з війною. Крім того, необхідно вдосконалити судову інфраструктуру, зокрема впровадити нові технології для автоматизації

процесів, що сприятиме зменшенню часу на розгляд справ та підвищенню їх якості.

Для забезпечення ефективності правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану важливим кроком є повна цифровізація судових процесів, що містить розширення використання онлайн-судочинства, яке дасть змогу громадянам подавати позови, брати участь у слуханнях та отримувати рішення суду без необхідності фізично перебувати в судових установах. Зокрема, запровадження електронних систем для збору та обміну доказами значно скоротить час на обробку справ та зменшить адміністративне навантаження на суддів. Також варто інтегрувати системи для безпечного зберігання та обміну судовими документами, що підвищить прозорість процесів та допоможе запобігти можливості маніпулювання доказами або відомостями.

Для подальшого розвитку правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану необхідно створити ефективні механізми моніторингу за дотриманням прав людини, що містить активне залучення громадських організацій та незалежних спостерігачів до моніторингу судових процесів та діяльності правоохоронних органів. Проте ускладнення доступу до судів під час дії правового режиму воєнного стану створює ризики порушень прав осіб, тому важливо забезпечити належну підтримку для правозахисних організацій та міжнародних структур, які можуть здійснювати нагляд за дотриманням прав людини в країні, водночас важливо створити більш ефективні інструменти для захисту прав осіб, яких незаконно затримали або які стали жертвами зловживань під час дії правового режиму воєнного стану.

Важливим кроком для розвитку правосуддя є створення спеціалізованих органів, що зосередяться на розслідуванні та судовому переслідуванні воєнних злочинів, а спеціалізовані органи мають бути забезпечені необхідними ресурсами для роботи з новими викликами, такими як порушення міжнародного гуманітарного права та злочини, що здійснюються

у ході збройного конфлікту. При цьому спеціалізовані підрозділи в судовій та правоохоронній системі повинні мати достатньо кваліфікованих фахівців, здатних розслідувати складні справи, пов'язані з воєнними злочинами, тероризмом і порушеннями прав людини, що також вимагатиме створення особливих процедур, які відповідатимуть вимогам воєнного часу, і впровадження нових правових інструментів для забезпечення справедливого покарання за військові злочини.

Зважаючи на масштаби війни, важливим елементом розвитку політики правосуддя є розширення доступу до правової допомоги для цивільних осіб, що постраждали від конфлікту, водночас потрібно створити додаткові програми, які забезпечать правову підтримку для осіб, які зазнали насильства або втратили своє майно внаслідок військових дій, що може містити створення мобільних груп правників, які працюватимуть у зонах бойових дій, або організацію дистанційних консультацій через інтернет-платформи, що знижуватиме фізичні бар'єри для доступу до правосуддя. Також необхідно удосконалити механізми компенсацій для постраждалих осіб, зокрема для тих, хто зазнав матеріальних чи моральних збитків під час дії правового режиму воєнного стану.

Крім того, в умовах дії правового режиму воєнного стану важливо посилити міжнародну правову співпрацю, зокрема у межах міжнародних судових органів і правозахисних інституцій, що сприятиме не тільки забезпеченню міжнародних стандартів у розгляді справ, пов'язаних з військовими злочинами, але й підтримці міжнародної правової репутації України. Важливо розвивати співпрацю з міжнародними правовими організаціями, що можуть надати технічну та правову допомогу в розслідуванні справ, пов'язаних з порушенням міжнародних норм. Тому розширення участі міжнародних організацій у правозахисній діяльності дасть змогу отримати додаткові ресурси та експертну допомогу для

ефективного вирішення правових питань, що виникають під час дії правового режиму воєнного стану.

Отже, запропоновані кроки сприятимуть розвитку системи правосуддя в Україні в умовах воєнного стану та забезпечать належний захист прав громадян, ефективне розслідування правопорушень і дотримання міжнародних стандартів.

Таким чином, удосконалення напрямів і форм реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану вимагає комплексного підходу, що містить адаптацію судової системи до нових умов, зокрема через створення спеціалізованих органів для розгляду справ про воєнні злочини, запровадження цифрових технологій для судочинства, а також забезпечення доступу до правосуддя для осіб, які постраждали від війни, проте важливим є розвиток міжнародної співпраці в правовій сфері для підвищення рівня судового нагляду та інтеграції міжнародних норм, що дають змогу підтримувати високі стандарти правосуддя навіть під час війни. Зокрема, підвищення прозорості судових процесів через залучення громадськості, а також забезпечення спеціалізованої правової допомоги для постраждалих осіб, є необхідними кроками для зміцнення довіри до правової системи та її ефективності. Удосконалення правової освіти та підготовки правників до роботи в умовах воєнного стану також є ключовим аспектом, що гарантує високий рівень кваліфікації фахівців, здатних оперативно та ефективно реагувати на нові правові виклики. Таким чином, комплексне вдосконалення напрямів і форм реалізації правосуддя в умовах воєнного стану створює умови для забезпечення справедливості, правового захисту та стабільності правової системи в кризових ситуаціях [142].

2.4. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану

В умовах тривалої повномасштабної зовнішньої агресії адміністративно-правові засоби отримали особливе значення для підтримки функціонування державних інститутів, зокрема правосуддя, водночас правовий режим воєнного стану породжує системні виклики для забезпечення балансу між ефективністю державного управління та захистом прав і свобод людини, що зафіксовано у низці сучасних досліджень. Наприклад, О. Коренцов досліджує правове регулювання воєнного стану й його вплив на адміністративно-правовий статус громадян і органів влади [143, с. 110–116]. У своєму дослідженні він застосовує формально-логічний, системний і догматичний методи аналізу, що охоплюють питання адаптації правових норм до нових реалій, а Закон України «Про правовий режим воєнного стану» стає центральним нормативним актом для регламентації адміністративних відносин у сфері правосуддя. Отже, науковець розглядає потенційні конфлікти між конституційними гарантіями та адміністративними заходами в умовах дії правового режиму воєнного стану, що впливає на судову систему, водночас в умовах дії правового режиму воєнного стану виникає необхідність в оперативному реагуванні на зовнішні та внутрішні загрози, що вимагає розробки нових правових інструментів.

Адміністративно-правові засоби регулювання державної політики у сфері правосуддя містять комплекс заходів державних органів щодо організації й забезпечення правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. Як зазначає Л. Коваленко, у таких умовах правосуддя повинно адаптуватися до оперативних викликів без втрати сутності верховенства права, що підкреслюють сучасні дослідники [144, с. 155–158]. Особливу увагу приділено ролі адміністративної юстиції та

адміністративного процесу в забезпеченні доступу до правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану, водночас дослідження механізмів адміністративного правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану проаналізовано у низці наукових праць, де визначено концептуальні засади та їх практичну реалізацію. Отже, окреслений підхід передбачає системний огляд учасників та процедур адміністративного процесу з урахуванням обмежень, що виникають у зв'язку з особливим правовим режимом. Зокрема, у відповідних дослідженнях охарактеризовано зміни у доступі до адміністративних судів, а також особливості представництва та забезпечення доказів у справах, крім того, адміністративний процес повинен балансувати між забезпеченням оперативності й дотриманням прав людини навіть в умовах воєнного стану.

Виникнення правового режиму воєнного стану в Україні супроводжується низкою спеціальних адміністративно-правових заходів для забезпечення функціонування судової системи. Зокрема, дослідження О. Махмурової-Дишлюк визначає адміністративно-правові режими як комплекс інструментів публічного адміністрування прав і свобод громадян у період війни, що регулюють порядок здійснення правосуддя, організації адміністративної юстиції та взаємодії судової й виконавчої гілок влади, за таких обставин акцент робиться на необхідності чіткої нормативної фіксації повноважень органів, що впливають на реалізацію правосуддя [145, с. 187–188]. Важливо, що адміністративно-правові режими повинні охоплювати не тільки процедури, а й захист прав людини в екстремальних умовах, що означає, що адміністративні механізми мають бути зорієнтовані на забезпечення правової визначеності та передбачуваності, водночас розробка ефективних адміністративних інструментів повинна супроводжуватися належним контролем за їх реалізацією з боку державних органів.

Суттєвим елементом адміністративно-правового забезпечення є діяльність суб'єктів реалізації правового режиму воєнного стану, включно з

органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та судами. Зокрема, І. Проць, Р. Скриньковський і М. Микитюк аналізують діяльність таких суб'єктів та їхню участь у реалізації правового режиму включно з адміністративними заходами [146, с. 190–192]. Науковці також зазначають, що суб'єкти повинні координувати свої дії для стабільного забезпечення правосуддя у надзвичайних умовах, водночас окрему увагу приділено врегульованим правом повноваженням, які містять право органів на здійснення адміністративних заходів, пов'язаних зі стабілізацією суспільних відносин. Важливим є те, що адміністративно-правові механізми покликані забезпечувати безперервність правосуддя в умовах обмежень, які накладає воєнний стан. І. Проць, Р. Скриньковський і М. Микитюк також підкреслюють роль правової визначеності у діяльності суб'єктів, які реалізують адміністративно-правові засоби, що має відповідати як національному законодавству, так і міжнародним стандартам у сфері прав людини, однак реалізація цих механізмів потребує адекватного забезпечення ресурсами й належним кадровим потенціалом.

Варто наголосити на тому, що правовий режим воєнного стану змінює загальні принципи адміністративного процесу, що впливає на реалізацію державної політики у сфері правосуддя. Аналіз адміністративного процесу під час воєнного стану, наведений у наукових джерелах, виявляє особливості процедур, учасників і забезпечення доказів у справах. Підкреслено, що такі зміни мають нормативне підґрунтя у спеціальному законодавстві та потребують відповідної адаптації процедур, а особлива увага приділяється участі військовослужбовців у адміністративних провадженнях, що є новим елементом адміністративного процесуального законодавства. Важливо також оцінювати, як адміністративні заходи впливають на доступ до правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану, зокрема, Л. Коваленко пропонує системні підходи до вдосконалення адміністративного процесуального законодавства або практики його застосування, які є основою для

раціонального впровадження державної політики в умовах дії правового режиму воєнного стану [144, с. 155–158]. Крім того, зважаючи на швидкі зміни обставин, процесуальні норми повинні адаптуватися до нових реалій, зокрема у сфері захисту прав та інтересів громадян.

Становлення і розвиток адміністративної юстиції в Україні потребує окремого розгляду у контексті правового режиму воєнного стану, оскільки саме адміністративна юстиція є ключовим механізмом захисту прав людини від суб'єктивної дії адміністративних органів. Як зазначає О. Коренцов, адміністративна юстиція повинна зберігати свою незалежність і ефективність навіть у період дії спеціального правового режиму, що ставить перед нею нові завдання [147, с. 120–124]. Також за даними дослідження науковця, практика розгляду адміністративних справ за умов воєнного стану демонструє зміни в процесуальних нормах та форматі звернень громадян і юридичних осіб. Тому аналіз цих змін показує необхідність розроблення нових законодавчих механізмів, що узгоджують стандарти доступу до юстиції з обмеженнями, накладеними воєнним станом, а адміністративна юстиція має виконувати функцію правового фільтра для державних рішень з метою мінімізації ризиків порушення прав людини. Наведені висновки підкреслюють важливість системного наукового підходу до розуміння адміністративної юстиції в умовах спеціального правового режиму, водночас актуальність цих питань особливо зростає в умовах, коли перед адміністративними судами стоїть завдання оперативного реагування на нові виклики.

Одним із основних адміністративно-правових засобів, що застосовуються під час воєнного стану, є різноманітні заходи адміністративного впливу, включно з обмеженнями прав і свобод, які встановлені законодавством і охоплюють запровадження комендантської години, обмеження свободи пересування, посилення контролю за діяльністю громадських об'єднань тощо, згідно з методологією вітчизняних

правознавців. Зокрема, окреслені П. Діхтієвським заходи мають нормативне підґрунтя в спеціальних актах, що регулюють правовий режим воєнного стану, і застосовуються для забезпечення безпеки та стабільності суспільних відносин, проте аналіз адміністративно-правових механізмів показує, що окрім безпосереднього впливу на поведінку суб'єктів суспільних відносин, ці засоби несуть функцію структурування діяльності державних органів у сфері правосуддя [148]. У контексті дії правового режиму воєнного стану держава також використовує процедури адміністративного затримання та правового контролю для оперативного реагування на загрози. Зазначені засоби мають бути обґрунтовані з точки зору їх відповідності Конституції України та міжнародним стандартам прав людини, а особливо важливою є оцінка доцільності таких заходів з огляду на національні потреби та міжнародні зобов'язання.

Адміністративні заходи, пов'язані з обмеженням прав і свобод, одночасно є інструментом реалізації державної політики у сфері правосуддя, оскільки вони створюють нормативні умови для безперебійної роботи судів і забезпечення державно-правових функцій. Зокрема, у дослідженні А. Кучука зазначено те, що обмеження відкритості та прозорості у діяльності органів влади можуть призвести до ризиків для демократичних механізмів контролю, зокрема у сфері судочинства, водночас особливу увагу приділено ролі парламентського контролю та процедур адміністративного оскарження як засобів стримування надмірних адміністративних обмежень [149]. Водночас концентрація повноважень у виконавчій гілці влади у період воєнного стану може уповільнювати або обмежувати функціонування судової системи, що потребує спеціального наукового осмислення та коректив, тому наразі розглядаються можливі механізми збалансування адміністративних заходів із забезпеченням принципів верховенства права, що є ключовим для стабільного функціонування правосуддя під час воєнного стану. Однак на практиці здатність держави зберігати незалежність судів у

цей період є одним із головних критеріїв ефективності адміністративних засобів.

Наразі забезпечення ефективності адміністративно-правових засобів реалізації політики у сфері правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану потребує адаптації стандартів взаємодії між державними органами. Так, В. Пироговська, Н. Голота і О. Кожушко зазначають, що особливо важливою є роль органів прокуратури та правоохоронних органів у забезпеченні законності та правопорядку під час дії правового режиму воєнного стану [150]. У їхній діяльності виникає необхідність у посиленому контролі за дотриманням прав громадян і юридичних осіб, що є важливою складовою правосуддя. Прокурори виконують функції нагляду за діяльністю адміністративних органів та судових інстанцій, забезпечуючи законність прийнятих рішень. Водночас в умовах дії правового режиму воєнного стану значно підвищується важливість координації між різними гілками влади для уникнення правового вакууму та забезпечення правосуддя. Крім того, увагу слід звернути на ефективність механізмів державного контролю за актами адміністративної юстиції, що взаємодіють із законодавчими і нормативними актами в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Адміністративно-правові заходи повинні містити процедури, які сприяють підвищенню правової культури громадян у період дії правового режиму воєнного стану. Як зазначають Г. Куспляк, І. Куспляк і А. Серенок, важливим завданням є створення навчальних програм та інформаційних кампаній для підвищення рівня обізнаності населення про їхні права та обов'язки в умовах обмежень, однак для цього необхідно забезпечити доступ до актуальної правової інформації, що вимагає вдосконалення роботи державних органів у сфері комунікацій [151, с. 107–112]. Тому відповідні заходи містять і використання цифрових платформ для оперативного розповсюдження правових нововведень та змін. Оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану виникають додаткові складнощі для

отримання інформації, важливою є підтримка комунікацій між органами правосуддя та громадянами через засоби масової інформації та онлайн-ресурси. Отже, окреслені кроки допоможуть зміцнити довіру до державних інституцій і забезпечити належне виконання правових норм.

Особливу увагу слід приділити впливу адміністративно-правових засобів на доступність правосуддя для осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій. У цих умовах адміністративні механізми повинні бути максимально адаптовані до специфічних потреб таких категорій осіб і органи влади мають створювати спеціальні процедури для забезпечення їхніх прав, ураховуючи значні труднощі, з якими вони стикаються. Крім того, що фізичний доступ до судів може бути обмежений, необхідно забезпечити альтернативні способи правового захисту, зокрема через дистанційне подання заяв та оскарження рішень, що потребує розширення можливостей електронного судочинства, яке вже продемонструвало свою ефективність під час карантину. Крім того, важливо забезпечити правовий захист людей з особливими потребами в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Іншим аспектом є взаємодія між міжнародними і національними правовими інститутами в умовах воєнного стану. Як зазначає О. Тимошенко, одним із головних завдань є забезпечення виконання зобов'язань України перед міжнародними організаціями у сфері правосуддя, що містить виконання рішень міжнародних судів, а також дотримання вимог міжнародних угод, у яких Україна є стороною, проте він також підкреслює важливість постійного моніторингу виконання міжнародних стандартів і адаптації внутрішнього законодавства до нових міжнародних вимог [152, с. 777–778]. Водночас необхідно враховувати, що під час воєнного стану можливе виникнення правових колізій між національними та міжнародними нормами. Тому для урегулювання цих колізій необхідно виробити чіткі

механізми взаємодії між національними судовими органами і міжнародними інститутами, що збереже ефективність правосуддя та захист прав людини.

Отже, адміністративно-правові засоби реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах воєнного стану стають основним інструментом забезпечення функціонування державних інститутів. Під час дії правового режиму воєнного стану відбуваються суттєві зміни в адміністративному процесі, що стосуються як організації судових розглядів, так і забезпечення прав громадян на доступ до правосуддя, які пов'язані з необхідністю оперативного реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення правопорядку за умов гострих зовнішніх і внутрішніх загроз, зокрема адміністративні органи виконують функції, що часто містять обмеження прав і свобод, як-от: обмеження свободи пересування, зміни в процедурі доступу до судових інстанцій або запровадження спеціальних умов для реалізації прав громадян, які регулюються спеціальними актами, що забезпечують належне функціонування органів правосуддя, однак їхнє застосування може створювати правові бар'єри для окремих категорій осіб, які прагнуть реалізувати свої права через суди. Водночас необхідно враховувати, що обмеження доступу до правосуддя, зокрема через скорочення строків розгляду справ та зміни процедур, може поставити під загрозу право на справедливий суд.

Ключовим обмеженням адміністративно-правових засобів у контексті реалізації державної політики у сфері правосуддя є необхідність забезпечення балансу між захистом національної безпеки і гарантуванням прав людини. В умовах дії правового режиму воєнного стану державні органи можуть застосовувати адміністративні заходи, які тимчасово обмежують права та свободи осіб, наприклад, введення комендантської години, обмеження пересування громадян, а також посилений контроль за діяльністю громадських об'єднань можуть призвести до значних труднощів у забезпеченні доступу до правосуддя. Крім того, обмеження відкритості та

прозорості роботи органів державної влади можуть створювати додаткові перепони для громадян, які намагаються захистити свої права через суд. За таких обставин важливим завданням є розроблення адміністративно-правових механізмів, що, з одного боку, гарантують безпеку держави, а з іншого – забезпечують збереження прав людини, особливо в умовах, коли доступ до правосуддя стає складним або обмеженим.

Однією з основних характеристик адміністративно-правових засобів у період воєнного стану є зміна ролі органів виконавчої влади та військових адміністрацій у процесі забезпечення правосуддя. Військові адміністрації мають значно ширші повноваження порівняно з цивільними органами влади, що зумовлює необхідність у більш детальному аналізі їхньої діяльності у сфері правосуддя. В умовах дії правового режиму воєнного стану військові адміністрації здійснюють контроль за функціонуванням судової системи, що може мати серйозні наслідки для незалежності суддів та нейтральності судового процесу. Вони отримують можливість впливати на адміністративні рішення, що може призвести до порушення основних принципів правосуддя, зокрема незалежності суддів. Водночас наявність військових адміністрацій підвищує необхідність забезпечення чіткої регламентації їхніх повноважень у процесі здійснення адміністративного правосуддя, щоб уникнути надмірного втручання в процесуальні права осіб, які звертаються до суду.

Не менш важливим обмеженням адміністративно-правових засобів є необхідність збереження контролю за дотриманням законності у період воєнного стану, де, з огляду на обмежений доступ до судових органів, підвищується значення адміністративного контролю за виконанням правових рішень, зокрема рішень судів. Так, нагляд за законністю діяльності органів влади, судів та інших державних інститутів є важливим для забезпечення правопорядку, однак у ситуаціях, коли більшість правових механізмів обмежені, необхідно запобігти використанню таких контрольних функцій, як засоби тиску на судові рішення. Крім того, необхідно забезпечити механізми,

що дають змогу оперативно реагувати на порушення прав людини, навіть якщо адміністративні органи мають значні повноваження для обмеження прав в умовах дії правового режиму воєнного стану, проте система адміністративного нагляду вимагає особливої уваги до встановлення чітких меж і процедур, щоб зберегти баланс між забезпеченням безпеки та гарантуванням прав і свобод громадян.

Важливим обмеженням є взаємодія між національним законодавством та міжнародними правовими стандартами. Україна, оскільки є учасником численних міжнародних угод, має зобов'язання перед міжнародними організаціями щодо захисту прав людини, навіть у період надзвичайних ситуацій. В умовах дії правового режиму воєнного стану, коли можливості виконання міжнародних зобов'язань обмежені, виникає необхідність у ретельному аналізі національних правових актів і процедур з огляду на їх відповідність міжнародним стандартам, тому забезпечення прав людини, а також виконання рішень міжнародних судів та інших інститутів є важливою частиною адміністративно-правових засобів реалізації політики у сфері правосуддя. Водночас застосування правових норм на національному рівні повинно бути чітко співвіднесено з міжнародними вимогами, зокрема у випадку прийняття тимчасових обмежувальних заходів, які не порушують основні права людини.

Отже, адміністративно-правові засоби, застосовувані в умовах воєнного стану, мають бути чітко визначені, збалансовані і спрямовані на забезпечення належної роботи правосуддя, а також захисту прав і свобод громадян. Водночас важливо забезпечити правову прозорість і підзвітність державних органів, що здійснюють правосуддя, зокрема в умовах обмеження доступу до судів, а також необхідно продовжити розробку нормативних актів, які регулюють процесуальні процедури в умовах дії правового режиму воєнного стану, надаючи особливу увагу адаптації адміністративного процесу до нових викликів, що виникають у цей період. Важливою умовою

ефективності таких заходів є забезпечення прав людини та верховенства права навіть в умовах обмеженого доступу до правосуддя.

Розвиток адміністративно-правових засобів реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану потребує адаптації та вдосконалення існуючих механізмів для забезпечення правопорядку, стабільності судової системи та гарантування прав людини в екстремальних умовах, тому запропоновані основні напрями подальшого розвитку цих засобів з акцентом на специфіку правового режиму воєнного стану [153]:

1. Адаптація адміністративного процесу до умов воєнного стану, у межах якої з метою забезпечення ефективності правосуддя в умовах воєнного стану необхідно розробити зміни до процесуальних норм, що забезпечать оперативність та доступність судового захисту, одночасно зберігаючи верховенство права. Важливо запровадити гнучкі процедури для розгляду справ в умовах обмеженого доступу до судових органів, зокрема через електронне правосуддя та дистанційне подання заяв, що забезпечить доступ до правосуддя навіть за умов комендантської години або наявності загроз фізичної безпеки для громадян, не порушуючи основних принципів справедливості та неупередженості судового розгляду.

2. Підвищення контролю за законністю адміністративних рішень, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли можливості для зовнішнього нагляду можуть бути обмежені. Важливо вдосконалити механізми нагляду за діяльністю органів виконавчої влади та судів, забезпечуючи при цьому незалежність суддів та неупередженість правосуддя. Подальший розвиток адміністративно-правових засобів має містити створення спеціальних органів нагляду за правомірністю застосування адміністративних обмежень, зокрема при обмеженні прав і свобод громадян, що уникне зловживань з боку органів влади та гарантувати належне виконання рішень судів.

3. Механізм захисту прав людини у сфері адміністративного правосуддя шляхом продовження розвитку адміністративно-правових засобів потребує посилення захисту прав людини, навіть у період воєнного стану. Зокрема, необхідно вдосконалювати процедури, що забезпечують рівність перед законом і правосуддям для осіб, які не мають можливості безпосередньо звернутися до суду. Важливим є розширення практики електронного доступу до адміністративних судів, впровадження нових механізмів для захисту прав осіб, що перебувають на тимчасово окупованих територіях чи у фронтових зонах, а також забезпечення належного юридичного супроводу для осіб, які підлягають адміністративним санкціям, що стане важливим кроком у зміцненні правового захисту громадян в умовах збройного конфлікту.

4. Регулювання адміністративно-правових обмежень та забезпечення прозорості їх застосування, оскільки в умовах воєнного стану адміністративно-правові обмеження, зокрема щодо свободи пересування, комунікацій або громадських об'єднань, можуть бути необхідними для забезпечення безпеки та стабільності суспільства. Проте важливо забезпечити чітке регулювання та прозорість застосування таких обмежень. Необхідно розробити чіткі критерії для введення і скасування таких обмежень, а також встановити процедури для їх оскарження. Водночас органи влади повинні систематично інформувати громадян про обмеження, що стосуються їхніх прав, та надавати можливість звертатися до суду для перевірки законності таких рішень.

5. Розширення механізмів міжнародної співпраці та виконання міжнародних зобов'язань, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану важливим є забезпечення належного виконання міжнародних зобов'язань України в галузі прав людини, зокрема щодо доступу до правосуддя та захисту прав громадян. Адміністративно-правові засоби повинні бути адаптовані до вимог міжнародних правових норм, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших

міжнародних угод, ратифікованих Україною. З цією метою важливо розробити ефективні механізми взаємодії між національними та міжнародними інститутами правосуддя, зокрема для виконання рішень міжнародних судів та інших міжнародних організацій, що сприятиме забезпеченню правової захищеності громадян навіть в умовах зовнішньої агресії та воєнного стану.

6. Створення системи правової допомоги для осіб, що постраждали в умовах війни, оскільки потребує розвитку також система правової допомоги для осіб, які постраждали від порушень прав під час воєнного стану. Поряд із традиційними способами правового захисту необхідно створити спеціалізовані органи, що надаватимуть безкоштовну правову допомогу для осіб, які зазнали репресій або постраждали від порушень адміністративних обмежень, що стане важливою складовою забезпечення доступу до правосуддя для найбільш уразливих категорій громадян, а також запобігання можливим зловживанням з боку органів влади.

Водночас подальший розвиток адміністративно-правових засобів в умовах воєнного стану має спрямовуватися на підтримку балансу між безпекою держави і правами громадян. Одночасно з удосконаленням нормативної бази необхідно забезпечити функціонування ефективних механізмів правового захисту, що відповідають як національним, так і міжнародним стандартам у сфері правосуддя та прав людини.

Отже, на основі викладеного можна зробити висновок про те, що адміністративно-правові засоби реалізації державної політики у сфері правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану містять широкий спектр інструментів, спрямованих на забезпечення функціонування судової системи, захист прав громадян та стабільність державних інститутів, які охоплюють не лише організаційні та процесуальні зміни, але й адміністративні заходи, що можуть передбачати обмеження прав і свобод, таких як обмеження свободи пересування, доступу до судових органів або

посилення контролю за громадськими об'єднаннями. Водночас ці заходи повинні бути чітко регламентованими, щоб уникнути зловживань і забезпечити правову визначеність для громадян, яким доводиться звертатися за захистом своїх прав. Крім того, адміністративно-правові засоби мають містити вдосконалення механізмів нагляду за законністю прийнятих рішень, а також створення ефективних механізмів доступу до правосуддя через електронне правосуддя та інші інноваційні форми. Однак під час дії правового режиму воєнного стану необхідно забезпечити належну взаємодію між національними та міжнародними правовими нормами, щоб гарантувати відповідність внутрішнього законодавства міжнародним стандартам прав людини, навіть у період надзвичайних обмежень.

Висновки до розділу 2

1. Проаналізовано адміністративно-правовий статус суб'єктів правосуддя в умовах дії воєнного стану та визначено, що введення такого режиму суттєво змінює повноваження судових органів, прокуратури та інших структур, забезпечуючи баланс між безпекою та правами людини. З'ясовано, що правовий режим воєнного стану вимагає адаптації судової практики та процедури, ураховуючи обмеження прав та свободи громадян. Доведено необхідність чіткої нормативної регламентації повноважень суб'єктів правосуддя для запобігання зловживанням та забезпечення правового контролю. Удосконалено підходи до співпраці органів правосуддя з іншими державними структурами, що забезпечує збереження функціональності судової системи в умовах високого ризику для національної безпеки через чітке визначення меж повноважень і належний контроль за реалізацією надзвичайних заходів.

2. Визначено роль Державної судової адміністрації України в забезпеченні безперервності судового процесу в умовах дії правового режиму воєнного стану, де особливу увагу приділено впровадженню інноваційних технологій та адаптації судових процедур до нових реалій. Визначено, що ефективність діяльності Державної судової адміністрації України значною мірою залежить від координації з іншими державними органами та забезпечення фінансування судової системи в екстремальних умовах. З'ясовано, що адміністративна підтримка судів, включно цифровізації та організації дистанційного судочинства, є критично важливою для збереження стабільності судової влади та доступу громадян до правосуддя. Доведено, що розвиток механізмів правового захисту громадян і підвищення кваліфікації персоналу судової адміністрації є невід'ємною частиною процесу адаптації судової системи до умов воєнного стану. Запропоновано подальше реформування Державної судової адміністрації України через удосконалення механізмів адміністративного забезпечення судів, упровадження новітніх технологій для дистанційного судочинства, оптимізацію нормативно-правової бази та покращення координації між органами судової влади і державними структурами для забезпечення безперебійного доступу до правосуддя.

3. Установлено напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану, зокрема адаптацію судової системи та кримінального процесу до нових умов. З'ясовано, що важливим кроком є створення спеціалізованих органів для розгляду справ про воєнні злочини, що підвищить ефективність судочинства. Удосконалено напрями та форми, які полягають в модернізації діяльності судової системи України для розгляду воєнних злочинів, що покращить ефективність правосуддя в умовах війни. Досліджено механізми інтеграції цифрових технологій у судочинство, що сприятиме доступу до правосуддя в умовах обмеженого фізичного контакту. З'ясовано важливість розвитку

міжнародного правового співробітництва для забезпечення високих стандартів правосуддя та правового контролю за виконанням міжнародних норм. Запропоновано покращення правової освіти та підготовки фахівців, що відповідають вимогам умов дії правового режиму воєнного стану.

4. Охарактеризовано адміністративно-правові засоби, що застосовуються під час дії правового режиму воєнного стану, як основний інструмент забезпечення стабільності судової системи та захисту прав громадян. З'ясовано, що ці засоби охоплюють широкий спектр інструментів, які містять організаційні, процесуальні зміни та обмеження прав, зокрема свободи пересування й доступу до судових органів. Удосконалено механізми нагляду за законністю прийнятих рішень, що сприяють забезпеченню правової визначеності та запобіганню зловживанням за допомогою вдосконалення процедур контролю за діяльністю органів виконавчої влади та судових інстанцій, а також через створення ефективних засобів перевірки законності адміністративних обмежень та забезпечення дотримання міжнародних стандартів прав людини.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за надзвичайних умов та можливості його використання в Україні

Зарубіжні наукові дискусії щодо функціонування правосуддя за умов надзвичайного стану зосереджуються на питаннях балансу між забезпеченням безпеки і правами людини. Так, Б. Хайо та С. Фойгт аналізують, як надзвичайні повноваження виконавчої влади впливають на незалежність судової системи в демократичних державах [154]. Науковці підкреслюють, що механізми контролю й противаг, закріплені у конституціях, мають бути адаптовані до умов кризи без компрометації фундаментальних гарантій судового захисту, наголошують на важливості забезпечення судової незалежності через ретельне врегулювання надзвичайних повноважень і запровадження чітких стандартів для виконавчих органів, а також вказують на необхідність наявності судових механізмів, що зможуть діяти в умовах обмежень без порушення прав людини. Тому вивчення цього аспекту має важливе значення для України в контексті надзвичайних ситуацій, зокрема під час воєнного стану. Зазначене дослідження сприяє розробці відповідних законодавчих ініціатив та вдосконаленню практик правосуддя в умовах екстремальних ситуацій, що дає змогу ефективно підтримувати правопорядок і захищати права громадян.

Дослідження функціональної адаптації систем правосуддя за воєнного стану висвітлює важливі механізми організації судових процедур.

К. А. Цепеда-Францезе і А. А. Рамірес-Альварес детально розглядають, як судові інституції Мексики на прикладі Швеції та Нідерландів підтримували процесуальну діяльність під час вторгнень та загрози безпеці [155]. Зокрема, ці дослідники виявили, що гнучкість процедур, цифровізація проваджень та чітке визначення компетенції спеціальних військових трибуналів сприяли підтриманню операційної спроможності судів, вони зазначають, що у кризових умовах важливими є спрощення процедур і застосування новітніх технологій, що знижують навантаження на судову систему, а звертають увагу на інтеграцію відеоконференцій у судовий процес, що забезпечує доступ до правосуддя, навіть коли фізичне перебування учасників неможливе. Цей досвід є актуальним для України, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану, водночас впровадження подібних інструментів може сприяти збереженню ефективності судової системи навіть під час серйозних викликів.

Американський досвід функціонування правосуддя в умовах надзвичайного стану особливо значущий для розуміння викликів, пов'язаних із боротьбою з тероризмом. Так, Д. Коул аналізує судову практику після подій 11 вересня 2001 р., зокрема юрисдикцію військових трибуналів та цивільних судів у справах, пов'язаних із національною безпекою, вказує на серйозні проблеми з балансуванням між захистом прав людини та забезпеченням безпеки держави в умовах терористичної загрози, а також підкреслює, що відсутність чітких норм у законодавстві та судових практиках створює можливості для зловживань і дискреційних рішень [156, с. 114–132]. Водночас науковець зазначає, що в умовах надзвичайного стану важливо зберігати дієві механізми судового контролю, щоб запобігти безконтрольному розширенню повноважень виконавчої влади. Наведені уроки можуть бути корисними для України, особливо з огляду на потенційні судові практики в умовах дії правового режиму воєнного стану, а аналіз американської практики також підкреслює важливість забезпечення

правового нагляду та забезпечення правосуддя в умовах криз, що допомагає зберігати демократичні цінності навіть у найскладніші періоди.

Європейський досвід вивчення правосуддя в умовах надзвичайних ситуацій також є важливим джерелом для порівняння. Так, А. Клепгем розглядає, як Європейський суд з прав людини вирішує питання правосуддя під час надзвичайних ситуацій, акцентуючи увагу на збереженні прав людини навіть у кризових умовах, при цьому зазначає, що міжнародно-правові стандарти, такі як доступ до суду та право на захист, повинні бути збережені під час війни або терористичних атак, вказує на важливість забезпечення гарантій правосуддя, навіть за наявності обмежень, а також підкреслює, що навіть у разі введення надзвичайного стану суди повинні залишатися інституціями, які здатні зберігати незалежність і не підкорятися політичному впливу [157, с. 92–119]. Отже, наведені принципи мають бути застосовані і в Україні, де питання незалежності суддів є важливим у контексті національної безпеки, крім того, досвід Європейського суду підкреслює необхідність встановлення чітких меж для надзвичайних заходів, щоб запобігти зловживанням і порушенню прав громадян.

Особлива увага до цифрових трансформацій правосуддя була звернена в дослідженні П. Ходж, де розглядається, як технології сприяють функціонуванню судової системи Великої Британії та Канади під час пандемії Covid-19 [158]. Науковець зазначає, що відеоконференції та цифрові інструменти, такі як електронне подання документів, зберегли доступ до суду, незважаючи на обмеження, а також акцентує увагу на труднощах, пов'язаних із забезпеченням конфіденційності в онлайн-процедурах, що може стати важливим викликом для правосуддя під час кризових ситуацій. Отже, вивчення досвіду Великої Британії вказує на необхідність розроблення технологічних рішень для підтримки безперервності судового процесу в умовах війни або надзвичайних ситуацій. Українська судова система також може впровадити подібні практики для забезпечення доступу до правосуддя

за умов обмеженого фізичного контакту. Водночас важливо передбачити механізми забезпечення правосуддя в онлайн-середовищі, щоб мінімізувати ризики зловживань та забезпечити належний рівень контролю за процедурою.

Порівняльний аналіз застосування військових трибуналів і спеціальних судів є важливим елементом для розуміння функціонування правосуддя в умовах загрози національній безпеці. Наприклад, С. Велл розглядає досвід США та Ізраїлю в організації судових процесів у таких умовах, а також звертає увагу на те, що в обох країнах запровадження спеціальних судів для розгляду справ, пов'язаних із тероризмом, було зумовлено необхідністю швидкого й ефективного реагування на загрози [159, с. 401–417]. Однак, як було зазначено вище, важливим є суворе дотримання норм, що стосуються прав осіб, які проходять через ці суди, оскільки відсутність таких механізмів може призвести до порушень прав людини, а також вказує, що Ізраїль, зокрема, показав, як важливо зберігати баланс між національною безпекою та правами затриманих осіб у межах спеціальних військових судів. Отже, цей досвід може стати корисним для України, де питання національної безпеки є надзвичайно важливим, водночас підкреслено, що необхідно розробити чіткі правові механізми, які забезпечують справедливість судового процесу навіть у кризових умовах, щоб уникнути можливих зловживань.

Важливим аспектом функціонування судів у кризових умовах є їх інтеграція у ширшу правову систему з урахуванням міжнародних стандартів. Наприклад, Л. Р. Хелфер [160, с. 134–141] підкреслює, що європейські механізми контролю й моніторингу є ефективними інструментами для забезпечення прав людини під час надзвичайних ситуацій, акцентує на важливості розвитку гнучких механізмів моніторингу та забезпечення виконання рішень судів, що є важливим навіть під час введення надзвичайних обмежень, а також зазначає, що національні суди повинні працювати в тісній співпраці з міжнародними органами для забезпечення

прав людини на всіх рівнях правосуддя, що є важливим для України, де наявність міжнародних гарантій може забезпечити стабільність правової системи під час надзвичайних ситуацій. Отже, урахування підходу зазначеного вище науковця сприяє збереженню ефективності судових механізмів, зменшуючи ризик порушень прав громадян і забезпечуючи виконання міжнародних зобов'язань.

Азійсько-Тихоокеанський регіон також надає корисні приклади організації судових процесів у кризових умовах. А. Д. Маккорт, Г. Саншайн, Л. Рутков [161, с. 243–244] розглядають, як судові системи Японії та Південної Кореї функціонували під час природних катастроф і інших криз. Наприклад, вони звертають увагу на важливість підготовки суддів і правників до дій в умовах надзвичайного стану, зокрема через спеціальні навчальні програми й підготовку кадрів, а також підкреслюють, що чіткі інструкції та навчання є критичними для підтримання ефективності судових органів під час кризових ситуацій. Зазначений досвід є цінним для України, де кризові ситуації можуть виникати не лише через воєнні загрози, але й через природні катастрофи, а впровадження таких програм в Україні може підвищити готовність правників до оперативних і ефективних дій в умовах різних типів надзвичайних ситуацій.

У контексті порівняльного аналізу функціонування правосуддя в умовах надзвичайних ситуацій важливу роль відіграє досвід Великої Британії, зокрема в аспекті зміни механізмів правосуддя під час терористичних загроз. Зокрема, Е. Дж. Кріддл і Е. Фокс-Десент аналізують, як Велика Британія змінювала свою судову практику після терористичних атак у Лондоні 2005 р., зазначають, що введення спеціальних повноважень для органів правопорядку та суддів у таких ситуаціях не повинно призводити до системних порушень прав людини, а також підкреслюють важливість запровадження тимчасових судових механізмів, які б забезпечували оперативність розгляду справ без порушення основних прав людини [162,

с. 56–72]. Таким чином, дослідження цих науковців дає змогу зрозуміти, як, застосовуючи обмеження, можна зберегти ефективність судового контролю та правосуддя в кризових умовах, оскільки Велика Британія є яскравим прикладом того, як спеціальні правові режими можуть функціонувати в межах національної системи правосуддя без шкоди для демократичних принципів. Зокрема, цей досвід підкреслює важливість чіткої регламентації тимчасових заходів для забезпечення балансу між безпекою та правами людини під час надзвичайних ситуацій.

Аналіз судових процедур в умовах надзвичайних ситуацій є невід'ємною частиною вивчення механізмів правосуддя під час воєнних конфліктів. Наприклад, А. Нолькемпер розглядає досвід Німеччини, де суди під час різних воєнних конфліктів відігравали важливу роль у захисті прав осіб, що потрапили під військові дії. Він також зазначає, що однією з головних проблем у таких умовах є забезпечення доступу до суду для осіб, які перебувають у зонах бойових дій або під контролем окупаційних сил, й водночас підкреслює важливість незалежності судів навіть під час війни, адже суди мають бути тією інституцією, яка може забезпечити захист прав людини і запобігти зловживанням з боку органів влади [163, с. 172–179]. Таким чином, праця цього науковця є важливою для розуміння того, як судова система повинна діяти в умовах надзвичайного стану, забезпечуючи ефективність і справедливість навіть у воєнний час, а також демонструє необхідність розвитку адаптованих механізмів правосуддя, що враховують специфіку військових умов і забезпечують захист прав цивільних осіб у зонах конфлікту.

На міжнародному рівні проблема правосуддя в умовах надзвичайного стану є предметом численних досліджень. Так, Р. Сенак розглядає принципи, які повинні керувати правосуддям під час надзвичайних ситуацій, акцентує увагу на важливості збереження елементів справедливості у всіх судових процесах, навіть коли держави запроваджують надзвичайний стан для

боротьби з терористичними загрозами чи військовими конфліктами, розглядає вплив обмежень на права людини, запроваджених у Франції під час війни, і порівнює це з реакцією інших європейських держав, а також вказує, що для забезпечення правосуддя в таких умовах потрібно мати чіткі нормативні межі, які забезпечують баланс між державними інтересами і правами осіб [164]. Отже, дослідження зазначеного науковця є корисним для оцінки можливостей застосування міжнародних принципів в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, що підкреслює необхідність забезпечення механізмів контролю за надзвичайними заходами, щоб уникнути зловживань і забезпечити захист прав людини навіть у найбільш складних обставинах.

На досвіді Франції важливе значення має вивчення того, як країна пристосувала свою правову систему до нових викликів, зокрема під час боротьби з тероризмом після нападів у Парижі 2015 р. Так, М. Геген аналізує, як Франція адаптувала свою правову систему до нових викликів, запровадивши спеціальні антикризові заходи, зокрема зміни до кримінального кодексу та створення спеціальних судових органів. Він також зазначає, що важливою частиною цього процесу була організація судових процедур для боротьби з тероризмом, яка враховувала специфіку злочинів, пов'язаних із організованою злочинністю та радикалізацією, а також підкреслює, що забезпечення безпеки держави не повинно порушувати основні принципи правосуддя і що судова система повинна залишатися доступною для громадян навіть в умовах надзвичайного стану, що є важливим для розуміння того, як Франція зберігає принципи правосуддя в умовах гострих загроз [165, с. 280–288]. Отже, у дослідженні науковець підкреслює необхідність збалансованого підходу до правосуддя, який забезпечує не лише ефективність боротьби з тероризмом, але й захист прав та свобод громадян.

Крім того, аналіз практики правосуддя в умовах війни є важливим для формулювання стратегії відновлення правопорядку в післявоєнний період. Наприклад, К. Кемпбелл досліджує, як міжнародне право підтримує відновлення правосуддя в післявоєнних країнах, зокрема в Східній Європі, й наголошує, що важливим є не тільки відновлення інституцій, а й адаптація судових органів до нових політичних реалій, які виникають після конфлікту [166, с. 633–647]. При цьому особливу увагу у дослідженні він приділяє розвитку механізмів справедливості, які повинні забезпечити покарання злочинців і гарантувати права жертв війни. Отже, вивчення цього досвіду є актуальним для України, де після закінчення воєнних дій правова система повинна буде працювати на відновлення справедливості, забезпечення прав громадян і покарання винних. Крім того, цей процес потребує створення ефективних механізмів для вирішення правових питань, пов'язаних із відшкодуванням збитків, реабілітацією постраждалих і відновленням суспільної довіри до судової системи.

Дослідження застосування спеціальних правових режимів для забезпечення правосуддя під час надзвичайних ситуацій також знаходить відображення в роботах, що аналізують підходи до прав людини. Зокрема, М. Флорчак-Вонтор, Ф. Гардош-Орош, Й. Малірж і М. Штойер порівнюють практики різних країн у застосуванні правових обмежень під час надзвичайних ситуацій, зокрема в умовах терористичних загроз [167]. Вони акцентують увагу на важливості суворих норм, що забезпечують дотримання прав людини, навіть коли запроваджуються надзвичайні правові режими, вказують, що країни повинні знаходити баланс між безпекою та правами осіб, особливо коли йдеться про обмеження прав в умовах національної загрози, що є важливим для розуміння того, як забезпечити права людини під час війни, зокрема в Україні. Крім того, дослідження зазначених вище науковців також підкреслює необхідність впровадження міжнародних

стандартів, що допомагають запобігати зловживанням та забезпечують ефективний контроль за надзвичайними заходами.

Дослідження особливостей судочинства в умовах надзвичайного стану у Скандинавських країнах є важливим джерелом для розуміння ефективних підходів до збереження правосуддя. Так, Т. Лаппі-Сеппяля розглядає, як судові системи Данії та Швеції працювали в умовах політичних криз, що виникали після терористичних атак або військових конфліктів, зазначає, що в цих країнах основним принципом було збереження рівноваги між безпекою держави і захистом прав осіб, й водночас підкреслює важливість транспарентності судових процесів, а також забезпечення доступу до правосуддя для всіх громадян, що є корисним для формулювання політики правосуддя в Україні, зокрема у контексті воєнного стану, де забезпечення доступу до судів є важливим навіть в умовах обмежень [168]. Отже, цей досвід підкреслює необхідність належного забезпечення судових механізмів, які працюють ефективно і прозоро, що сприяє збереженню довіри громадян до правової системи під час криз.

Таким чином, зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за умов надзвичайних ситуацій, зокрема воєнного стану, виявляє важливі практики та механізми, які можуть бути застосовані в Україні. Аналіз досліджень таких вчених, як Б. Хайо, С. Фойгт, К. А. Цепеда-Францезе і А. А. Рамірес-Альварес, Д. Коул та інших, чітко окреслює основні принципи, які повинні лежати в основі реформ у судовій сфері під час кризових умов. Наведене містить важливість забезпечення судової незалежності, яка є критичною для гарантування справедливості, навіть коли держава зіштовхується з надзвичайними викликами. Дослідження також вказують на необхідність гнучкості процедур, які дають змогу швидко адаптуватися до змін у правовому середовищі, зберігаючи при цьому стабільність судового процесу. При цьому важливим є і використання цифрових технологій, що можуть значно полегшити доступ до правосуддя

навіть в умовах обмеженого фізичного контакту, що особливо актуально під час воєнних конфліктів або пандемій. Крім того, одним із ключових аспектів є необхідність збереження прав людини навіть у найскладніших умовах, адже навіть у надзвичайних ситуаціях повинна існувати гарантія базових прав та свобод громадян. Вивчення цих практик є важливим кроком для розробки ефективної стратегії правосуддя в Україні, де питання забезпечення прав громадян і судової незалежності особливо актуальне в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Крім того, досвід Великої Британії, Франції, Німеччини, США, а також міжнародних механізмів, таких як Європейського суду з прав людини, показує, що при належному регулюванні та чітких правових межах судова система може функціонувати ефективно, навіть у кризових умовах, що є важливим орієнтиром для української системи правосуддя, зокрема в умовах воєнного стану, коли збереження судової незалежності та забезпечення прав людини є пріоритетними завданнями. Наприклад, досвід цих країн свідчить, що навіть у найскладніших умовах, таких як терористичні загрози або війна, суди можуть зберігати свою функціональність, якщо існують чітко визначені процедури та механізми контролю. Важливим є також те, що при збереженні належного балансу між безпекою держави та правами громадян, судова система не тільки здатна реагувати на нові виклики, але й забезпечувати основні права людини, навіть коли інші інституції змушені працювати в умовах обмежених можливостей. Для України це дослідження має особливу значущість, адже в умовах дії правового режиму воєнного стану потрібна система, яка одночасно зможе забезпечувати стабільність правосуддя та захищати громадян від зловживань, не допускаючи компромісів з основними демократичними цінностями.

Зокрема, вивчення цифрових трансформацій правосуддя в умовах надзвичайних ситуацій, як це показано в працях П. Ходж та інших дослідників, надає практичні рекомендації щодо впровадження інновацій для

забезпечення безперервності судового процесу за умов обмеженого фізичного контакту. Технології, такі як відеоконференції та електронні документи, можуть суттєво покращити доступність судочинства під час війни чи терористичних загроз, забезпечуючи правосуддя навіть в умовах, коли традиційні судові процедури стають неможливими або надзвичайно ускладненими. Зокрема, використання відеоконференцій допомагає здійснювати слухання справ без необхідності присутності учасників у суді, що є важливим у кризових ситуаціях, коли переміщення людей обмежено, а фізична присутність може становити небезпеку. Крім того, електронний обіг документів забезпечує швидкий обмін матеріалами справ, знижує ризики затримок у розгляді справ та мінімізує потребу в паперових документах, що є не тільки зручним, але й ефективним у той час, коли ресурси можуть бути обмежені. Отже, зазначені технології стають незамінними для забезпечення оперативності та ефективності судових процесів в умовах криз, а також для забезпечення доступу до правосуддя навіть в умовах надзвичайних ситуацій, коли традиційні методи роботи судів не можуть бути використані.

З огляду на зазначені дослідження для України необхідно впроваджувати правові та організаційні зміни, що сприятимуть стабільному функціонуванню правосуддя навіть в умовах війни, обмеження прав і свобод громадян. Окреслений підхід допоможе зберегти ефективність судової системи в умовах постійних викликів та змін, пов'язаних із кризовими ситуаціями, при цьому важливо також враховувати міжнародні стандарти та адаптувати їх до національних умов, щоб забезпечити ефективний механізм правосуддя в кризовий період, зберігаючи баланс між безпекою та правами людини. Зокрема, наведене означає необхідність розробки чітких нормативних актів, які регулюватимуть застосування надзвичайних заходів, забезпечуючи при цьому належний рівень судового контролю за їх виконанням. Крім того, повинна бути створена система, що забезпечить доступ до правосуддя для всіх громадян, навіть під час обмежень або

відсутності фізичної присутності суддів і учасників процесу. Важливим аспектом є також навчання та підготовка суддів і правників до роботи в умовах криз, щоб вони мали необхідні знання та навички для застосування законодавства в екстремальних ситуаціях. Тож, наведені кроки допоможуть підтримувати стабільність правової системи та забезпечити захист прав людини навіть у складні часи.

Отже, зарубіжний досвід функціонування правосуддя в умовах надзвичайних ситуацій має велике значення для формулювання стратегії впровадження ефективних змін в Україні під час воєнного стану. Зокрема, пропонується:

1. Забезпечення судової незалежності. Дослідження Б. Хайо і С. Фойгт показує, що у надзвичайних ситуаціях критично важливо зберігати незалежність судової влади, що є основою справедливості. Для України це означає необхідність внесення змін у правову систему, що дадуть змогу ефективно контролювати надзвичайні повноваження виконавчої влади, не порушуючи фундаментальні гарантії судового захисту. Запровадження чітких механізмів для підтримки судової незалежності в умовах дії правового режиму воєнного стану дозволить гарантувати справедливість та стабільність правосуддя, що особливо важливо в умовах дії правового режиму воєнного стану.

2. Гнучкість судових процедур та цифровізація. З досвіду К. А. Цепеда-Францезе і А. А. Рамірес-Альварес можна зробити висновок про необхідність гнучких судових процедур, які дають змогу швидко адаптуватися до змін у правовому середовищі. Для України це означає запровадження технологій, таких як відеоконференції та електронний документообіг, що допомагають забезпечити безперервність судового процесу навіть в умовах обмеженого фізичного контакту. Зазначені технології не лише покращать доступність правосуддя під час війни, але й

зменшати навантаження на судову систему, даючи змогу оперативно реагувати на виклики.

3. Забезпечення балансу між безпекою та правами людини. Практика Д. Коул вказує на важливість чіткого розмежування між необхідністю забезпечення безпеки держави та захистом прав людини. Україні потрібно розробити чіткі механізми судового контролю, щоб у надзвичайних ситуаціях уникати зловживань і порушень прав громадян. Розробка зазначених механізмів сприятиме забезпеченню справедливості навіть у найскладніших умовах, зберігаючи баланс між правами осіб та безпекою держави.

4. Використання міжнародних стандартів. Як показує дослідження А. Клепгем, інтеграція міжнародних стандартів у національні правові системи допомагає зберігати права людини навіть під час надзвичайних ситуацій. Україні слід адаптувати ці стандарти до своїх національних умов, зокрема щодо забезпечення доступу до правосуддя та захисту прав людини, навіть коли вводяться обмеження. Наведене адаптування допоможе створити ефективний механізм правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, що буде відповідати міжнародним вимогам.

5. Підготовка правників до роботи в умовах криз. На основі досліджень А. Д. Маккорт, Г. Саншайн, Л. Рутков можна зробити висновок, що підготовка суддів та правників до роботи в умовах надзвичайного стану є важливим аспектом для ефективного функціонування судової системи в кризових умовах. Україні необхідно розробити спеціалізовані програми для суддів і правників, щоб підвищити їхню готовність швидко адаптуватися до змін і приймати рішення в умовах війни чи інших надзвичайних ситуацій, що забезпечить безперервність судового процесу та захист прав громадян під час криз.

6. Упровадження тимчасових судових механізмів. Вивчення досвіду Великої Британії та Франції показує, що впровадження спеціальних судових

механізмів допомагає оперативно реагувати на загрози без шкоди для прав людини. Україні слід розглянути можливість створення спеціалізованих судів для розгляду справ, пов'язаних із тероризмом, або інших надзвичайних ситуацій, що збереже справедливість, знижуючи ризики зловживань під час надзвичайного стану.

7. Інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство. Дослідження Л. Р. Хелфер показує, що інтеграція міжнародних стандартів у національну правову систему є необхідною для забезпечення прав людини під час кризових ситуацій. Україні потрібно розробити правові механізми, які регулюють застосування надзвичайних заходів, одночасно дотримуючись міжнародних стандартів прав людини, що сприятиме створенню стабільної правової системи, яка зможе ефективно функціонувати під час воєнного стану та інших криз, зберігаючи основні права громадян [169].

Таким чином, зарубіжний досвід функціонування правосуддя в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема під час воєнного стану, виявляє важливі практики, які можуть бути корисними для України. Вивчення досліджень Б. Хайо, С. Фойгт, К. А. Цепеда-Францезе і А. А. Рамірес-Альварес, Д. Коул та інших дослідників показує, що ключовими чинниками стабільності судової системи є забезпечення судової незалежності, адаптація судових процедур до нових умов, застосування цифрових технологій для підтримки безперервності судового процесу та збереження прав людини навіть у кризових ситуаціях. Водночас досвід країн, таких як Велика Британія, Франція, Німеччина та США, вказує на важливість чітко визначених правових механізмів для підтримки балансу між безпекою та правами громадян, а також на необхідність забезпечення належного контролю за виконавчою владою. Україна може скористатися цими міжнародними практиками для адаптації своєї правової системи до умов воєнного стану, забезпечивши ефективність правосуддя, захист прав людини та стабільність судової системи навіть під час надзвичайних викликів. Крім того,

впровадження спеціалізованих судових органів, підготовка суддів до роботи в кризових умовах та інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство допоможуть забезпечити належне функціонування правосуддя в умовах війни або інших надзвичайних ситуацій.

3.2. Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану

Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану є надзвичайно важливим аспектом для забезпечення ефективного функціонування судової системи в екстремальних умовах. Зміни в судовій практиці повинні містити не лише нові законодавчі акти, але й адаптацію процедурних механізмів до умов війни. Важливим є вдосконалення діяльності судової системи України для розгляду справ, пов'язаних із війною, зокрема для військових злочинів та порушень прав людини, що збереже стабільність правосуддя в умовах масових соціальних змін, пов'язаних з війною, забезпечуючи при цьому відновлення справедливості у найскладніших випадках, а також інтеграція цифрових технологій є важливою складовою задля підтримки доступу до правосуддя навіть за обмежених фізичних умов. Крім того, використання онлайн-слухань та електронних сервісів для подання документів і обміну матеріалами є необхідністю для збереження функціональності судової системи в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Державна політика у сфері правосуддя в умовах воєнного стану є комплексною діяльністю органів державної влади, спрямованою на забезпечення безперервності здійснення правосуддя, захист прав людини та збереження інституційної спроможності судової системи в екстремальних

умовах. Вона охоплює стратегічне планування, координацію між гілками влади, визначення пріоритетів судового адміністрування та адаптацію процесуальних механізмів до нових умов. Пріоритетними є створення правових норм, які дають змогу зберігати стабільність у роботі судів та забезпечують можливість оперативного реагування на нові виклики. Урахування вимог безпеки та міжнародних стандартів є ключовим аспектом у формуванні стратегії правосуддя в умовах війни. Крім того, важливою складовою є врахування соціальних потреб і надання правової допомоги громадянам, які перебувають у зоні бойових дій або стали внутрішньо переміщеними особами. Система правосуддя має не лише захищати основоположні права людини, але й адаптуватися до особливих обставин, що виникають під час військового конфлікту.

Одним із найважливіших елементів реалізації державної політики є вдосконалення діяльності судової системи України для розгляду військових злочинів і порушень прав людини, які мають працювати відповідно до змінених процесуальних норм і мати необхідні ресурси для швидкого й ефективного розгляду справ. Зокрема, необхідно створити суди, які зможуть ефективно працювати в умовах переміщення населення, зруйнованої інфраструктури та загрози для безпеки суддів і учасників процесу. Водночас важливим є впровадження спеціальних процесуальних процедур для оперативного реагування на порушення прав людини, вчинені в умовах збройного конфлікту. Завдяки цьому забезпечується можливість швидко розглядати складні справи, зберігаючи при цьому права учасників процесу на захист. Крім того, важливою є система кризового управління судовими органами, яка містить механізми перенесення справ між судами, зміну територіальної юрисдикції та адаптацію судових процедур до надзвичайних умов, що збереже доступ до правосуддя навіть у найскладніших ситуаціях.

Уведення цифрових технологій є однією з ключових складових для забезпечення безперервності правосуддя в умовах дії правового режиму

воєнного стану. При цьому використання електронних платформ для проведення судових слухань, подачі позовів та обміну документами сприяє підтримці стабільної роботи судів в умовах обмежених фізичних можливостей та ризиків для інфраструктури. Так, цифровізація правосуддя дає змогу знизити навантаження на суддів та працівників судових установ, зменшуючи час, необхідний для обробки справ. Крім того, вона створює можливість для громадян подавати позови та отримувати правову допомогу без необхідності фізично відвідувати суди. Важливим є також впровадження нових інструментів для збору та зберігання доказів, особливо в умовах бойових дій, коли матеріальні носії можуть бути пошкоджені або втрачені. При цьому застосування електронних доказів, а також відповідні гарантії їх автентичності є необхідністю для забезпечення справедливості в умовах дії правового режиму воєнного стану, а цифрові технології також дають змогу забезпечити більш широкий доступ до правосуддя, особливо для осіб, які через бойові дії або переміщення не можуть звернутися до суду особисто.

Один із основних напрямів удосконалення правових засад правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану є удосконалення кримінального процесу, який має враховувати специфіку ситуації та гарантувати ефективність розслідування злочинів, скоєних під час війни. Особливу увагу слід приділяти забезпеченню прав підозрюваних і обвинувачених, адже під час війни можуть виникати ситуації, коли оперативність розслідування може суперечити необхідності дотримання прав людини. Зокрема, у законодавстві має бути закріплено спеціальні процедури, які дають змогу продовжувати терміни розслідування і забезпечувати змагальність сторін. Водночас необхідно гарантувати дотримання принципу презумпції невинуватості та право на захист для всіх осіб, які є учасниками кримінального процесу. Одночасно держава повинна забезпечити належні умови для розгляду справ у судах, зокрема враховуючи можливість переміщення судових установ у різні регіони, при цьому пріоритетним має бути забезпечення своєчасного

розгляду справ, особливо у тих випадках, де йдеться про порушення прав військових осіб або громадян, які потрапили під вплив військового конфлікту.

Удосконалення організаційного механізму функціонування судової влади є важливим етапом у реалізації правосуддя під час війни. Тобто необхідно забезпечити правильне управління судовими установами, зокрема змістити територіальну юрисдикцію, щоб максимально оптимізувати процеси та зберегти ефективність судової системи. Ключовим є не лише фізичне перенесення судових установ у безпечніші райони, а й інтеграція нових інформаційних систем для забезпечення більшої прозорості роботи судів. У цьому контексті також варто звернути увагу на кібербезпеку, яка є надзвичайно важливою для захисту персональних даних та збереження матеріалів справ, що обробляються судами. Крім того, важливою є організація безпеки суддів і учасників процесу, зокрема враховуючи можливі загрози від бойових дій, при цьому потрібно створити спеціалізовані механізми збереження матеріалів судових справ, які можуть постраждати через руйнування інфраструктури. Зокрема, зусилля повинні бути спрямовані на підтримку стабільної роботи судів навіть у разі погіршення ситуації, щоб громадяни мали змогу звертатися до суду для захисту своїх прав у найскладніші моменти.

Крім того, в умовах дії правового режиму воєнного стану ключовим аспектом функціонування правосуддя є забезпечення доступу до суду навіть у найскладніших обставинах, при цьому, оскільки багато судових установ може бути пошкоджено або перенесено в інші регіони, необхідно забезпечити юридичну можливість для осіб, що опинилися в кризових зонах, звертатися до судів. Також важливим є створення тимчасових судових органів або мобільних суддівських груп, які можуть працювати в умовах бойових дій, підтримуючи правопорядок. Крім того, ефективне використання дистанційних технологій дає змогу мінімізувати перерви у

здійсненні правосуддя, надаючи доступ до судових засідань онлайн, що забезпечить рівність усіх сторін у процесі, незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження, і підвищить ефективність роботи судів.

Іншим важливим аспектом є належне фінансування та ресурсне забезпечення судової системи в умовах дії правового режиму воєнного стану. Судова влада повинна залишатися фінансово стабільною для забезпечення своєчасного виконання судових рішень. Зокрема, передбачається необхідність виділення спеціальних коштів для покриття витрат на інфраструктуру судів, закупівлю технічних засобів для цифровізації та забезпечення безпеки суддів. Водночас важливою складовою є також створення резервних фондів для підтримки працівників судової системи в умовах загрози безпеці, що дасть змогу судовим органам швидко адаптуватися до кризових умов, продовжуючи виконувати свої функції з мінімальними перебоями, оскільки це є критично важливим для відновлення правопорядку після закінчення бойових дій.

Не менш важливою є організація правової допомоги для осіб, які стали жертвами війни, зокрема для внутрішньо переміщених осіб та тих, хто постраждав від військових злочинів. У цей період особливо важливо, щоб правова допомога була доступною для всіх, хто її потребує, зокрема через створення спеціалізованих програм допомоги жертвам війни, що містить створення юридичних центрів, де постраждалі можуть безкоштовно отримати консультації та підтримку стосовно подачі позовів до суду, а системна організація таких центрів і мобільних груп юристів дасть змогу швидко вирішувати нагальні питання і забезпечить належний рівень правового захисту для всіх громадян, які постраждали від наслідків війни.

Окремо слід розглянути необхідність удосконалення механізмів контролю за діяльністю органів виконавчої влади в умовах дії правового режиму воєнного стану. Наразі органи влади мають значно більші повноваження, що може призвести до порушень прав людини або

зловживань. Для запобігання цьому вкрай важливо зміцнити механізми судового контролю за діяльністю виконавчих органів, забезпечуючи можливість швидко реагувати на порушення. Наприклад, суди можуть бути наділені додатковими повноваженнями для перевірки рішень органів виконавчої влади, які стосуються обмеження прав і свобод громадян, що дасть змогу запобігти зловживанням та не допустити порушень прав людини, зберігаючи баланс між державними інтересами та правами особи.

Збереження принципу незалежності суддів в умовах дії правового режиму воєнного стану також є важливим аспектом удосконалення правових засад правосуддя. Хоча в умовах дії правового режиму воєнного стану можуть бути введені тимчасові обмеження або зміни в законодавстві, принцип незалежності суддів не повинен піддаватися компромісу, що забезпечить не лише справедливість розгляду справ, а й збереження довіри до судової влади з боку громадян. Також наголошується, що у цей період особливо важливо забезпечити безпеку суддів і членів їхніх родин, оскільки їхня незалежність може стати мішенню для впливу з боку зовнішніх чи внутрішніх сил, тому надання суддям необхідних гарантій безпеки та захисту є одним із важливих елементів, який забезпечить стабільність судової системи в кризових умовах.

Не можна забувати і про необхідність підтримки кадрової стабільності в судовій системі, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану багато суддів та інших працівників судової системи можуть опинитися під фізичними загрозами або бути вимушені залишити свої робочі місця через переміщення або інші обставини. Тому важливо створити систему заохочень та гарантій, які дадуть змогу суддям і працівникам судів працювати без страху за своє життя і безпеку їхніх родин, що містить не лише фізичну охорону, а й юридичний захист для тих, хто продовжує виконувати свої обов'язки в умовах війни. Отже, пропонована система гарантій допоможе

зберегти кадри в судовій системі, забезпечуючи стабільність та безперебійне функціонування правосуддя навіть в екстремальних умовах.

Зазначається, що особливою проблемою, що виникає в умовах дії правового режиму воєнного стану, є збереження юридичної визначеності та стабільності правосуддя. Зокрема, зміни в законодавстві, запровадження тимчасових норм та оперативні рішення часто мають непередбачувані наслідки, що ускладнює тлумачення правових норм та їх застосування на практиці, при цьому важливою умовою збереження правової визначеності є чітке визначення меж тимчасових змін у судовій практиці, особливо коли йдеться про обмеження прав громадян. У цьому контексті судова система повинна працювати в межах, де зміни в законодавстві та процесуальних нормах є тимчасовими, щоб після припинення воєнного стану судова практика могла бути повернена до звичайних процедур, а збереження правової визначеності допомагає підтримати довіру громадян до судової системи, що є критичним в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Одним із важливих аспектів удосконалення правосуддя є гарантування рівного доступу до суду для всіх громадян, включно найбільш уразливі групи, такі як військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи та особи, які постраждали від бойових дій. У цьому контексті необхідно створити умови для максимальної доступності правосуддя, включно забезпечення безперебійної роботи судів, можливість звернення до суду без фізичної присутності та гарантування прав на ефективний захист навіть у надзвичайних умовах, що міститиме організацію спеціальних мобільних судових органів, які можуть виїжджати в зони бойових дій, а також забезпечення доступу до правової допомоги через цифрові канали, що дасть змогу не лише зберегти правосуддя в екстремальних умовах, а й забезпечити рівність прав громадян, незважаючи на їхній соціальний статус чи місце перебування.

Для забезпечення ефективного правосуддя важливо створювати механізми моніторингу та контролю за діяльністю органів влади, зокрема щодо обмежень прав громадян під час дії правового режиму воєнного стану. Адміністративний контроль за діями виконавчих органів є необхідним для попередження зловживань та порушень прав людини в умовах надзвичайного режиму, що містить створення незалежних органів, які б здійснювали перевірку рішень органів виконавчої влади та надавали громадянам можливість оскаржити неправомірні дії. Зазначені органи повинні мати змогу ефективно реагувати на порушення прав людини, забезпечуючи правовий захист навіть у надзвичайних ситуаціях, а механізми контролю повинні бути інтегровані в судову систему, що допоможе забезпечити відповідальність органів влади за свої рішення та дії, зберігаючи баланс між безпековими потребами та правами людини.

Крім того, важливим аспектом є підтримка моральної та професійної стійкості суддів і працівників судової системи. У складні часи війни судді та інші учасники судового процесу можуть зазнавати сильного стресу через загрози їхньому життю та безпеці, що може впливати на їхню здатність працювати ефективно. Тому важливо забезпечити спеціальні програми підтримки, включно психологічну допомогу та правовий захист для суддів, щоб вони могли виконувати свої обов'язки без страху перед наслідками, а підвищення професійної стійкості суддів також містить постійну підготовку та навчання, щоб вони могли швидко адаптуватися до нових правових реалій, зокрема до нових процесуальних норм, пов'язаних із воєнним станом. Отже, запропоновані заходи забезпечать стабільність судової влади в умовах війни, що є необхідним для відновлення правопорядку після завершення бойових дій.

Таким чином, правові та організаційні засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану полягають у такому:

1. Забезпечення доступу до правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. Для забезпечення доступу до суду в екстремальних умовах війни необхідно створити спеціалізовані судові органи, що працюватимуть в умовах бойових дій, зокрема для розгляду справ військових злочинів та порушень прав людини. Важливим є впровадження дистанційних судових слухань та електронних сервісів для подання документів і обміну матеріалами, що дасть змогу громадянам звертатися до суду без фізичної присутності, навіть якщо вони перебувають у кризових зонах або переселені через бойові дії.

2. Фінансова стабільність судової системи. Для забезпечення безперебійної роботи судів в умовах війни необхідно виокремлювати спеціальні кошти для підтримки інфраструктури судових органів, закупівлі технічних засобів для цифровізації, забезпечення безпеки суддів та працівників судів, що адаптує судову систему до нових умов без втрати ефективності та надавати своєчасний доступ до правосуддя.

3. Організація правової допомоги для постраждалих від війни. Для надання правової допомоги особам, що постраждали внаслідок війни, необхідно створити юридичні центри, де постраждалі можуть отримати безкоштовні консультації та допомогу стосовно подачі позовів. Важливою частиною цього є створення мобільних груп юристів, які надаватимуть допомогу внутрішньо переміщеним особам та тим, хто перебуває в зонах бойових дій.

4. Контроль за діяльністю органів влади та забезпечення прав людини. Для запобігання зловживанням з боку органів виконавчої влади в умовах дії правового режиму воєнного стану важливо створити механізми судового контролю за їх діяльністю. Спеціалізовані органи, наділені повноваженнями для перевірки рішень органів влади, повинні гарантувати, що будь-які обмеження прав громадян будуть відповідати нормам закону та міжнародним стандартам прав людини.

5. Збереження незалежності суддів та безпеки суддівської системи. Для забезпечення безпеки суддів в умовах війни необхідно створити спеціальні програми захисту, що містять фізичну охорону та юридичний захист суддів і їхніх родин, оскільки це є важливим для підтримання незалежності суддів, що є основною гарантією справедливого розгляду справ, а також для забезпечення стабільності судової системи в екстремальних умовах.

6. Кадрова стійкість та професійна підтримка суддів. В умовах дії правового режиму воєнного стану судова система повинна забезпечити кадрову стабільність через створення умов для професійної стійкості суддів. Пропоноване містить психологічну підтримку для суддів, регулярне навчання та підготовку до роботи в умовах надзвичайного стану. Підвищення професійної стійкості є запорукою ефективної праці суддів навіть у найскладніших умовах дії правового режиму воєнного стану.

7. Правова визначеність та стабільність судової практики. Для забезпечення стабільності правосуддя важливо чітко визначити межі тимчасових змін у правовому регулюванні під час війни, що дасть змогу уникнути правових колізій та непорозумінь, які можуть виникнути через швидку зміну законодавства та процесуальних норм. Забезпечення правової визначеності допоможе зберегти довіру громадян до судової системи та ефективно реагувати на нові виклики, пов'язані з війною.

8. Цифровізація судочинства для підвищення ефективності. Інтеграція цифрових технологій у судову практику, зокрема через впровадження електронних платформ для подачі позовів, участі в слуханнях та обміну доказами, значно підвищує ефективність роботи судів, що забезпечує зниження навантаження на суддів та зменшує час, необхідний для обробки справ, що є критичним під час війни, коли суди можуть працювати в умовах обмежених ресурсів.

9. Зміни в кримінальному процесі під час воєнного стану. В умовах дії правового режиму воєнного стану необхідно адаптувати кримінальний

процес, щоб забезпечити ефективне розслідування та судовий розгляд справ, пов'язаних із порушеннями прав людини, що сталися під час бойових дій. Важливо також впровадити спеціальні процедури, які дадуть змогу продовжувати терміни розслідування і відповідати на швидко змінювані обставини війни, зберігаючи при цьому права обвинувачених та підозрюваних.

10. Підвищення кадрової підготовки суддів для роботи в кризових умовах. В умовах дії правового режиму воєнного стану судді повинні бути готовими до роботи в екстремальних ситуаціях, тому важливим є підвищення рівня їх професійної підготовки, що містить як загальне навчання з питань правозастосування в умовах дії правового режиму воєнного стану, так і специфічне навчання щодо застосування нових процесуальних норм, таких як дистанційні слухання або робота з електронними доказами.

Таким чином, на основі викладеного можна зробити висновок про те, що в умовах дії правового режиму воєнного стану Україні необхідно адаптувати правосуддя до нових реалій, зокрема через удосконалення діяльності судової системи України для розгляду військових злочинів, впровадження цифрових технологій для забезпечення доступу до правосуддя, а також удосконалення механізмів судового контролю за діяльністю органів влади. Зокрема, важливо забезпечити безпеку суддів, кадрову стабільність та збереження правової визначеності, щоб уникнути правових колізій. Професійна підтримка суддів, зокрема через психологічну допомогу та навчання, є критично важливою для підтримки їх ефективності в кризових умовах. Крім того, необхідно запровадити спеціальні кримінальні процедури та механізми правового захисту для постраждалих від війни, забезпечуючи рівність і справедливість для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи місцезнаходження.

Висновки до розділу 3

1. Узагальнено зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за надзвичайних умов, відповідно до якого забезпечення судової незалежності, адаптація судових процедур до змінюваних умов та використання цифрових технологій для підтримки безперервності судового процесу є ключовими аспектами стабільності правосуддя в кризових ситуаціях. Визначено, що важливими є також чітко визначені правові механізми для балансу між безпекою держави та правами людини, що дають змогу ефективно реагувати на виклики, не порушуючи основних прав громадян. Зазначається, що досвід розвинених країн підкреслює необхідність підготовки правників до роботи в умовах надзвичайних ситуацій, що є важливим для підтримання ефективності судових органів у періоди криз.

2. Запропоновано напрями вдосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, які полягають в удосконаленні діяльності судової системи України для розгляду справ, пов'язаних із військовими злочинами та порушеннями прав людини. З'ясовано, що важливими є також впровадження цифрових технологій для забезпечення доступу до правосуддя, зокрема через дистанційні судові слухання та електронні сервіси. Наголошено на необхідності забезпечення безпеки суддів та кадрової стабільності, створивши програми захисту і підтримки для суддів, що працюють в умовах дії правового режиму воєнного стану. Крім того, критично важливо адаптувати кримінальний процес до специфіки війни, зберігаючи баланс між оперативністю розслідувань та правами осіб.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності, змісту й особливостей адміністративно-правових засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, а також в обґрунтуванні напрямів їх удосконалення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій.

1. Аргументовано, що правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні є складним об'єктом адміністративно-правового регулювання, що поєднує конституційну незалежність судової влади з адаптивними адміністративно-правовими механізмами. При цьому адміністративно-правові норми повинні забезпечувати мінімальні стандарти доступу до суду, дотримання принципу пропорційності та збереження процесуальних гарантій, зокрема в умовах цифровізації та кризових ситуацій. Крім того, ефективне адміністративно-правове регулювання потребує гармонізації національних норм з міжнародними стандартами прав і свобод людини та інтеграції інструментів захисту процесуальної надійності в умовах дії правового режиму воєнного стану.

2. Розглянуто поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. Встановлено, що державна політика України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану є комплексною системою стратегічних і оперативних рішень, спрямованих на забезпечення безперервності правосуддя та захист прав і свобод людини. Її зміст включає адаптацію процесуальних механізмів, організаційне управління судовою мережею, забезпечення правозахисних гарантій і реагування на соціальні та адміністративні спори в умовах збройної агресії. Особливостями цієї політики є поєднання антикризового управління з дотриманням конституційних засад правосуддя та міжнародних стандартів,

що забезпечує стабільність правопорядку і довіру до судової системи.

3. Опрацьовано правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, за результатами чого встановлено, що адміністративно-правові норми є основою для реалізації правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, визначаючи межі та процедури організації судової діяльності. При цьому ці норми спрямовані на забезпечення безперервності правосуддя, адаптацію судової системи до змін юрисдикції та впровадження цифрових технологій для покращення доступу до правосуддя. Це доводить, що чітко визначені адміністративно-правові норми забезпечують дотримання стандартів правосуддя та гарантують рівний доступ до судового захисту в умовах війни. Запропоновано вдосконалити організаційні механізми доступу до суду, щоб забезпечити правову визначеність, зберегти стандарти правосуддя та впровадити чіткі процедури для ефективної адаптації судової системи до умов війни.

4. Охарактеризовано адміністративно-правовий статус суб'єктів правосуддя в умовах воєнного стану. З'ясовано, що запровадження такого правового режиму суттєво змінює повноваження судових органів, прокуратури та інших структур. Доведено необхідність забезпечення балансу між безпекою та правами і свободами людини, чіткої нормативної регламентації повноважень суб'єктів правосуддя для запобігання зловживанням, а також удосконалення співпраці органів правосуддя з іншими державними структурами. Це забезпечить збереження функціональності судової системи через чітке визначення меж повноважень і належний контроль за реалізацією надзвичайних заходів, враховуючи обмеження прав та свобод громадян.

5. Визначено роль ДСА України в забезпеченні безперервності судового процесу в умовах дії правового режиму воєнного стану. Особливу увагу приділено впровадженню інноваційних технологій, зокрема цифровізації, організації дистанційного судочинства та адаптації судових процедур до нових реалій, що є критично важливим для збереження стабільності судової

влади та доступу громадян до правосуддя. Встановлено, що ефективність діяльності ДСА України залежить від координації з іншими державними органами, забезпечення фінансування судової системи в екстремальних умовах, розвитку механізмів правового захисту громадян та підвищення кваліфікації персоналу судової адміністрації, що є невід'ємною частиною процесу адаптації судової системи до умов воєнного стану, а також від подальшого реформування ДСА України через удосконалення адміністративного забезпечення судів, впровадження новітніх технологій для дистанційного судочинства, оптимізацію нормативно-правової бази та покращення координації між органами судової влади і державними структурами для забезпечення безперервного доступу до правосуддя.

6. Встановлено напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, серед яких адаптація судової системи та кримінального процесу до нових умов, створення спеціалізованих органів для розгляду справ про військові злочини. Це підвищить ефективність судочинства, інтеграцію цифрових технологій у судову систему з метою забезпечення доступу до правосуддя в умовах обмеженого фізичного контакту, рівень розвитку міжнародного правового співробітництва для підтримки високих стандартів правосуддя та правового контролю за виконанням міжнародних норм, а також покращить правову освіту та підготовку фахівців.

7. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану визначено як систему нормативно встановлених інструментів, способів і процедур організаційного, розпорядчого, контрольного та процесуального характеру, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування судової системи, законності діяльності уповноважених суб'єктів та захисту прав і свобод людини. З'ясовано, що зазначені засоби охоплюють організаційні й процесуальні зміни в діяльності органів правосуддя, спеціальні контрольні

процедури, а також установлені законом обмеження окремих прав і свобод, зокрема свободи пересування та доступу до суду. Обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів нагляду і контролю за законністю рішень, прийнятих в умовах воєнного стану, шляхом модернізації процедур перевірки діяльності органів виконавчої влади та органів правосуддя, запровадження ефективних засобів оцінювання законності й пропорційності адміністративних обмежень, а також забезпечення дотримання міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини.

8. Узагальнено зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері правосуддя за надзвичайних умов, відповідно до якого забезпечення судової незалежності, адаптація судових процедур до змінюваних умов та використання цифрових технологій для підтримки безперервності судового процесу є ключовими аспектами стабільності правосуддя у кризових ситуаціях. Визначено, що важливими є також чітко визначені правові механізми для балансу між безпекою держави та правами людини, що надає змогу ефективно реагувати на виклики, порушуючи основних прав і свобод громадян. Зазначено, що досвід розвинених країн свідчить про необхідність підготовки правників до роботи в умовах надзвичайних ситуацій, що є важливим для підтримання ефективності судових органів у кризові періоди.

9. Запропоновано напрями вдосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, які полягають у створенні спеціалізованих судових органів для розгляду справ, пов'язаних із військовими злочинами та порушеннями прав і свобод людини, впровадженні цифрових технологій для забезпечення доступу до правосуддя, зокрема через дистанційні судові засідання та електронні сервіси, забезпеченні безпеки суддів та кадрової стабільності через програми захисту та підтримки для суддів, які працюють в умовах воєнного стану, а також адаптації кримінального процесу до специфіки війни з метою збереження балансу між оперативністю розслідувань та правами осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сібільова Н. В. Еволюція поняття «правосуддя». *Питання боротьби зі злочинністю*. 2005. Вип. 10. С. 186–196.
2. Зайцева М. С. До проблеми визначення поняття «правосуддя». *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 10 груд. 2024 р. С. 327–329. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2024.2.94>.
3. Назаров І. В. Історичні особливості формування судової системи України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 19. С. 12–22.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.11.2025).
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 07.11.2025).
6. Єгорова В., Славко А. Гарантії суддівської незалежності та безсторонності: міжнародні стандарти та перспективи для України. *Ерліхівський журнал*. 2025. Вип. 14. С. 26–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-14.04>.
7. Kalynovskyi B., Kulyk T. Administration of justice in Ukraine as an indicator of modern constitutionalism. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. Vol. 27, no. 3. P. 32–40. DOI: <https://doi.org/10.56215/0122273.32>.
8. Копча В. В. Сутність та роль судового конституційного контролю: основні підходи до розуміння. *Часопис Київського університету права*. 2019. Вип. 2. С. 59–64. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2019.10>.

9. Ковальчук О. Цифровізація судочинства: інформаційна модель для оцінювання ступеня небезпеки, яку становлять ув'язнені для суспільства. *Вісник Кримінальної асоціації України*. 2024. № 1(31). С. 646–656. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.56>.
10. Коментар до Кодексу суддівської етики // Прилуцький міськрайонний суд Чернігівської області : сайт. URL: <https://pr.cn.court.gov.ua/sud2517/50/54535> (дата звернення: 14.11.2025).
11. Коваль М. П. Зміст адміністративно-правових основ правосуддя в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. Вип. 3. С. 94–100. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.3.17>.
12. Остащенко А. С. Поняття принципів адміністративного судочинства та їх система. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 80, ч. 1. С. 526–529. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.80>.
13. Лепіш Н. Я., Павлович-Сенета Я. П. Особливості правового статусу суду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 389–392. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/90>.
14. Ніколенко Л. М. Захист прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 91, ч. 1. С. 207–212. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.30>.
15. Косілова О. І., Кравченко К. В. Конституційний принцип незалежності суддів у захисті прав і свобод людини та громадянина. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 21–24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/4>.
16. Rawls J. A Theory of Justice: Original Edition. Harvard University Press, Belknap Press, 1971. 624 p.
17. Dworkin R. Law's Empire. Harvard University Press, 1986. 484 p.

18. Tucker E. W. The Morality of Law, by Lon L. Fuller. *Indiana Law Journal*. 1965. Vol. 40, iss. 2. Art. 5.
19. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія. Київ, 2011. 303 с.
20. Барбаш Д. К. Правосуддя: його сутність, соціальна основа та втілення в правовій системі України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2024. № 1. С. 85–93. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2024.1.10>.
21. Bratasyuk O. Administrative justice in Ukraine: basic principles and peculiarities of implementation in Ukraine under martial law. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 2. Pp. 23–32. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2023.2.4>.
22. Паскар А. Правове регулювання права на доступ до суду (на прикладі адміністративного судочинства). *Ерліхівський журнал*. 2021. Вип. 5. С. 54–60. DOI: <https://doi.org/10.32782/ehrichsjournal-2021-5.07>.
23. Кунєв Ю. Д. Правові принципи адміністративної діяльності та адміністративного судочинства в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 1 (62). С. 59–68. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.62.16483>.
24. Смокович М. І., Бевзенко В. М. Адміністративний процес України : теорія, практика : підручник / заг. ред. В. М. Бевзенка ; пер. з нім. і адап. Г. В. Рижкова. Київ : ВД «Дакор», 2020. 1346 с.
25. Mikheiev M. Administrative proceedings within the legal system of Ukraine: an examination of their division into conflict and non-conflict. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 6. Pp. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.6.9>.
26. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 18.11.2025).
27. Курило В.І. Захист прав іноземців та осіб без громадянства судами України. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2022. № 11. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/law2022/11/8395>.

28. Дояр Є. В. Норми адміністративно-процесуального права: поняття та окремі аспекти співвідношення із нормами матеріального адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 69. С. 272–280. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.46>.

29. Куйбіда А. А. Форми адміністративного судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 73, ч. 2. С. 43–50. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.38>.

30. Нецька Л. С., Якименко П. П. Функціонування адміністративного судочинства в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний вісник*. 2025. № 3 (76). С. 78–85. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.76.20522>.

31. Малихіна В. В. Вплив правового режиму воєнного стану на здійснення адміністративного судочинства. *Київський часопис права*. 2025. № 2. С. 253–258. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.34>.

32. Цицюра В. І. Адміністративно-правове регулювання особливих правових режимів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 751–756. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.112>.

33. Киришко О. В. Правове регулювання статусу ВПО в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 92, ч. 2. С. 185–193. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.2.24>.

34. Шкелебей О. В. Судовий контроль в адміністративному судочинстві як конституційна гарантія захисту прав у публічно-правовій сфері. *Київський часопис права*. 2025. № 3. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.3.37>.

35. Грутман Л. О. Електронне адміністративне судочинство: нові можливості для позивача. *Наукові горизонти: публічне право*. 2025. Вип. 12(17). С. 797–805. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-12\(17\)-797-805](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-12(17)-797-805).

36. Тихонова Д. С. Реалізація в умовах воєнного стану електронного адміністративного судочинства. *Соціальне право*. 2022. № 4. С. 80–85. DOI: <https://doi.org/10.32751/2617-5967-2022-04-13>.

37. Uhrynovska O., Vitskar A. Administration of Justice during Military Aggression against Ukraine: The “Judicial Front”. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. № 3(15). P. 194–202. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.3-n000310>.

38. Герич А. Й. Доступ до адміністративного правосуддя під час війни. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 227–232. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.42>.

39. Завидняк А. В. Доступ до адміністративного правосуддя в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 218–222. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.41>.

40. Тихонова Д. С. Реалізація в умовах воєнного стану електронного адміністративного судочинства. *Європейські перспективи*. 2023. № 3. С. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/EP.2023.3.3>.

41. Арсірій Р. Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність // Тальнівський районний суд Черкаської області : сайт. URL: <https://tl.ck.court.gov.ua/sud2317/pres-centr/general/1297475> (дата звернення 07.12.2025).

42. Ostapenko H. The Role of Legal Certainty Principle in Provision of Access to Justice in Ukraine in Wartime. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. № 3(20). Pp. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.3-a000306>.

43. Khotynska-Nor O., Legkykh K. Resolving conflicts of law during judicial proceedings: an empirical study of Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2024. Vol. 7, No. 4. Pp. 447–468. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-7.4-a000122>.

44. Krupchan O., Salmanova O., Makarenko N., Paskar A., Yatskovyna V. Access to Justice within Administrative Proceedings of Ukraine: Modern Realities and European Experience. *Cuestiones Políticas y Estratégicas*. 2023. Vol. 41, no. 77. Pp. 103–118. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.07>.

45. Менчинська М., Лук'янчиков Б. Електронні докази з блокчейн-систем під час воєнного стану: проблема допустимості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 92, ч. 4. С. 343–349. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.47>.

46. Литвин Н. А. Адміністративно-правові аспекти кадрового забезпечення діяльності Верховного Суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 90, ч. 3. С. 271–276. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.39>.

47. Кінах Я. В. Ідентифікація сутності та особливостей правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1 (34). С. 1112–1123. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.97>.

48. Rohatynska N., Rusniak V. *Features of the administration of justice in wartime conditions. Actual Problems of Law and Economy*. 2025. № 1. Pp. 152–159. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2025.01.152>.

49. Sereda O., Mamnitskyi V., Kornieva P., Cherevatenko I. New Steps of Digitalisation of Civil Justice in Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2024. Vol. 7, No. 1. Pp. 416–426. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-7.1-n000118>.

50. Кучук А. М., Кучук Д. Г. Конституційна демократія за екстраординарних умов: доктринальний вимір і роль суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 91, ч. 1. С. 196–201. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.28>.

51. Hlovyyuk I., Zavtur V., Shylo O. Criminal Proceedings in Ukraine under Martial Law: Legislative Novelties and Human Rights Challenges. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. Vol. 6, No. 2. Pp. 95–118. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.2-a000308>.

52. Кравцова М. О., Дацюк Т. К. Особливості роботи судів в умовах військового стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 390–394. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.72>.

53. Курило В. І., Курило І. В., Головій Л. О. Особливості правового статусу іноземців і осіб без громадянства в адміністративному судочинстві. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 3. С. 9–14.

54. Нечитайло С. В., Краковська А. Є. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2024. Т. 2, № 16. С. 97–101.

55. Kubal A., Oliinyk H. Inter Arma, Judicialis: Legal Bricolage and the Agency of Ukrainian Judiciary in Wartime. *Social & Legal Studies*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1177/09646639251396506>.

56. Kramarchuk N. Analysis and Evaluation of Legal Acts Adopted During Martial Law in the Context of the Formation of the State's Administrative and Legal Policy. *Actual Problems of Law*. 2025. Vol. 2, no. 42. Pp. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2025.02.042>.

57. Шляховчук М. В. Особливості дистанційної участі в судових засіданнях в умовах правового режиму воєнного стану. *Вісник Херсонського національного університету внутрішніх справ*. 2025. № 4. С. 229–243. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.4.18>.

58. Максименко Л. Конституційне право на справедливий суд в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-1-24-29>.

59. Лоскутов Т. О. Загальні питання правового регулювання особливого порядку кримінального провадження, обумовленого правовим режимом воєнного стану. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. Т. 3, № 1. С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2022-3-1-40-48>.

60. Нестерчук Л. П. Організація діяльності судів в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія:*

Юриспруденція. 2022. № 56. С. 27–34. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.56.27>.

61. Летнянчин Л. І., Яворський В. О. Обмеження в реалізації прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану через призму практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86, ч. 1. С. 220–225. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.32>.

62. Міщук І. В. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. *Львівський соціологічно-економічний журнал*. 2023. № 8. С. 73–85.

63. Фоменко А. Є. Правозастосування в умовах воєнного стану: виклики для національної правової системи. *Аналітично-правовий журнал*. 2025. № 2. С. 136–150. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.134>.

64. Popovych K. Citizens' access to justice during the introduction and implementation of the legal regime of martial law in Ukraine. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2023. Vol. 13, no. 3. Pp. 55–64. DOI: <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/3.2023.55>.

65. Терех О. Сучасні виклики здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану. *Вісник юридичного факультету Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 89, ч. 1. С. 427–431. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.60>.

66. Muzychuk O., Shopina I., Syadristaya I., Myroshnychenko Y. Judiciary and Legal Proceedings under Martial Law. *Lex Humana*. 2023. Vol. 15, no. 4. Pp. 364–373.

67. Гловюк І. В., Завтур В. А. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану: особливості та правове регулювання. *Проблеми правознавства*. 2022. № 5 (131). С. 45–58.

68. Prytyka Y., Zahrebelna B. Territorial Jurisdiction of Ukrainian Courts in the Conditions of Martial Law. *International Journal for Court Administration*. 2026. Vol. 16, no. 3. Art. 7. DOI: <https://doi.org/10.36745/ijca.625>.

69. Корольова В. В., Гапешко Т. С. Підстави, порядок, пропорційність і межі обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Legal Bulletin*. 2025. № 1 (15). С. 82–89. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-15-A12>.

70. Колтун Ю. М. Захист прав і свобод людини в адміністративному судочинстві в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 474–478. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.80>.

71. Popovych T., Baryska Ya., Maslyuk O., Peresh I., Pohoryelova Z. Restrictions on human rights and extraordinary legal regimes. *Social and Legal Studios*. 2024. Vol. 7, no. 1. Pp. 106–115. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals1.2024.106>.

72. Кінах Я. В. Поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 334–342. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.4.53>

73. Моїсеєнко Д. М. Цивільне судочинство: доступ в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 71. С. 366–369. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.62>.

74. Козакевич О., Романенко А. Аналіз функціонування адміністративного судочинства в сучасних умовах режиму воєнного стану. *Адміністративне право і процес*. 2024. № 2. С. 28–39. DOI: <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2024.2.03>.

75. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 389-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/ed20250514#Text> (дата звернення: 18.12.2025).

76. Legal analysis of the derogation made by Ukraine under Article 15 of the European Convention of Human Rights and Article 4 of the International Covenant on Civil and Political Rights. Council of Europe, 2022. 43 p.

77. Prytyka Y., Izarova I., Maliarchuk L., Terekh O. Legal challenges for Ukraine under martial law: protection of civil, property and labour rights, right to a fair trial, and enforcement of decisions. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022 Vol. 3, no. 15. Pp. 219–238. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-n000329>.

78. Щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану : рішення Ради суддів України від 05.08.2022 № 23 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text> (дата звернення: 20.12.2025).

79. Prytyka Y., Khotynska-Nor O. Courts of Ukraine in Wartime: Issues of Sustainable Functioning under Martial Law. *Revista Jurídica Portucalense*. 2022. Vol. 31. Pp. 218–240.

80. Курилін І. Р., Сопільник Л. С. Організаційні аспекти діяльності судів України в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 37. С. 62–69.

81. Фролова І. В. Сучасні виклики в рамках функціонування судів у цивільному судочинстві в умовах воєнного конфлікту. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32, № 3. С. 239–249. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-3-239>.

82. Керноз Н. Є., Присяжний В. В. Стан суддівського корпусу й доступ до правосуддя під час воєнного стану: реалії сьогодення. *Аналітично-правовий журнал*. 2023. № 6. С. 676–680. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.116>.

83. Вдовіна О. О. Використання електронного документообігу в системі судочинства України. *Вісник ХДАК*. 2015. Вип. 46. С. 82–91.

84. Богатчук Д. Перспективи розвитку електронного судочинства в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2025. Т. 15. С. 19–44. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2025.15.19-44>.

85. Загородній Є. О. Початок кримінального провадження та подальше проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Аналітично-правовий журнал*. 2025. Т. 3, № 4. С. 201–206. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.28>.

86. Ablamska V. V. Legislative amendments regarding criminal proceedings under martial law. *Law and Safety*. 2022. Vol. 85, no. 2. Pp. 140–148. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.13>.

87. Рогатинська Н., Русняк В. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 1. С. 152–158. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2025.01.152>.

88. Лазар У. Здійснення правосуддя в умовах війни. *Юридичний вісник*. 2023. Вип. 1. С. 9–27.

89. Korentsov O. Current Issues in the Application of the Provisions of the Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law” and Their Impact on the Administrative-Legal Status of Citizens During the Period of Martial Law. *Problems of Legality*. 2024. No. 167. Pp. 98–129. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.167.317976>.

90. Наливайко Л. Конституційне право на справедливий суд в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1 (128). С. 24–29.

91. Бех Ю. В., Башинський А. Р., Буков В. Д., Закалюжна В. С., Курило Р. С. Адміністративний процес в умовах воєнного стану. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18328805>.

92. Обрусна О., Гвоздик А. Адміністративне судочинство в умовах воєнного стану: виклики та перспективи розвитку // Проблеми правової

системи України : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., Черкаси, 15–16 трав. 2025 р. Черкаси : ЧДТУ, 2025. С. 80–83.

93. Крамарчук Н. Адміністративно-правове регулювання в умовах воєнного стану в Україні: виклики, ризики та напрями удосконалення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 3. С. 28–37. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2025.03.028>.

94. Мельник О. Д. Окремі питання здійснення адміністративного судочинства у період дії воєнного стану. *Полтавський правовий часопис*. 2023. № 2. С. 63–78. DOI: <https://doi.org/10.21564/2786-7811.2.297370>.

95. Безкровний Ю. А. Адміністративно-правовий режим воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 83, ч. 2. С. 139–142. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.2.19>.

96. Сахно А. П. Адміністративно-правове регулювання реалізації права на мирні зібрання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 79, ч. 2. С. 104–108. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.15>.

97. Лях Д. А., Меженська О. В. Адміністративне право та публічне управління України в умовах збройної агресії: між правом і безпекою. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 13. DOI: <https://doi.org/110.5281/zenodo.16566375>.

98. Кінах Я. В. Правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та місце серед них адміністративно-правових норм. *Наше право*. 2024. № 3. С. 539–547. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2024.3.73>.

99. Бабарицький О., Іващенко С. Правове регулювання воєнного і надзвичайного станів в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2025. № 1 (50). С. 121–130. DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2025-1\(50\)-10](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2025-1(50)-10).

100. Khotynska-Nor O., Bakaianova N., Kravchenko M. Prosecutor's Office of Ukraine Under Martial Law: Challenges, Trends. Statistical Data. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. Vol. 6, no. 3. Pp. 40–53. DOI: <https://doi.org/10.33327/ajee-18-6.3-a000303>.

101. Заверуха О. Виклики воєнного стану у правозастосовній діяльності судів // Восьмий апеляційний адміністративний суд : сайт. URL: https://8aa.court.gov.ua/sud4857/pres-centr/komentar_suddi/1490024 (дата звернення: 28.12.2025).

102. Костенюк Н. Основні форми та принципи взаємодії органів публічної влади з органами прокуратури в умовах воєнного стану. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2025. № 33. С. 274–281. DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb332025331765>.

103. Хомініч С. В. Принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 554–556.

104. Хомініч С. В. До питання про визначення адміністративно-правового статусу служби судової охорони. *Правові новели*. 2020. № 12, т. 3. С. 106–112.

105. Pavchuk I. The administrative and legal status of military administrations in Ukraine depending on the order of their creation. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 2. Pp. 91–98. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.2.16>.

106. Литвинчук О. І. Діяльність адміністративних органів в умовах воєнного стану: загальний концепт. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025, Вип. 5, ч. 2. С. 346–350. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.56>.

107. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 95–99. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13>.

108. Dynnyk I. Legislative regulation of administrative services in the conditions of martial law. *Ius Modernum*. 2024. Vol. 134, no. 3. Pp. 26–36. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(134\)03](https://doi.org/10.31617/3.2024(134)03).

109. Тяхтій М., Ющенко М. Виклики та перспективи надання адміністративних послуг у сфері реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану в Україні. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 30. С. 57–66. DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb302023295032>.

110. Соловйова О. В., Ковальчук Д. Р., Кундій А. Ю. Адміністративні послуги в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 421–424. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/99>.

111. Кожушко О. О. Щодо питання адміністративно-правового регулювання надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 1. С. 125–129. DOI: <https://doi.org/10.32782/39221441>.

112. Биков І. О. Надання адміністративних послуг в Україні: теоретичний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2023. Т. 34 (73), № 5. С. 109–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.5/19>.

113. Андріанов І. О. Адміністративні послуги на місцевому рівні як об'єкти публічного управління. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 4. С. 9–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765x/2024-4-1>.

114. Kinakh Y. Administrative and legal status of subjects implementing the state policy of Ukraine in the field of justice under the legal regime of martial law. *Journal of Law and Social Sciences «Legal, Economic Science and Praxis»*. 2025. No. 16. Pp. 25-30. (Hungary). URL: <https://lesp.hu/administrative-and-legal-status-of-subjects-implementing-the-state-policy-of-ukraine-in-the-field-of-justice-under-the-legal-regime-of-martial-law/>

115. Лопушинський Т. А. Концептуальні засади визначення ролі державної судової адміністрації України у організаційному забезпеченні правосуддя. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2020. Т. 24. С. 184–189. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo>.

116. Лопушинський Т. А. Роль державної судової адміністрації України в організаційному забезпеченні правосуддя. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4 (37). С. 33–44. DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4\(37\)-3](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4(37)-3).

117. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 06.12.2025).

118. Борко А. Л. Адміністративно-правове регулювання статусу і повноважень державної судової адміністрації України. *Форум права*. 2013. № 3. С. 53–59.

119. Татулич І. Ю. Комунікація із судом в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 151–154. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/35>.

120. Манюк Д. В. Роль державної судової адміністрації України у фінансовому забезпеченні місцевих судів: необхідність реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 90, ч. 5. С. 35–41. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.5.5>.

121. Олійник В. Діяльність судів в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3 (124). С. 51–57. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-3-51-57>.

122. Kaniuka N. Trends and problems of e-justice enforcement in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 1. Pp. 95–101. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2023.1.13>.

123. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні : щорічна доповідь за 2024 рік. Київ : Вища рада правосуддя, 2025. 64 с.

124. Рибалкін А., Сєдих Ю. Система судової влади в Україні та її роль у розбудові правової держави. *Молодий вчений*. 2021. № 5 (93). С. 334–337. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-5-93-64>.

125. Кінах Я. В. Місце та особливості Державної судової адміністрації в системі суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану // Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 груд. 2023 р.). Харків : НДІ ППСН, 2023. С. 503–506. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2023.1.144>.

126. Шелевер Н. В. Конституційне право на доступ до суду в умовах воєнного стану та пандемії Covid-19. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 70. С. 156–163. DOI: <https://doi.org/10.32782/app.v70.2022.24>.

127. Привиденцев О. Г. Особливості здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 1 (42). С. 54–57. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(42\).992](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(42).992).

128. Касапоглу С. О. Запобіжні заходи під час дії воєнного стану: особливості застосування та умови дотримання принципу юридичної визначеності у нормах кримінального процесуального законодавства. *Правова позиція*. 2024. № 2 (43). С. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-2.16>.

129. Барсук Д. М. Міжнародний механізм забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 87, ч. 1. С. 137–144. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.20>.

130. Глущенко Н. В. Антикорупційна політика України: виклики та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*.

Серія: Право. 2025. Вип. 88, ч. 2. С. 349–354. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.47>.

131. Бочковой В. О. Поняття дерогації та її місце в системі обмежень прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 89, ч. 4. С. 82–86. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.12>.

132. Богущкий П. П. Воєнна політика і система військової юстиції: синергія воєнної безпеки. *Наука і оборона.* 2022. № 1. С. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-18-1-10-15>.

133. Загиней-Заболотенко З. А. Воєнні злочини в Україні: сучасний стан судового розгляду та основні проблеми судової практики. *Вісник НАН України.* 2025. № 11. С. 43–48. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2025.11.043>.

134. Романова А. Право на освіту: особливості реалізації під час війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки».* 2023. № 1 (37). С. 113–117. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2023.37.113>.

135. Корнева О. С. Публічно-управлінська діяльність в органах судової влади України у контексті підвищення рівня довіри населення. *Теорія та практика державного управління.* 2023. Вип. 2 (77). С. 70–83. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-2-05>.

136. Корнева О. С. Проблеми кадрового забезпечення апаратів місцевих, апеляційних, вищих спеціалізованих судів України. *Теорія та практика державного управління.* 2024. № 2 (79). С. 404–420. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-21>.

137. Ромців О. Міжнародно-правові механізми захисту прав та свобод людини в умовах війни: практика ЄСПЛ. *Аналітично-порівняльне правознавство.* С. 168–172. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.29>.

138. Лошицький М., Тична Б. Правові механізми розслідування воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Наука і правоохорона*. 2025. Т. 1–2, № 67–68. С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525676812.1>.

139. Проскурня В. О. Міжнародно-правові стандарти публічності судової влади та їх застосування в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 1112–1116. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.166>.

140. Бондаренко О. С., Тимошенко О. О. Протидія корупції в умовах воєнного стану: аналіз проблем та можливостей. *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 127–139. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.12>.

141. Совгиря О. В. Діяльність Конституційного Суду України в умовах воєнного стану. *Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., приуроч. до 28-ї річниці прийняття Конституції України, Київ, 25 черв. 2024 р. Одеса : Юридика, 2024. С. 172–176.

142. Кінах Я. В. Напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану // *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2024 р.). Харків : НДІ ППСН, 2024. С. 357–360. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2024.2.102>.

143. Коренцов О. І. Актуальні питання застосування норм Закону України «Про правовий режим воєнного стану» і їх вплив на адміністративно-правовий статус громадян під час дії воєнного стану. *Проблеми законності*. 2024. № 167. С. 98–129. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.167.317976>.

144. Коваленко Л. Адміністративний процес України в умовах воєнного стану. *Слово Національної школи суддів України*. 2023. № 3 (44). С. 153–160. DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2023-3\(44\)-13](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2023-3(44)-13).

145. Махмурова-Дишлюк О. П. Адміністративно-правовий режим воєнного стану як комплексний інструмент публічного адміністрування забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян та прав і законних інтересів фізичних осіб в умовах російсько-української війни. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.25>.

146. Проць І. М., Скриньковський Р. М., Микитюк М. А. Система органів, які реалізують адміністративно-правовий режим воєнного стану. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 91, ч. 3. С. 189–194. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.28>.

147. Korentsov O. The Constitution as the Fundamental Basis of the Administrative and Legal Status of Citizens under the Legal Regime of Martial Law. *Problems of Legality*. 2025. No. 171. Pp. 112–136. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.171.346853>.

148. Діхтієвський П. В. Адміністративно-правові засоби забезпечення права громадян на особисту недоторканність в період режиму воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-13>.

149. Кучук А. М. Адміністративні органи в умовах воєнного стану: управлінський та правовий аспекти. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 14. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-14-01-09>.

150. Пироговська В. О., Голота Н. П., Кожушко О. О. Адміністративне судочинство як інструмент державного контролю. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14589143>.

151. Куспляк Г., Куспляк І., Серенок А. Напрями вдосконалення надання адміністративних та публічних електронних послуг в умовах воєнного стану.

Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2023. № 30. С. 103–114. DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb302023295150>.

152. Тимошенко О. А. Міжнародні договори за участю України в умовах воєнного стану: політико-правовий вимір. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 775–782. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.125>.

153. Кінах Я. В. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 510–516. DOI: <https://doi.org/10.71404/ep.2025.1.72>.

154. Hayo B., Voigt S. Judicial independence: Why does de facto diverge from de jure? *European Journal of Political Economy*. Vol. 79. 102454. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2023.102454>.

155. Cepeda-Francesc C. A., Ramírez-Álvarez A. A. Reforming justice under a security crisis: The case of the criminal justice reform in Mexico. *World Development*. 2023. Vol. 163. 106148. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.106148>.

156. Cole D., Lobel J. *Less Safe, Less Free: Why America Is Losing the War on Terror*. New-York : The New Press, 2009. 326 p.

157. Clapham A. *Human Rights: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2007. 216 p.

158. Lord Hodge ‘Covid, continuity and change: the court’s response to the pandemic’ Lord Hodge, Deputy President of the UK Supreme Court, British Irish Commercial Bar Association Annual. Law Forum. URL: https://supremecourt.uk/uploads/BICBA_Annual_Law_Forum_lecture_11_20_5d51228245.pdf.

159. Weill S. The judicial arm of the occupation: the Israeli military courts in the occupied territories. *International review of the Red Cross*. 2007. Vol. 89, no. 866. Pp. 395–419.

160. Helfer L. R. Redesigning the European Court of Human Rights: Embeddedness as a Deep Structural Principle of the European Human Rights Regime. *European Journal of International Law*. 2008. Vol. 19, iss. 1. Pp. 125–159. DOI: <https://doi.org/10.1093/ejil/chn004>.

161. McCourt A. D., Sunshine G., Rutkow L. Judicial Opinions Arising from Emergency Preparedness, Response, and Recovery Activities. *Health Security*. 2019. Vol. 17, issue 3. P. 240–247. DOI: <https://doi.org/10.1089/hs.2018.0118>.

162. Criddle E. J., Fox-Decent E. Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law. *Human Rights Quarterly*. 2012. Vol. 34. Pp. 39–87.

163. Nollkaemper A. The Role of National Courts in Inducing Compliance with International and European Law—A Comparison *Compliance and the Enforcement of EU Law*. 2012. Pp. 157–194. Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199644735.003.0006>.

164. Sénac R. Addressing the challenge of a “common” Future: The French contemporary mobilizations against injustice in face of the ecological and social emergencies. *Futures*. 2024. Vol. 161. 103396. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2024.103396>.

165. Guéguin M. French normalisation of exceptional powers as a response to terrorism post-Paris attacks. *Critical Studies on Terrorism*. 2025. Vol. 18, iss. 1. Pp. 269–294. DOI: <https://doi.org/10.1080/17539153.2024.2440948>.

166. Campbell C. Peace and the laws of war: the role of international humanitarian law in the post-conflict environment. *International review of the Red Cross*. 2000. Vol. 82, no. 839. Pp. 627–625.

167. Florczak-Wątor M., Gárdos-Orosz F., Malíř J., Steuer M. States of Emergency and Human Rights Protection. *Routledge*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781032637815>.

168. Lappi-Seppälä T. Penal Policies in the Nordic Countries 1960–2010. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 2012. Vol. 13(sup1). Pp. 85–111. DOI: <https://doi.org/10.1080/14043858.2012.740858>.

169. Кінах Я. В. Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану // Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії : тези доп. учасників. II наук.-практ. конф. (Київ, 21 лист. 2025 р.). С. 9–12.
DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2025.3.2>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати:

1. Кінах Я. В. Поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 334–342. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.4.53>.

2. Кінах Я. В. Правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та місце серед них адміністративно-правових норм. *Наше право*. 2024. № 3. С. 539–547. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2024.3.73>.

3. Kinakh Y. V. Administrative and legal status of subjects implementing the state policy of Ukraine in the field of justice under the legal regime of martial law. *Journal of Law and Social Sciences «Legal, Economic Science and Praxis»*. 2025. No. 16. Pp. 25-30. (Hungary). URL: <https://lesp.hu/administrative-and-legal-status-of-subjects-implementing-the-state-policy-of-ukraine-in-the-field-of-justice-under-the-legal-regime-of-martial-law/>

4. Кінах Я. В. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 510–516. DOI: <https://doi.org/10.71404/ep.2025.1.72>.

5. Кінах Я. В. Ідентифікація сутності та особливостей правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1 (34). С. 1112–1123. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.97>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кінах Я. В. Місце та особливості Державної судової адміністрації в системі суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи* : тези доп. учасників

Міжнар. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 груд. 2023 р.). Харків : НДІ ППСН, 2023. С. 503–506. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2023.1.144>.

7. Кінах Я. В. Напрями та форми реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2024 р.). Харків : НДІ ППСН, 2024. С. 357–360. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2024.2.102>.

8. Кінах Я. В. Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії* : тези доп. учасників II наук.-практ. конф. (Київ – Харків, 21 листоп. 2025 р.). Київ : НДІ СБППФБ, 2025. С. 9–12. DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2025.3.2>.

Додаток Б**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Проректор

Харківського національного
університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Михайло БУРДІН

« 12 »

2026 р.

АКТ**впровадження в освітній процес**

**Харківського національного університету внутрішніх справ
наукових положень дисертаційного дослідження Кінах Яни Валеріївни
«Адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у
сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану»**

З урахуванням вимог розділу 4 «Упровадження результатів наукових досліджень» Положення про організацію наукової діяльності в Харківському національному університеті внутрішніх справ, затвердженого Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 1 від 31.01.2023, зі зміни та доповнення)

Комісія у складі:

начальника відділу організації освітнього процесу, кандидата юридичних наук Сезонові О. М. (голова комісії);

начальника відділу забезпечення якості освіти, доктора юридичних наук, доцента Рекуненко Т. О.;

доцента кафедри адміністративної діяльності ННІ № 3, доктора юридичних наук, доцента Селюкова В. С.

склала цей акт з приводу того, що висновки, пропозиції та рекомендації, отримані за результатами проведеного Кінах Я.В. дослідження на тему «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану», можуть використовуватись в освітньому процесі Харківського національного університету внутрішніх справ. Зокрема положення дисертаційного дослідження рекомендовано використовувати у ході розроблення лекційного матеріалу, проведення семінарських та практичних занять з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Судові та правоохоронні органи України», «Поліцейська діяльність» та ін.

Під час освітнього процесу рекомендовано використовувати такі наукові праці, підготовлені Кінах Я.В. у межах проведеного дослідження:

1. Кінах Я. В. Поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 334–342. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.4.53>.

2. Кінах Я. В. Правові засади державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та місце серед них адміністративно-правових норм. *Наше право*. 2024. № 3. С. 539–547. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2024.3.73>.

3. Kinakh Y. V. Administrative and legal status of subjects implementing the state policy of Ukraine in the field of justice under the legal regime of martial law. *Journal of Law and Social Sciences «Legal, Economic Science and Praxis»*. 2025. No. 16. Pp. 25-30. (Hungary). URL: <https://lesp.hu/administrative-and-legal-status-of-subjects-implementing-the-state-policy-of-ukraine-in-the-field-of-justice-under-the-legal-regime-of-martial-law/>

4. Кінах Я. В. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 510–516. DOI: <https://doi.org/10.71404/ep.2025.1.72>.

5. Кінах Я. В. Ідентифікація сутності та особливостей правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1 (34). С. 1112–1123. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.97>

Члени комісії:

Ольга СЕЗОНОВА

Тетяна РЕКУНЕНКО

Вадим СЕЛЮКОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Олександр МУЗИЧУК

«10» 2026 року

А К Т

**впровадження у науково-дослідну діяльність
Харківського національного університету внутрішніх справ
результатів дисертаційного дослідження Кінах Яни Валеріївни
«Адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у
сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану»**

З урахуванням вимог розділу 4 «Упровадження результатів наукових досліджень» Положення про організацію наукової діяльності в Харківському національному університеті внутрішніх справ, затвердженого Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 1 від 31.01.2023, зі зміни та доповнення)

Комісія у складі:

ученого секретаря секретаріату Вченої ради, доктора юридичних наук, професора Невядовського В. О. (голова комісії);

начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук, доцента Абламського С. Є.

начальник відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, кандидата юридичних наук, доцента Іванцова В. О.;

доцента кафедри адміністративної діяльності ННІ № 3, доктора юридичних наук, доцента Селюкова В. С.

склала цей акт за результатами вивчення основних положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, розроблених Яною КІНАХ у ході роботи над дисертаційним дослідженням «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану».

Комісією визначено, що основні апробаційні матеріали, підготовлені Кінах Я.В. за результатами проведеного дисертаційного дослідження, викладені у таких фахових наукових статтях:

1. Кінах Я. В. Поняття, зміст та особливості державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 334–342. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.4.53>.

2. Кінах Я. В. Правові засади державної політики України у сфері

правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану та місце серед них адміністративно-правових норм. *Наше право*. 2024. № 3. С. 539–547. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2024.3.73>.

3. Kinakh Y. V. Administrative and legal status of subjects implementing the state policy of Ukraine in the field of justice under the legal regime of martial law. *Journal of Law and Social Sciences «Legal, Economic Science and Praxis»*. 2025. No. 16. Pp. 25-30. (Hungary). URL: <https://lesp.hu/administrative-and-legal-status-of-subjects-implementing-the-state-policy-of-ukraine-in-the-field-of-justice-under-the-legal-regime-of-martial-law/>

4. Кінах Я. В. Адміністративно-правові засоби реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 510–516. DOI: <https://doi.org/10.71404/ep.2025.1.72>.

5. Кінах Я. В. Ідентифікація сутності та особливостей правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1 (34). С. 1112–1123. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.97>

Таким чином, теоретичні напрацювання, викладені у вказаних статтях, можуть бути використані під час здійснення науково-дослідної діяльності у Харківському національному університеті внутрішніх справ. Зокрема, доктринальні напрацювання будуть корисними при підготовці робіт на здобуття наукових ступенів, підготовці наукових роз'яснень, коментарів, методичних рекомендацій тощо.

Авторські позиції, викладені в апробаційному матеріалі дисертаційного дослідження Кінах Я.В., також сприятимуть розвитку наукових пошуків у межах реалізації Основних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2025-2029 роки (ухвалені рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ, протокол № 2 від 27.09.2024 року). Зокрема, вони будуть корисними у межах реалізації таких тематик, як «Адміністративно-правове забезпечення реалізації правоохоронної функції української держави» (державний реєстраційний номер 0123U105131) та «Розвиток і вдосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0123U105132).

Члени комісії:

Владислав НЕВЯДОВСЬКИЙ

Сергій АБЛАМСЬКИЙ

Володимир ІВАНЦОВ

Вадим СЕЛЮКОВ

Додаток Г

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту публічної політики і
соціальних наук
доктор юридичних наук, професор

М. В. Завальний

2026 р.

АКТ

**про впровадження у правотворчу діяльність
Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук
результатів дисертації Кінах Яни Валеріївни «Адміністративно-правові
засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в
умовах дії правового режиму воєнного стану»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове
право; інформаційне право»**

Комісія у складі:

голова - директор Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, професор Завальний Михайло Володимирович;

члени комісії:

- заступник директора Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Голубов Артем Євгенович;
- вчений секретар Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, професор Кухарев Олександр Євгенович,

Повідомляємо спеціалізовану вчену раду про те, що результати дисертації Кінах Яни Валеріївни «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», спрямовані на встановлення сутності та особливостей правосуддя як об'єкта адміністративно-правового регулювання; визначення поняття, змісту та особливостей державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану; характеристики адміністративно-правового статусу суб'єктів реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії

правового режиму воєнного стану, використовуються Науково-дослідним інститутом публічної політики і соціальних наук під час розроблення пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення чинного національного законодавства.

Пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правових і організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану, взято за основу для подальшої законопроектної роботи.

Результати дисертаційного дослідження Кінах Яни Валеріївни «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», мають належний теоретичний рівень і практичну спрямованість та сприятимуть підвищенню ефективності реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Члени комісії:

А. Є. Голубов

О. Є. Кухарєв